

**ORTA GELİR GRUBU GELİR DAĞILIMI
DENGESİZLİĞİNİN HESAPLANMASI:
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Recep KOLUKISA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ

Haziran-2018

Afyonkarahisar

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTA GELİR GRUBU GELİR DAĞILIMI
DENGESİZLİĞİNİN HESAPLANMASI:
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Recep KOLUKISA

Danışman

Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ

AFYONKARAHİSAR 2018

Bu Tez Çalışması BAPK Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No: “16.SOS.BİL.17”

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Orta Gelir Grubu Gelir Dağılımı Dengesizliğinin Hesaplanması: Afyonkarahisar Örneği**” adlı çalışmadaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

.../.../2018

Recep KOLUKISA

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN
: Doç. Dr. Hüseyin Güçlü ÇİÇEK

İmza

Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Recep KOLUKISA' nın “Orta Gelir Grubu Gelir Dağılımı Dengesizliğinin Hesaplanması: Afyonkarahisar Örneği” başlıklı tezi, 19.06.2018 günü saat 11.00’ da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
MÜDÜR

ÖZET

ORTA GELİR GRUBU GELİR DAĞILIMI DENGESİZLİĞİNİN HESAPLANMASI: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Recep KOLUKISA

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Haziran 2018

Danışman: Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ

İktisatta, gelir dağılımı bir ülkede toplam GSYH'nin insanlar ve üretim faktörleri arasında nasıl dağıldığını gösterir. Gelir dağılımı çalışmalarında toplam nüfus beş eşit gruba ayrılmaktadır. Ancak en yoksul %20 ile en zengin %20'nin toplam nüfus içindeki yerinin az olduğu bilinmektedir. Ortada yer alan grubun toplam nüfus içindeki payının ise görece olarak fazla olduğu bilinmektedir. Orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin hesaplanması bu tezin temel amacıdır. Eğer orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımı eşitsizliği tüm ülkenin gelir dağılımı eşitsizliğinden önemli bir şekilde farklılık arz ediyor ise bunun takip edilmesi önemlidir.

Bu çalışmada orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımının hesaplanması için iki veri setinden yararlanılmıştır. Afyonkarahisar il merkezinde yapılan anket bulgularına göre, en yoksul ve en zengin grubun ortasında kalan grubun Gini katsayısı 0,27 bulunmuştur. TÜİK verileri kullanılarak aynı grup için Gini katsayısı 0,17 bulunmuştur. Bulgular orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin toplam gelir dağılımı eşitsizliğinden önemli bir şekilde az olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir, Gelir Dağılımı, Orta Gelir Grubu, Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi.

ABSTRACT

ESTIMATING MIDDLE INCOME GROUP INCOME INEQUALITY: THE CASE STUDY OF AFYONKARAHİSAR

Recep KOLUKISA

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PUBLIC FINANCE**

June 2018

Advisor: Prof. Dr. İsa SAGBAS

In economics, income distribution is how a nation's total GDP is distributed amongst its population and production factors. In income distribution studies, total population is divided into five equal groups. However, it is known that the poorest 20% and the richest 20% are fewer in total population. It is known that the share of middle group in total population is relatively higher in total population. The calculation of income distribution inequality within the middle income group is the main objective of this thesis. If income inequality within the middle income group differs significantly from income inequality of the whole country, it is important to examine it.

This study uses two data sets for calculating inequality for middle income group. The findings of Afyonkarahisar questionnaire show that Gini coefficient is 0,27 for middle income group, excluding most poorest and richest groups. Gini coefficient for the same group is found 0,17 by using Turkish Statistics Office data. The findings indicate that income inequality in middle income group is significantly less than inequality in total income distribution.

Key Words: Income, Income Distribution, Moderate Income Group, Gini Coefficient, Lorenz Curve.

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ Hocama, Afyonkarahisar il merkezi anket çalışmalarında katkılarından dolayı Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, manevi desteğini her zaman hissettiğim ailem ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI...Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE TEORİK ÇERÇEVE

1. GELİR DAĞILIMI TANIMI VE GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ.....	3
1.1. GELİR DAĞILIMININ TANIMI	3
1.2. GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ	4
1.2.1. Fizyokratlar	4
1.2.2. Klasik Okul	5
1.2.3. Marx'ın Gelir Dağılımı Teorisi	7
1.2.4. Neoklasik Gelir Dağılımı Teorisi.....	8
1.2.5. Keynezyen İktisat	9
2. GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ.....	10
3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ.....	11
3.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI.....	11
3.2. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI.....	12
3.3. SEKTÖREL GELİR DAĞILIMI	13
3.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI	14
3.5. BİRİNCİL GELİR DAĞILIMI VE İKİNCİL GELİR DAĞILIMI.....	14
4. GELİR DAĞILIMI HESAPLAMA YÖNTEMLERİ.....	17
4.1. YÜZDELİK DİLİMLEME YÖNTEMİ	17

4.2.	LORENZ EĞRİSİ	18
4.3.	GİNİ KATSAYISI	19
4.4.	ATKINSON ENDEKSİ	21
4.5.	PARETO OPTİMUMU	21
4.6.	GENEL ENTROPİ VE THEİL İNDEKSİ	22
4.7.	KUZNETS VE TERS U EĞRİSİ	23
5.	GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	24
6.	GELİR DAĞILIMI POLİTİKASININ AMAÇLARI.....	35
6.1.	EŞİTLİK İLKESİ	36
6.2.	ASGARİ YAŞAMA SEVİYESİNDE ASGARİ GELİR HAKKI İLKESİ. 36	
6.3.	GELİR FARKLILIKLARININ ÜST SEVİYEDE SINIRLANDIRILMASI İLKESİ	36
6.4.	ÇALIŞMA İLKESİ	37
6.5.	İHTİYAÇ İLKESİ	37
6.6.	HERKESE EŞİT MUAMELE İLKESİ.....	37
7.	GELİR DAĞILIMI DENGESİZLİĞİNİ AZALTMADA KULLANILAN YÖNTEMLER.....	38
7.1.	ÜCRET POLİTİKASI	38
7.2.	FİYAT POLİTİKASI	38
7.3.	GELİRLER POLİTİKASI.....	39
7.4.	SERVET POLİTİKASI.....	40
7.5.	MALİYE POLİTİKASI	40
7.6.	EĞİTİM POLİTİKASI	43

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

1.	TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI.....	44
1.1.	2000 YILI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI	44
1.2.	2000 YILI SONRASI TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI	47
2.	DÜNYADA GELİR DAĞILIMI	50
2.1.	DÜNYADA KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİRE GÖRE GELİR DAĞILIMI	51
2.2.	DÜNYADA GİNİ KATSAYISINA GÖRE GELİR DAĞILIMI	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTA GELİR GRUBU GELİR DAĞILIMI DENGESİZLİĞİNİN HESAPLANMASINDA TÜRKİYE GENELİ VE AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI	68
2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI.....	68
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE YÖNTEMİ.....	69
4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	70
4.1. TÜRKİYE ÖRNEĞİ	70
4.2. AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİ ÖRNEĞİ	76
4.2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	77
4.2.2. Araştırmanın Sonucu ve Değerlendirilmesi	79
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	97
EK.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler	34
Tablo 2. 1963-1994 Dönemi Türkiye'de %20'lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı	45
Tablo 3. 2002-2015 Dönemi Türkiye'de %20'lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı	47
Tablo 4. Dünyada Kişi Başına Düşen Milli Gelir Miktarları (2014)	51
Tablo 5. Yıllar İtibarıyla OECD Ülkelerinin Gini Katsayıları	53
Tablo 6. 2007 ve 2014 Yılı OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı, Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri ve Ortalamaları	58
Tablo 7. Türkiye'de Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Gini Katsayıları ve Hanehalkları Sayısı (2011-2014)	70
Tablo 8. 2011-2014 Yılları Arasında Türkiye'de Yüzde 20'lik ve Yüzde 33'lük Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Orta Gelir Grubu'nun Gini Katsayıları ve Hesaplanan Standart Sapmaları.....	72
Tablo 9. Örneklem Büyüklükleri.....	77
Tablo 10. Hanehalkı Aylık Gelir Durumu (2018 Yılı).....	79
Tablo 11. Gelir Gruplarının Yüzde Pay Durumları (2018 Yılı).....	80
Tablo 12. Toplam Gelirden %20'lik Dilimlere Düşen Gelir Payları	81
Tablo 13. 2018 Yılı Afyonkarahisar'da Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Orta Gelir Grubu'nun Gini Katsayıları.....	81
Tablo 14. 2018 Yılı Afyonkarahisar İl Merkezi ve 2014 Yılı Türkiye Geneli Orta Gelir Grupları Gini Katsayıları	82
Tablo 15. Anket Yapılan Okulların, Merkeze Uzaklık Durumuna Göre Gini Katsayısı.....	84
Tablo 16. Hanehalklarının Merkeze Uzaklık Durumuna Göre Gini Katsayısı	85
Tablo 17. Ebeveyn Eğitim Durumu.....	86
Tablo 18. Hanehalkı Bilgisayar ve İnternet Durumu	86
Tablo 19. Hanehalkı Kalorifer Durumu	87
Tablo 20. Kaloriferli Evlerin Isıtma Şekli Durumu.....	87
Tablo 21. Hanehalkı Mülkiyet Durumu	87
Tablo 22. Hanehalkı Oda Sayısı Durumu.....	88
Tablo 23. Hanehalkı Kişi Sayısı Durumu	88
Tablo 24. Hanede Eğitim Gören Çocuk Sayısı Durumu	89
Tablo 25. Çapraz Tablo Analizi	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Lorenz Eğrisi	20
Şekil 2. 2011 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi	75
Şekil 3. 2012 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi	75
Şekil 4. 2013 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi	75
Şekil 5. 2014 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi	75
Şekil 6. 2018 Yılı Afyonkarahisar İl Merkezi Lorenz Eğrisi	83
Şekil 7. Afyonkarahisar İl Merkezi İkinci, Üçüncü ve Dördüncü %20'lik Orta Gelir Grubu Lorenz Eğrisi	84

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Bazı OECD Ülkelerinin 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri	52
Grafik 2. Bazı OECD Ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılları Gini Katsayısı Ortalamaları.....	55
Grafik 3. Tablo 4'deki Tüm OECD Ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılı Gini Katsayısı Ortalaması, 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Arasındaki İlişkiyi Gösteren Serpme Diyagram	56
Grafik 4. 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılı Grafik 2'deki OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı Ortalaması, Grafik 3'teki 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Arasındaki ilişkiyi Gösteren Serpme Diyagram	57
Grafik 5. Bazı OECD Ülkelerinin 2007 ve 2014 Yılı Gini Katsayılarının Ortalamaları.....	59
Grafik 6. Bazı OECD Ülkelerinin 2007 ve 2014 Yılı Kişi Başı Milli Gelir Ortalamaları (ABD Doları)	60
Grafik 7. 2007 ve 2014 Yılı Grafik 5'teki OECD Ülkelerinin Ortalama Gini Katsayısı, Grafik 6'daki Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Ortalamaları Arasındaki ilişkiyi Gösteren Serpme Diyagram	61

GİRİŞ

Gelir dağılımı sorunu tarihin her döneminde iktisatçıların ilgisini çekmiş ve insanlık tarihinden günümüze kadar bu sorun üzerine pek çok çalışmalar yürütülmüştür. Ülke ekonomisinin başındaki yöneticiler kendi ekonomilerini güçlendirmek adına mal ve hizmet üretimini artırmaya yani ekonomik büyüme için çaba sarf ederken ortaya çıkan toplam gelirin insanlar arasında nasıl paylaştırılacağı konusu hep sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Simon Kuznets'e göre her ne kadar ekonomik gelişmenin başlangıç sürelerinde gelir dağılımı dengesizliğinin olabileceğini ancak daha sonraki aşamada ekonomik büyümeyle birlikte bu sorunun giderileceğini ifade etmiş olsa da Sanayi Devriminden bu yana dünya ekonomisi bir bütün olarak büyümüş fakat gelir dağılımındaki eşitsizlikler ortadan kalkmamıştır (Doğan ve Tek, 2007: 93). Her ne kadar ekonomik büyümeyle beraber gelir dağılımındaki adaletin sağlanacağı düşünülse de bu durumun tersine gerçekleştiği de görülmektedir. Dünyadaki tüm ülkeler gelir dağılımındaki adaletsizliği sorun olarak görmekte ve etkin ekonomik ve sosyal politikalarla çözüm yolu bulmaya çalışmaktadırlar.

Bu ifadeler doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde gelir dağılımıyla ilgili teorik çerçeve çizilmiş olup gelir dağılımının tanımı, önemi, teorileri, gelir dağılımını etkileyen faktörleri ve gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmada kullanılan yöntemlerden bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Türkiye'de ve Dünyada gelir dağılımının yapılan araştırmalar göre nasıl gerçekleştiği açıklanmıştır. İlk olarak Türkiye'deki gelir dağılımının genel anlamda ve orta gelir grubu açısından 1960'lar dan günümüze kadar nasıl seviye izlediği açıklanmıştır. Sonrasında ise Dünyadaki OECD ülkelerinin yapılan araştırmalar sonucunda gelir dağılımı hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen veriler kullanılarak Afyonkarahisar il merkezi ve il merkezindeki orta gelir grubu gelir dağılımı eşitsizliğinden bahsedilmiştir. Bu sebeple Afyonkarahisar il

merkezinde anket çalışması yardımıyla yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler ayrıntılarıyla incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE TEORİK ÇERÇEVE

1. GELİR DAĞILIMI TANIMI VE GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ

Gelir dağılımı ile ilgili literatürde birçok kavram yer almaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması ve doğru değerlendirilmesi için bu bölümde, gelir dağılımı ile ilgili temel kavramlar tanımlanacak, gelir dağılımı teorilerinden ve gelir dağılımının öneminden bahsedilecek, yine sırasıyla, gelir dağılımı türleri, gelir dağılımını etkileyen faktörler, gelir dağılımı politikasının amaçları, gelir dağılımı dengesizliğini azaltmada kullanılan yöntemler ve gelir dağılımı hesaplama yöntemleri hakkında bilgi verilecektir.

1.1. GELİR DAĞILIMININ TANIMI

Gelir dağılımından önce milli gelirin tanımıyla başlamak faydalı olacaktır. Çünkü gelir dağılımı, milli gelirin bölüşülmesinden ortaya çıkmaktadır.

İnsanoğlunun tüm çabası, daha fazla gelir etmek ve mevcut gelire daha fazla mal ve hizmet satın almak yani refah seviyesini artırmaktır. Kişilerin refah düzeyinin belirlenmesinde, ne kadar mal ve hizmet satın aldığını gösteren yıllık gelirine bakılır. Aynı durum ülkeler için de söz konusudur. Mal ve hizmet açısından ne kadar fazla üretim yaparsa ülkeler, o denli daha refah daha zengin ve daha gelişmiş ülkeler olmaktadır. Milli gelir, bir ülkede belirli bir dönemde (genellikle bir yıl) üretilen nihai mal ve hizmetlerin net parasal değerine (dolaylı vergiler çıktıktan sonra) denir (Dinler, 2001: 306).

Başka bir tanımda ise global olarak bir yılda oluşturulan mal ve hizmet toplamının akımsal ifadesine Gayri Safi Milli Gelir denilmektedir. Bundan girdi ve amortismanların çıkarılması sonucu oluşan nihai veri ise Safi Milli Geliri veya Safi Milli Hasılayı vermektedir (Yüce, 2002: 2).

Gelirin kişi ve sosyal gruplar arasında paylaşılma şeklini belirleyen sosyal ilişkilere b6l6ř6m ilişkileri denir. B6l6ř6m ilişkileri sonucunda birey ve gruplara 6r6nlerden pay verilmesi gelir dağılımını ifade etmektedir (Bakkal, 2016: 8). Bir 6lkede belirli bir d6nemde oluşturulan milli gelirin o 6lkedeki kişiler ya da 6retimde yer alan 6retim fakt6rleri arasında dağılımına, gelir dağılımı denilmektedir (Dinler, 2001: 277).

Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir d6nemde oluşturulan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve 6retim fakt6rleri arasında b6l6ř6lmesini ifade etmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001: 3). Gelir dağılımı, nakdi alışverişin yapıldığı bir ekonomide belli bir d6nemde 6retilen 6retim ve t6ketim araçlarının nakde d6n6şmesi yoluyla paylaşılmasıdır (Boratav, 1980: 8). Ulusal gelirin, yaratılmasında etkisi bulunan çeşitli 6retim araçları arasında b6l6ř6lmesidir (Hatipoğlu, 1976, akt. Uysal, 2007: 250).

1.2. GELİR DAğILIMI TEORİLERİ

Gelir dağılımı, iktisat biliminin temel konularından olması nedeniyle iktisatçıların temel uğraşlarından biri olmuştur. Bununla beraber, gelir dağılımı konusu 20. Y6zyılın b6y6k b6l6m6nde iktisatçılar tarafından ihmal edilmiş, fakat 1990’lardan sonra bu alana y6nelik ilgide artmıştır (Atkinson, 1997, Perotti, 1995, akt. Aykaç, 2013: 17).

İktisadi d6zen analizinin sistematikleşmeye başladığı ilk g6nlerden itibaren iktisat alanının temel sorunlarından birinin toplumsal 6r6n6n, 6retime katılan insanlar arasında nasıl paylaşıldığının açıklaması olduğu bilinmektedir. 6retime katılan 6retim fakt6rlerinin, oluşturulan değer farklarını kendi aralarında nasıl b6l6şecekleri; teknik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları olan çok y6nl6 ve karmaşık bir durumdur. Gelir dağılımı bazen makro bazen mikro d6zeyde yorumlanmış ve çeşitli teoriler geliştirilmiştir (Tuncer, 1969, akt. Uyanık, 2017: 40).

1.2.1. Fizyokratlar

Gelir dağılımıyla ilgilenen ilk doktrin olan Fizyokrazi, servet kazanımının oluşturduğu Merkantilizme karşıt olarak ortaya çıkmıştır. Fizyokratlardan François

Quesnay, ilk defa gelir akımı şemasını oluşturan isimdir (Alkin, 1992, akt. Uyanık, 2017: 40). Fizyokratlar, ekonomik ve sosyal hayata hâkim olan “doğal kanunlar”ın bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu kanunlar mülkiyet, hürriyet ve güven olmak üzere üç temel ilkeye dayanır. İnsanlar bu kanunlara müdahale edemez. Doğal kanunlar sayesinde piyasalar düzenli şekilde işleyebilmekte ve ekonomik faaliyetler kendiliğinden düzene girebilmektedir (Uyanık, 2017: 40).

Fizyokrat düşüncenin; üretim teorisi, gelir dağılımı teorisi ve tek vergi teorisi olmak üzere üç teori üzerinde şekillendiği görülmektedir. Fizyokratik gelir dağılımı teorisinde, toplum başlıca üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; “çiftçi ve üretici sınıfı”, “toprak sahipleri” ve “ticari faaliyetleriyle uğraşan kısır sınıftır”. Buna göre, üretken sınıfın meydana getirdiği hâsıla hem kendilerini hem diğer iki sınıfı beslemektedir. Toprak sahipleri, üretimi yapan toprağın kiralayıcısı rolündedirler ve üretici sınıfa dâhil edilmektedirler. Üretken sınıfın kendi masraf ve ücretlerini çıktıktan sonra toprak sahiplerine verdikleri net gelir kiradır. Toprak sahipleri bu akımı gerçekleştirmesi için son derece gereklidir. Zanaatkârlar net hâsıla getirmemeleri nedeniyle kısır sınıf olarak adlandırılmaktadır. Tüccarlarda hiçbir net hâsıla meydana getirmedikleri için kısır sınıfın içinde gösterilmektedir (Özgüven, 2005, akt. Uyanık, 2017: 40-41).

1.2.2. Klasik Okul

1776’da basılan Milletlerin Zenginliği isimli eseri ile modern iktisat biliminin temellerini atan ve böylece klasik İktisadın babası olarak nitelendirilen Adam Smith’in temek uğraşı alanı üretim ve dolayısıyla refahın nasıl arttırabileceği olmuştur. Smith, oluşturmaya çalıştığı iktisadi büyüme teorisi çerçevesinde, ekonominin genel anlamda; işçiler, sermayedarlar, ve toprak sahipleri olmak üzere üç sınıfa ayırmış ve bu üç sınıf arasında; işçilere ücret, sermayedarlara kar ve toprak sahiplerine rant olmak üzere dağıtıldığını ifade etmiştir. Bu çerçevede Smith, modern anlamda fonksiyonel bir gelir dağılımı teorisi oluşturmaya çalışmıştır. Smith ekonomide elde edilen toplam hasılanın işçiler, sermayedarlar ve toprak sahipleri arasında ne şekilde dağıtılacağı hususunda iki temel görüşü vardır. Gelir dağılımını belirleyen birinci etken; işgücünün, sermayenin ve toprağın kendilerine has özellikleri ve bu faktörlerinin birbirleri arasındaki etkileşimidir. Örneğin, mevcut iş

koşulları, vasıf düzeyleri, coğrafi konumları, çalışma süreleri gibi faktörler ücret düzeyini etkilediği gibi, işçiler ile patronlar arasındaki pazarlık gücü de işçilerin ücret düzeyini etkilemektedir. Smith'e göre gelir dağılımını etkileyen ikinci unsur ise ekonominin genel durumudur. Ekonominin bulunduğu konjonktürel devre fonksiyonel gelir dağılımını etkilemektedir. Yani, büyümekte olan ekonomide ücretler yükselecek, küçülmekte olan ekonomide ücretler düşecek ve durağan durumdaki ekonomide ise ücretler aşağı yukarı aynı kalacaktır. Diğer yandan, Smith'e göre ücretler ile karlar arasında zıt yönlü ilişki vardır. Çalışanların ücreti arttıkça işverenin elde ettiği karda azalmaktadır. İşveren çalışanlarına ücret olarak ne kadar çok ödeme yaparsa, maliyetlerde o denli artacak ve böylece işverenin elde ettiği karda o derece azalacaktır (Aykaç, 2013: 18-19).

Klasik iktisatçılardan gelir dağılımı sorununa en fazla değinen isim David Ricardo'dur (Lydall, 1979, akt. Uyanık, 2017: 43). David Ricardo, milli hasılanın ekonomik sınıflar arası dağılımında rol oynayan kanunları çıkarmanın ekonomik analizlerde önde gelen problem olduğunu düşünmüştür. Ricardo'nun gelir dağılımı problemleriyle ilgilenmesinin nedeni, gelir dağılımı teorisinin, ekonomik sistemin tüm mekanizmasını ve özellikle gelişmeyi yönlendiren güçleri anlamada anahtar durumda olduğuna inanmasıdır. Ricardo, toplumun ve ekonomin sermaye birikiminin ve teknik gelişmenin tamamıyla durduğu bir ekonomik yapıya doğru kaçınılmaz bir şekilde yol aldığını gösteren basit bir makro model ortaya koymuştur. Bu model iki ayrı prensibe bağlıdır. Bu prensiplerden biri "marjinal prensip" diğeri ise "fazlalık veya artık prensibi"dir. Marjinal prensip rant, ücret ve kar dağılımını anlatmak için kullanılır; fazlalık prensibi ise rant düşüldükten sonra milli hasılanın ücret ve kar arasındaki dağılımını anlatmak için kullanılır (Uyanık, 2017: 43).

Ricardo'ya göre yeryüzünde elde edilen her şeyin toplumdaki üç sınıf arasında dağılacığını ve bu üç sınıfın toprak sahipleri, sermaye sahipleri ve emekçiler olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, toplumun değişik aşamalarında, yeryüzünde elde edilen toplam hasılanın bu üç sınıf arasında rant, kar ve ücret olarak farklı bir şekilde paylaşılacağını savunarak bu paylaşımı düzenleyen yasaların belirlenmesinin ekonomik politığın temel sorunu olduğunu ifade etmiştir (Ricardo, 1997, akt. Uyanık, 2017: 43).

Ricardo'ya göre emeğin ücreti, toprağın rantı, sermayenin karı siyasi bir kuvvet tarafından değil, iktisadi bir kanunla belirlenmektedir. İşçi sendikaları ve reformcu siyasi partiler hayatın bu gerçeğini değiştirmek için devleti etkilemeye çalışırlarsa en nihayetinde başarısızlığa uğrayacaklardır. Bu girişimlerden sonuç alırlarsa paylaştırılacak toplam hâsıla küçülecek, sonuçta küçülmüş bir toplam hâsıla eski bölüşüm düzeyine geri dönecek. Bölüşümü değiştirmeye çalışırken ortaya çıkacak küskünlük ve şiddet iktisadi kriz ve sınıf mücadelesine sebep olacaktır (Kazgan, 1984, akt. Akın, 2015: 16).

John Stuart Mill'e göre, milli gelirden pay alan üç sınıf mevcuttur. Bunlar işçiler, kapitalist ve mal sahipleridir. Buna göre Mill geliri ücret, kar ve rant olmak üzere üç başlıkta incelemiştir. Gelir dağılımında, kar ve rant sahipleri avantajlı iken ücretliler için aynı durum söz konusu değildir (Uyanık, 2017: 45). J. S. Mill'in Ücret Fonu Teorisine göre ücret, sermaye ve nüfusa göre belirlenir. Ücretler fonunun artması sermaye birikimine ve ayrıca da kardan ücretler fonuna aktarılacak miktara bağlıdır. Sermaye birikimi büyümeksizin ücret artışı olanaksızdır. Sermaye birikimindeki artış emek talebini ve ücretler fonunu artırır ve bu sebeple ücret haddi yükselir. Bu durumda karlar azalacağı için yatırımlar kısıtlanır ve ekonomi durgunluğa girer (Kazgan, 2006, akt. Uyanık, 2017: 45).

1.2.3. Marx'ın Gelir Dağılımı Teorisi

Marx'ın gelir dağılımı teorisi Ricardo'nunki gibi emek- değer teorisi üzerine kuruludur. Marx'ın gelir dağılımı teorisi Ricardo'nun gelir dağılımı teorisine benzerlik gösterse de iki teori arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklardan en önemlisi Marx kar ve rant arasında bir ayırıma gitmemiş olmasıdır. Marx Azalan Verimler Yasasına inanmadığından teorisinde buna yer vermemiş ve bunun nedeni olarak da kar ve rant ayırımına gitmemiştir. Marx'a göre hemen her zaman emek arzının emek talebinden fazla olması, ya da farklı bir deyişle yedek işçi ordusunun hep mevcut olması, ücretlerin yükselmesine engel olmakta ve işçileri asgari geçimlilik düzeyinde tutmaktadır. Marx, bir taraftan ekonomide oluşturulan toplam hasılanın işçilere ödenen ücret ve sermayedarlara ödenen kar olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtirken, diğer yandan da sağlanan gelirin tamamının işçilerin hakkı

olduğunu savunarak, sermayedarların elde ettiği karın tamamının haksız kazanç olduğunu belirtmiştir (Oktaylar, 2016: 22).

Marx tüm sistemini emek-değer teorisi üzerine kurmuştur. Bu teoride Marx, gerçekte değerın tek belirleyicisi emek olduğunu, kar ve faizinde “artık değer”i oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple sermayedarların aldığı kar ve toprak sahiplerinin aldığı faizin tümünün, çalışan sınıfın hak etmiş olduğu kazanç üzerinden haksız şekilde alınan artık değer olduğunu savunmaktadır. Marx’ın gelir dağılımı teorisinde, toplum işçiler ve sermaye sahipleri olarak iki kısma ayırmakta ve sermaye sahipleri üretim araçlarına sahip olmalarından dolayı, işçilerin hakkı olan kısmı gasp ederek onları sömürmektedir. Diğer ifadeyle, elde edilen toplam hâsıla, ücret ve kar olarak ikiye ayrılmakta, işçiler ve sermayedarlar arasındaki ilişki ve mücadele çerçevesinde, söz konusu sınıfların elde ettikleri ücret ve kar düzeyi ve buna bağlı olarak da sömürü düzeyi farklılaşmaktadır (Oktaylar, 2016: 23).

1.2.4. Neoklasik Gelir Dağılımı Teorisi

Neoklasik iktisat, daha önceki iktisadi anlayışla önemli yere sahip olan emek-değer teorisini reddederek, yerine fayda teorisini (sübjektif değer teorisini) koymuştur. Bu değişim Marjinal Devrim olarak da adlandırılmıştır. Marjinal fayda kavramına göre, herhangi bir malın fiyatı, söz konusu malın tüketiciye göre (sübjektif) marjinal faydası tarafından belirlenmektedir. Buna göre eğer bir tüketici bir mala yüksek değer atfediyorsa, o malın fiyatı yüksek olacaktır. Emek-değer teorisi çerçevesinde oluşturulan gelir dağılımı teorilerinde, işçilerin geçimlerini sağlamaya ancak yetecek düzeyde ücret alabilecekleri fikri savunulurken, sübjektif değer teorisi çerçevesinde, her işçinin aldığı ücretin, kendisinin marjinal verimliliğine bağlı olduğu bir anlayış benimsenmiştir (Aykaç, 2013: 25).

Neoklasik fayda teorisine göre, her üretim faktörü üretime olan katkısı ölçüsünde pay almaktadır. Buna göre, sermayenin getirisi olan kar düzeyi, sermayenin marjinal verimliliği seviyesinde olurken, emeğin getirisi olan ücret düzeyi de emeğin marjinal düzeyinde olmaktadır. Bu çerçevede, bir işçinin aldığı ücret de söz konusu işçinin üretim sürecindeki marjinal verimliliğine bağlı olacaktır. Verimliliği yüksek olan işçi yüksek ücret alırken, düşük verimliliğe sahip işçide

düşük ücret alacaktır. Verimlilik düzeyi zamanla yükselen işçilerin ücret düzeyi de zamanla yükselecektir (Aykaç, 2013: 25).

Azalan Verimler Kanunu, Clark'ın gelir dağılımı teorisine dayandırdığı bir unsurdur. Buna göre, her üretim faktörünün marjinal verimliliği, diğer üretim faktörlerinin düzeyi sabitken, söz konusu üretim faktörlerinin miktarı arttıkça azalmaktadır.

Neoklasik gelir dağılımı teorisine göre, çalışanların aldıkları ücretler marjinal verimliliğe bağlı olduğu için, ekonomik gelişmeyle birlikte çalışanların marjinal verimlilikleri artacağından ücretlerde de artış gerçekleşecektir ki bu yaklaşımda gerçek hayatta yaşananlarla uyumludur (Aykaç, 2013: 26).

1.2.5. Keynezyen İktisat

Keynes'e göre, mevcut kapitalist sistemin en önemli sorunları, tam istihdamı sağlamada yaşanan başarısızlık ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerdir. Böylece Keynes, gelir dağılımında yaşanan sorunları iktisadın en önemli sorunlarından birisi olarak görmesine rağmen, kendisine ait gelir dağılımı teorisi olmamıştır. Fakat Keynes'i izleyen takipçileri de Keynezyen iktisat çerçevesinde bir gelir dağılımı teorisi oluşturmaya çalışmışlardır. Örnek vermek gerekirse Kenneth Ewart Boulding, 1950'de bir gelir dağılımı teorisi kurma girişiminde bulunmuştur. Boulding'e göre, milli gelirin ücret ve diğer gelir türleri arasındaki dağılımının, ücret pazarlıklarına, toplu sözleşmelere ve girişimcilerin kabiliyetlerine ibaret olmadığını, aynı zamanda ekonomideki yatırım, tasarruf ve likidite tercihi kavramlarına da bağlı olduğunu savunmuştur (Oktaaylar, 2016: 27).

Aynı zamanda Joan Violet Robinson da Post-Keynezyen iktisatçıların önde gelen isimlerinden olup 1956'da gelir dağılımı teorisi kurmaya çalışmıştır. Robinson'a göre, toplumdaki çeşitli grupların yatırım ve tüketim kararları, ücretlerin seviyesini etkilemekte ve bu nedenle uzun dönemde milli gelirin ücret ve ücret dışı gelirler arasındaki dağılımının yapısı oluşmuştur. Ayrıca Robinson teknolojik gelişmelerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini de araştırmıştır. Nicholas Kaldor da gelir dağılımı teorisi geliştirmeye çalışmıştır. Kaldor'a göre, çarpan teorisinin aslında ücretler ile fiyat arasındaki ilişkinin belirlenmesi için de kullanılabileceğini ve bu

nedenle ortaya bir gelir dağılımı teorisinin çıkabileceğini belirtmiştir (Oktaylar, 2016: 27).

Neoklasik gelir dağılımı teorisinde gelir dağılımını belirleyen temel unsur marjinal verimlilik iken, Kaldor'un oluşturduğu teoriye göre gelir dağılımına etki eden temel unsur marjinal tasarruf eğilimidir. Kaldor'a göre toplum işçiler ve sermaye sahipleri şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Teorinin varsayımına göre, her grubun kendine has marjinal tasarruf eğilimi vardır. Sermaye sahiplerinin marjinal tasarruf eğilimi işçilere göre daha fazladır. Teoride hatta yatırımların milli gelire oranının dışsal bir değişken olduğu ve marjinal tasarruf eğiliminden etkilenmediği varsayılmıştır. Bu açıdan, söz konusu gelir dağılımı teorisinde, sadece tasarruf ve yatırımların eşit olduğu noktada ücretler ve karlar arasındaki mümkün olan tek gelir dağılımının meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Oktaylar, 2016: 27-28).

2. GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ

Gelir dağılımının sosyal ve iktisadi bakımından büyük önemi vardır. Ailelerin tasarruf ve tüketim davranışları ve satın aldıkları mal ve hizmetlerin niteliği gelirlerinin büyüklüğüne göre değiştiğinden, gelir dağılımı ülkede tüketim ve tasarrufun hacmini ve tüketimin oluşumunu etkiler. Bu sebeple iç tasarrufların ve yatırımların büyüklüğü tahmin edilirken kişi başına milli gelirle birlikte, gelir dağılımını da incelemek gerekmektedir (DPT, 1987: 2).

Gelir dağılımı adaleti, yoksulluk, yeni servetin aynı ellere geçmesi ve devletin ekonomiye müdahalesi bakımından sosyo-ekonomik öneme sahiptir. Piyasa ekonomilerinde sosyal risklerden dolayı herkeste gelir kaybı yaşanabilir. Gelir kaybının sebep olduğu yoksulluğun ortadan kaldırılması için sosyal barış önemlidir. Toplumsal barış için aile içi huzurun önemi büyüktür. Yeterli gelire sahip olmayan ailelerin parçalanma ihtimali daima yüksektir. Bu durum bir taraftan sosyal yardım ve hizmet harcamalarını artırırken diğer yandan da sağlıksız ve eğitimsiz beşeri sermayenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerdeki artış kamu harcamalarını artırmakta ve bu da vergilerde artışa sebep olmaktadır (Bakkal, 2016: 9-10).

Sosyal refah düzeyinin ne yönde bir gelişme gösterdiğinin belirlenebilmesi için, milli gelirin nasıl dağıldığının ve bu dağılımın yıllara göre nasıl değiştiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu tür bilgi bireyler için önem arz etmektedir. Çünkü bireyleri makroekonomik açıdan birinci derece ilgilendiren konu, toplum içinde oluşturulan gelirden kendilerine ne gibi bir pay düşeceğidir (Sönmez, 1974: 19)

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini sadece ekonomik göstergelere bakarak yorumlamak sağlıklı olmayacaktır. Ülkenin, ulusal refahını artırması kadar ortaya çıkan refahı da adaletli olarak paylaşırması da önemlidir. Toplumda barışın sağlanması, en yoksulla en zengin arasındaki gelir farkını azaltmakla, ulusal geliri üretim faktörleri sahipleri arasında etkin politikalarla adaletli bir şekilde paylaşırmasıyla mümkündür.

3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ

3.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI

Bir ülkede belirli bir dönemde üretilen gelirin toplam nüfusu (aileler) arasındaki paylaşımına kişisel gelir dağılımı denir (Ünsal, 2007: 600). Diğer bir ifade ile milli gelirin toplumu oluşturan bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımına kişisel gelir dağılımı denir (Türkay, 2011, akt. Gençler, 2017: 26). Kişisel gelir dağılımı gelirin nasıl, nerede, ne yaparak elde edildiğini değil, sadece bireylerin veya tüketici birimlerinin belli bir zaman diliminde elde ettikleri gelir miktarını dikkate alır. Bu sebeple, bireylerarası gelir eşitsizlikleri araştırılmak isteniyorsa, kişisel gelir dağılımı kavramına başvurulmalıdır (Türk, 2011: 315). Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki paylaşımı ifade eder. Kişisel gelir dağılımında gelirin fertler ya da haneler arasındaki dağılım önceliklidir. Kişisel gelir dağılımı bireysel ve statiktir (DPT, 2001: 4).

Kişisel gelir dağılımında gelirin nasıl elde edildiği değil, miktarı önemlidir. Bu bakımdan bir birey ya da hanehalkı ücret ve kira şeklinde birden fazla gelire sahip olabilir. Kişisel gelir dağılımı kavramı, bir ekonomideki gelir dağılımı dengesizliklerinin izlenebilmesi açısından önemlidir. Kişisel gelir dağılımının ölçülmesinde genel olarak kullanılan yöntem, nüfusun eşit dilimlere ayrılması ve her

dilimin toplam hasıladan ne kadar pay aldığıının gösterilmesi şeklinde olur. Nüfus genellikle %20'lik dilimlere ayrılır ve her %20'lik dilimin toplam gelirden aldığı pay ortaya konulur (Oktaylar, 2016: 4).

Kişisel gelir dağılımının ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan yöntem Gini Katsayısı yöntemidir. Buna göre Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bir ekonominin 0 (sıfır) Gini katsayısına sahip olması, bireylerin ya da hanehalkının gelirlerinin birbirine denk olduğunu gösterir. Gini katsayısının 1 olması ise ekonomideki elde edilen tüm hasılanın tek bir birey ya da hanehalkına ait olduğunu göstermektedir (Oktaylar, 2016: 5).

Gelirin faktörler ve sektörler arasındaki dağılımın haricinde bireyler arasındaki dağılımın incelenmesi de gelir dağılımının önemli bir boyutudur. Gelirin bireyler arasındaki dağılımının incelenmesinde farklı iki yaklaşım görülmektedir. Bu yaklaşımlardan birincisi teorik istatistiksel yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Burada gelir dağılımı stokastik süreçlerle açıklanmaya çalışılır. Bu yöntemle ilgili en önemli eleştiri, bu tür stokastik modellerin gelir dağılımına kısmi açıklama getirdikleri ve kişisel dağılım sürecine ekonomik açıklama getirmedikleridir. İkinci yaklaşım ise sosyo-ekonomik okul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu akıma göre, kişisel gelir dağılımı, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, bölgesel farklılıklar ve servet dağılımına göre açıklanmaya çalışılmaktadır (DPT, 1994: 25).

3.2. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI

Fonksiyonel gelir dağılımı, bir ekonomide üretim faktörleri fiyatları cinsinden milli gelirin dağılımını ifade eder. Böylece ülke içinde yaratılan gelirin üç ana üretim faktörü olan işgücü, sermaye ve toprak sahipleri arasında paylaşımı; başka bir ifadeyle GSYH içerisinde ücretin ve ücret dışı gelirlerin oranı belirlenmiş olmaktadır (DPT, 2001: 12).

Bu gelir dağılımı sayesinde, tüketici grupları arasındaki gelir dağılımı eşitsizliklerini tespit edilebildiği gibi, fonksiyonel gelir dağılımı ile kişisel gelir dağılımı arasındaki farkları belirlemekte mümkün olabilmektedir (Bakkal, 2016: 12). Fonksiyonel gelir dağılımından, ulusal gelirin “üretim faktörleri sahipleri” arasında

nasıl dağıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar emek, sermaye, toprak ve işletmedir. Bunların gelirlerine ise ücret, faiz, rant ve kar denilmektedir (Sönmez, 1974: 24).

Türk'e (2011: 315) göre üretim faktörlerinin dörde ayrılarak sınıflandırılmasından ziyade, sadece emek ve mülk gelirlerini birbirinden ayıran ikili bir sınıflandırmada kabul edilebilir. O zaman ücretler ve kendi emeklerinin karşılı olan gelirler emek gelirlerini; emek dışı faiz, rant ve kar ise mülk gelirlerini meydana getirir. Milli gelirin sosyal sınıflar arasında nasıl dağıldığını incelemek istiyorsak amaca en uygun olan fonksiyonel gelir dağılımıdır. Yine de fonksiyonel gelir dağılımı ile sosyal tabakaların gelir aldıkları payları kabaca gösterebiliriz. Çünkü sosyal tabakalaşma, fonksiyonel dağılımın dörtlü grubuna giremeyecek kadar karmaşıktır. Nitekim büyük bir firmanın direktörü emek gelirli olduğu için fonksiyonel dağılıma göre ücretli grupta olması gerektiği halde sosyolojik açıdan işçi sınıfından sayılmaz (Oktaylar, 2016: 6-7).

Gelirin fonksiyonel dağılımı, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında oldukça sağlıklı bilgi vermektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerde başlangıç dönemlerinde hasılanın büyük payı tarım sektörü alırken gelişmiş düzeyi arttıkça gelirdeki payın büyük kısmının ücretlilere ait olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise toplam gelirdeki büyük payın tarım sektörüne ait olduğu görülmektedir (Güçlü ve Bilen, 1995: 161).

3.3. SEKTÖREL GELİR DAĞILIMI

Sektörel gelir dağılımı, bir ekonomide oluşturulan milli gelirin iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımını ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile sektörel gelir dağılımı; tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ulusal gelirden aldıkları payları, bunların uzun dönemdeki durumlarını, ulusal gelir dağılımındaki farklılıkların hangi sektörlerin lehine ya da aleyhine geliştiğini göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Bu dağılım toplam hasılanın üretim sektörlerine göre payını gösterir. Tarım, sanayi, hizmet, ticaret ve diğer sektörlerin milli gelirden aldıkları payları gösteren sektörel gelir dağılımı, o ülkenin ekonomik gelişimi açısından da ışıktır. Yıllara göre bakıldığında o ülkenin endüstrileşme sürecinde ne durumda olduğu,

küreselleşme sürecinde ise hangi sektöre önem vermesi veya vermemesi gerektiği gibi konularda ülkelere politika önerileri açısından bilgi verebilmektedir (Kuştepelı ve Halaç, 2004: 147).

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım önemli bir paya sahipken, bugün sahip olduğu pay azalmıştır. Bu durum ülke ekonomisindeki diğer sektörlerin öneminin ve gelişiminin arttığını gösterir. Küresel alanda da 20. Yüzyılın ilk yarısında sektörel olarak büyük paylar tarımdan sanayiye doğru geçerken, ikinci yarısında ise sanayiden hizmet sektörüne doğru ilerlemiştir (Gençler, 2017: 27).

3.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI

Bir ülkenin farklı bölgelerinin, o ülkede elde edilen toplam hasıladan aldığı payı gösterir. Bölgesel gelir dağılımı, bir bölgenin kişisel gelir dağılımını yansıtabildiği gibi fonksiyonel gelir dağılımını da yansıtabilmektedir. Bir ülkenin tüm bölgelerinin gelişmişlik olarak aynı seviyede ve aynı gelir dağılımına sahip olması beklenemez. Bu açıdan, her ülkenin farklı bölgeleri arasında az ya da çok ekonomik anlamda gelişmişlik farklılıklarının olması normaldir (Oktaylar, 2016: 7).

Bölgesel gelir farklılıkları iktisaden kalkınmış ülkelerde az, buna karşın gelişmekte olan ülkelere ise fazla olmaktadır. Coğrafi bakımından ekonomik gelişmenin farklı olduğu bir ülkede bu farklılığı giderebilmek için, eğitim masrafları artırılırken bütün bölgelerde eğitim ve sanayi kuruluşlarının birbirlerini tamamlamalarına imkân verecek bir gelişme göstermeleri gerekmektedir (Bakkal, 2016: 11-12).

3.5. BİRİNCİL GELİR DAĞILIMI VE İKİNCİL GELİR DAĞILIMI

Bir ekonomide gelir, ilk defa ortaya çıkabileceği gibi, bir yerden diğer bir yere de bir şekilde yer değiştirebilir. Gelirin ilk ortaya çıkması ekonomik bir faaliyete denk gelirken, gelirin bir yerden başka bir yere transfer edilmesi de gelirin tekrardan dağıtıldığını göstermektedir. Toprak sahipleri rant geliri, sermayedar faiz, girişimciler kar elde ederken, işçiler ise üretim sürecinde emek karşılığı ücret elde etmektedirler. Piyasa koşullarında oluşan bu ilk dağılım gelirin birincil dağılımıdır (Canbey Özgüler, 2017: 62)

Musgrave, devletin piyasa ekonomisine üç nedenle müdahale etmesi gerektiğini savunur. Bunlar; kaynak tahsisi, gelir dağılımı dengesizliğini düzeltme ve istikrar sağlamadır. Gelir dağılımını düzeltme işlevinin temel amacı piyasa ekonomisi sonucu ortaya çıkan gelir dağılımı dengesizliğine müdahale ederek dengesizliği azaltmaya çalışmaktır (Sağbaş, 2013: 82).

Devletin gelir dağılımına müdahalesi rolüne gelirin yeniden dağılımı veya ikincil gelir dağılımı olarak tanımlanmaktadır. Devletin hiçbir müdahalesi olmadan piyasada oluşan gelir dağılımına birincil gelir dağılımı denilmektedir. Bu aşamada, üretim sürecine katılan üretim faktörleri, üretim sonucunda kendi faktör paylarını gelir olarak almaktadır. Ancak bu mutlaka adil bir gelir dağılımı demek değildir. Devlet bu birincil aşamada gelir dağılımına bazı araçlarla müdahalede bulunabilir. Bu müdahale daha çok yasal düzenleme yapma yoluyla gerçekleşir. Faktörel gelir dağılımı, özellikle emek piyasasına ilişkin olarak yapılan yasal düzenlemeler ile etkili bir şekilde değiştirilebilir ve tamamen piyasanın kendi işleyişine bırakıldığı duruma göre daha adaletli bir gelir dağılımı oluşabilir. Bunun en tipik örneği olarak asgari ücret yasaları olarak gösterilebilir. Birincil gelir dağılımı aşamasında etkili bir diğer yasal düzenleme ise, devletin toprak reformu yoluyla, önemli bir üretim faktörü olan toprağın dağılımını değiştirmesidir. Yine buna benzer şekilde devlet, sermaye mülkiyetini değiştiren yasal düzenlemeler de yapabilir ve birincil dağılımı üzerinde etkili olabilir (Kirmanoğlu, 2012: 210-211).

İkincil gelir dağılımının en önemli araçları ise vergi ve sübvansiyonlardır. Devlet, bazı vergileme teknikleri ile yüksek gelirli kişileri daha fazla vergilendirebilir. Bunun için kullanılan teknik ise artan oranlı vergi tarifesidir. Yine özel indirim gibi bazı tekniklerle, düşük gelirlilerden daha az vergi alınması veya bazı ülkelerde hiç ödenmemesi, bunun yanında çeşitli sübvansiyonlardan yararlanması gelirin yeniden dağılımı açısından etkin araçlardır. Sadece vergi araçlarını kullanarak gelir dağılımının düzeltileceğini ilişkin çalışmalar yoktur. Sosyal harcama programı ile desteklenen gelir dağılımı politikaları ise bu konuda daha başarılıdır. Devletin özellikle sosyal refah devletinin, gelir dağılımını düzeltmek ve yoksulluğu önlemek amacıyla kullandığı en önemli araç sosyal güvenlik

harcamalarıdır. Bu harcamalar ise sosyal yardımlar ve sosyal sigorta harcamalarından oluşmaktadır (Kirmanoğlu, 2012: 211-212).

Gelirin ikincil dağılımı, devletin bireylerin üretiminden elde ettikleri ilk gelir ile nihai gelir arasında fark meydana getirmesi durumudur. Bu bağlamda, devletin aldığı her karar, yaptığı her harcama ve elde ettiği her gelir, gelir dağılımına bir müdahaledir (Dilik, 1976, akt. Çalışkan, 2010: 94).

Gelirin yeniden dağılımı, faktör gelirleriyle harcanabilir gelirler arasındaki farklılık oluşmasına vesile olmaktadır. Yani devlet, birincil gelire sosyal ve ahlaki faktörlerle çeşitli durumlarda müdahale etmekte ve böylelikle gelirin yeniden dağılımını sağlamaya yarar (Oktaylar, 2016: 9).

Faktör geliri, sosyal transferler, devletin mal ve hizmetleriyle sübvansiyonların değeri, kişilerin elde ettikleri gelirlerin kaynaklarını oluşturmaktadır. Tüketim harcamaları, dolaylı ve dolaysız vergiler ile tasarruflar da bireyin harcamalarını göstermektedir. Faktör gelirlerinin gelirin birincil dağılımı sonucu elde edildiği düşünüldüğünde, sosyal transferler ve devletin mal ve hizmetleriyle sübvansiyonların değeri toplamı, bireyin ödediği dolaylı ve dolaysız vergilerden yüksek olduğunda gelirin ikincil dağılımı söz konusu olduğu görülmektedir (Çiftlikçi, 1995, akt. Canbey Özgüler, 2017: 63).

İkincil gelir dağılımı iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar; dikey yeniden gelir dağılımı diğeri ise yatay yeniden gelir dağılımıdır. Dikey yeniden gelir dağılımında, devlet ve işveren katkılarıyla yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru bir transfer söz konusudur. Bu yöntemin hem gelir eşitsizliğini azaltmada gücü çok yüksek hem de etkileri daha yaygındır. Bu yöntemin gerçekleşmesi için ülkenin vergi yapısının özellikle artan oranlı vergilere dayanması gereklidir. Gelirin yatay olarak yeniden dağılımı aynı gelir düzeyindeki kişilere direkt parasal yardım yapılması (çocuk yardımı gibi) veya kişilerin gelir durumunu değiştiren vergi indirimleri yöntemiyle gerçekleştirilir (Tuncer, 1970, akt. Uyanık, 2015: 49).

Gelirin yatay yeniden dağılımı sosyal güvenliğin tüm sigorta kollarında gerçekleşmektedir. Bu yöntem, çalışma çağındakilerden emeklilere, istihdamdakilerden işsizlere, sağlıklı olanlardan hastalara, çocuk sahibi

olmayanlardan çocuk sahibi olanlara doğrudur. İlk bahsedilenler prim veya vergi öderken, sonrakiler hak sahibi olarak transferlerden yararlanmaktadır (Ersezer, 2006: 1).

4. GELİR DAĞILIMI HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

İktisat politikalarının temel amacı toplumu oluşturan bireylerin refahını arttırmaktır. Ekonomi büyürken, bireylerin ve toplumu oluşturan sınıfların refah düzeyindeki değişiklikleri incelemenin önemli araçlarından biri de gelir dağılımı eşitsizliği göstergeleridir. Eşitsizliğin ölçülmesinde, çok sayıda yöntem bulunmaktadır (Cowell ve Jenkins, 1995, akt. Alabaş, 2015: 256). Bu yöntemler; statik, dinamik, gelir dağılımının aritmetik ve geometrik ifadesi olan objektif ve fayda fonksiyonunu da hesaba katması dolayısıyla refah kavramını da içeren normatif ölçütler olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak eşitsizliği hesaplarken çeşitli unsurlarda göz ardı edilmektedir (Murray, 1998, akt. Alabaş, 2015: 256). Sonuç olarak da bu durum sağlıklı gözlem yapmayı ve uygun politika üretmeyi kısıtlamaktadır (Alabaş, 2015: 256).

4.1. YÜZDELİK DİLİMLEME YÖNTEMİ

Bu yöntem, bireysel gelir dağılımı eşitsizliğini yansıtan iyi bir ölçüttür. Zaman içinde meydana gelen gelir eşitsizliğindeki değişimleri takip etmekte ve ülkelerarası karşılaştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Yüzdelik dilimleme yönteminde milli gelirden pay alan tüm birey ya da hanehalkları, eşit yüzdelere ayrılarak (%20, %10 ve %5 gibi) en düşük gelirli yüzdelik dilimden en yüksek gelirli yüzdelik dilime doğru sıralanarak, gelir eşitsizliği incelenmektedir (Ensari, 1997, akt. Çalışkan, 2010: 97).

Yüzdelik gelir gruplarda toplanan gelir, toplam gelire bölünerek nüfus dilimlerine/ gelir gruplarına ilişkin gelir yüzdeleri elde edilir. Bu sebeple, en düşük gelirli yüzdelik gruptan başlayarak en yüksek gelirli yüzdelik gruba kadar tüm gelir gruplarının toplam gelirden aldığı yüzdelik paylar belirtilmektedir (Oktaylar, 2016: 53).

Yüzde paylar analizinde, gelirin eşit dağılması için her grubun gelirden aldığı pay ile toplam nüfustan aldığı pay eşit olmalıdır. Özellikle uluslararası kıyaslamalarda gelir sahiplerini gelir seviyelerine göre 5 eşit (%20'lik) gruba ayırarak her bir grubun toplam gelir içindeki payını kıyaslamalı olarak incelemek mümkündür (Kubar, 2011: 233).

Gelir gruplarına göre yapılan sıralamanın ortaya koyduğu yüzdelik paylar analizinin bir başka uygulaması da en yüksek ve en düşük gelir paylarının karşılaştırılması hedefiyle gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren oranların hesaplanmasıdır. Bu yöntem gelir grupları arasındaki eşitsizliğin hesaplanmasına imkân sağlamaktadır. Mesela, en düşük gelirli %40'ın gelir payının en yüksek gelirli %10'un gelir payına oranı Dünya Bankası'nın gelir dağılımı raporlarında benimsemiş olduğu bir gelir dağılımı göstergesidir. Bir diğer örnek %90'lık grup gelirinin, en düşük gelire sahip %10'luk gelire oranıdır. Dünya bankası tarafından ülkelerarası gelir dağılımı karşılaştırmalarında kullanılan bir göstergedir. Bu analiz kapsamında hesaplanan bu oranların gelir dağılımına ilişkin ortaya koydukları bu bilgi gelirin yeniden dağılımı politikaları için hedef grupları saptanmasında kullanılabilmektedir (Oktaylar, 2016: 54).

4.2. LORENZ EĞRİSİ

Gelir dağılımının adil olup olmadığına ilişkin kullanılan en yaygın grafiklerden biri de Lorenz eğrisidir. 1905'te Max Lorenz tarafından geliştirilen eğri, gelirin nüfusa tam adil dağılımını gösteren 45 derecelik doğrudan aşağıya doğru bel verdiği, bu nedenle gelir dağılımı adaletinin bozulduğunu ifade eder. Lorenz eğrisi, kümülatif nüfusa karşılık gelen kümülatif gelir paylarını göstermeyi amaçlar (Özdemir, 2017: 98).

Gelir dağılımında mutlak bir eşitlik durumu var ise; bu ilgili nüfus dilimlerinin gelirden eşit ölçüde pay aldığı anlamına gelir ve bu durum grafiksel olarak “mutlak eşitlik doğrusu” üzerinde gösterilir. Diğer ifadeyle; gelirin yüzdelik dilimleri ile nüfusun yüzdelik dilimleri arasında sürekli bir eşitlik hali var ise Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile örtüşür ve 45 derecelik bir doğru biçimini alır. Gelir

dağılımında eşitsizlik olması halinde ise Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaya başlayarak sağa kayar (Doğan ve Tek, 2007: 99).

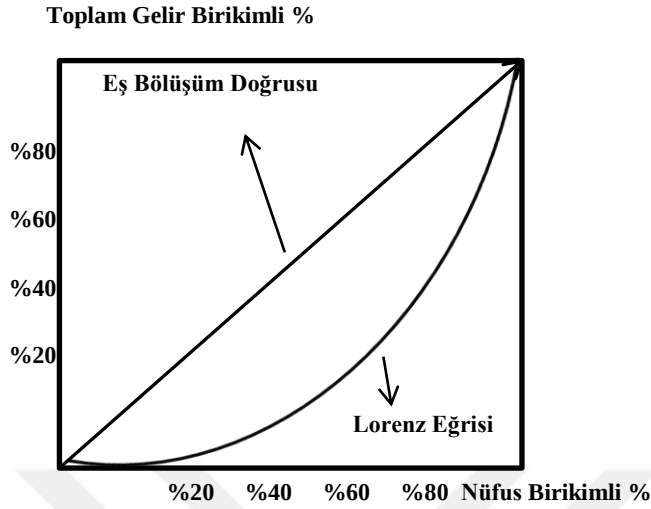
Lorenz eğrisinden aynı ülke içinde farklı zamanlardaki gelir dağılımlarındaki eşitsizliği ya da farklı ülkelerin gelir dağılımlarındaki eşitsizliği kıyaslamak için yararlanılabilir. İki farklı gelir dağılımı karşılaştırıldığında birinci dağılımın Lorenz eğrisi, dağılımın her noktasında diğer dağılımın Lorenz eğrisine göre mutlak eşitlik doğrusuna daha yakın ise ilk dağılım daha az eşitsiz bir dağılım gösterir. Lorenz eğrisi Gini katsayısının hesaplanmasında da kullanılabilir (Aktan ve Vural, 2002: 20).

4.3. GİNİ KATSAYISI

1914'te İtalyan ilim adamı Corrado Gini (1884-1965) tarafından geliştirilen bir katsayı günümüzde Gini katsayısı olarak adlandırılmaktadır. Kendi adı ile anılan katsayı, 1970'lerde Atkinson ve Sen gibi tanınmış refah analizcilerince de kullanılmaya başlanınca etkinliği ve tanınırlığı artmıştır (Özdemir, 2017: 99).

Lorenz eğrisinin sayısal ifadesi olarak bilinen Gini Katsayısı, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın, diyagramın alanının yarısına bölünmesiyle olur. Gini katsayısı sonucu sıfır ile bir arasında değişmekte olup, sonuç sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımı dengesizliği azalmakta, bire yaklaştıkça ise gelir dağılımı adaletsizliği artmaktadır (Erdoğan, 2004: 50).

Şekil 1. Lorenz Eğrisi

Şekil 1’de yatay eksen kümülatif nüfusu, dikey eksen kümülatif geliri göstermektedir. Köşeleri birleştiren 45 derecelik doğru eş bölüşüm doğrusunu yani mutlak eşitlik doğrusunu göstermektedir. Bu ideal olan durumdur. Mutlak eşitlik doğrusu üzerindeki her nokta da, ülkedeki toplam hasılanın tüm bireyler ya da gruplar arasında eşit olduğu yansıtılmaktadır. Lorenz eğrisi üzerindeki noktalar ise ilgili nüfusun toplam gelirden ne kadarını aldığını göstermektedir. Bu ise fiili durumdur. Gini katsayısı Lorenz eğrisinden türetilmektedir. Mutlak eşitlik eğrisi ile Lorenz eğrisi arasındaki alana x, Lorenz eğrisinin aşağısında kalan alana ise y olarak belirleyelim. Gini katsayısını bulmamıza yardımcı olacak formül ise $[x : (x+y)]$ ’dir

Gini katsayısının alabileceği değerler tam eşitlik durumu temsil eden 0 (sıfır) ile tam eşitsizlik durumunu gösteren 1 (bir) değerleri arasında yer almaktadır. Gelir eşitsizliğinin ifadesinde 0 ya da 1 değerleri alması mümkün değildir. Gelirin kümülatif nüfus dilimlerinin toplam gelirden aldıkları payı ifade eden kümülatif gelir dilimleri ile eşit olarak dağılıyor olması durumunda Gini katsayısı tam eşitliği gösterir. Gini katsayısı gelir eşitsizliğini gelir düzeyinin büyüklüğüne göre değil de farklı gelir düzeyleri arasında kalan bireylerin sayısına göre ölçmektedir. Bu özelliğiyle Gini katsayısı ölçekten bağımsızlık ilkesini sağlamaktadır. Gini katsayısı aynı zamanda gelir grupları arasında gerçekleşen gelir aktarımlarını da en iyi şekilde yansıtmaktadır (Oktaylar, 2016: 46-47).

4.4. ATKINSON ENDEKSİ

Gini oranı ve benzeri ölçüler gelir yelpazesinin çeşitli noktalarında eşitsizliğe verilecek ağırlıklar hakkında gizli yargılar bulundurmaktadır. Değişik gelir dağılımlarını çeşitli eşitsizlik ölçülerine göre sıraladığımız zaman ortaya düzgün olmayan bir sıralama çıkabilir. Bunun sebebi eşitsizliğe verilecek ağırlıkların farklı olmasıdır. Bu ağırlıklar değer yargılarından bağlı olduklarından Atkinson bir sosyal refah fonksiyonu varsayarak çeşitli eşitsizlik ölçülerini bu sosyal refah fonksiyonuna göre yeniden sıralamaya çalışmıştır. Atkinson'un sosyal refah fonksiyonunda; toplumun eşitsizliğe verdiği değer 0 (sıfır) ile sonsuz arasında değer almaktadır. Bu sonucun sıfır olması; toplumun gelir dağılımı konusunda duyarsız olduğunu, diğer bir ifadeyle gelir dağılımına önem vermediğini, ağırlığın sonsuz olması ise toplumun sadece en düşük gelir grubuna sahip olan kişilerle ilgilendiğini göstermektedir. Atkinson ölçüsü, gelirlerin eşit dağılması halinde belirli bir zamandaki sosyal refah seviyesine ulaşabilmek için o zamanki toplam gelirin ne kadarlık bir kısmının yeterli olduğunu göstermektedir. Atkinson ölçüsünü gelirin yeniden dağılımından doğan potansiyel kazançların bir ölçüsü olarak yorumlamak mümkündür (DPT, 2001: 8).

Toplam gelirin 100 birim olduğu ve bu gelirin topluma eşit dağıtıldığını varsayalım. O halde kaynaklar etkin kullanılarak toplumsal refah maksimum düzeyde sağlanabilmiş midir? Atkinson endeksi bu dağılımda toplumun duyarlılık şiddetini ölçerek gerçekte ne kadarlık bir gelirin, toplam refaha ulaşılması için dağıtılmasının yeterli olduğunu göstermektedir. Örneğin Atkinson endeksinin değeri 0,34 olması topluma eşit dağıtılmış 100 birimlik gelirin toplumsal duyarsızlık nedeniyle %34'ünün boşa gittiğini yani refah kaybını göstermektedir. Diğer ifade ile 100 birimlik gelirin 66 birimi paylaştırılmış olsa idi yine toplumsal refaha ulaşılabilirdi (Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], 2000: 181).

4.5. PARETO OPTİMUMU

İtalyan Ekonomisti Vilfredo Pareto birçok gelir istatistiklerinden hareketle deneysel çalışmalar sonucunda bölüşüm yasasına ulaşmıştır. Pareto'ya göre, ulusal gelirin aileler arasında paylaşımı, hemen her toplumda pramide benzer bir dağılım göstermektedir. Pramidin sivri noktasında, o toplumun en yüksek gelir düzeyine

ulaşmış birkaç aile; pramidin tabanına doğru inildikçe, daha düşük gelir düzeylerine gelindikçe genişleyen gruplar ve nihayet en düşük gelir grubunda, pramidin tabanında, en yüksek sayıda bulunmaktadır (Altınışık ve Peker, 2008: 104).

Pareto Optimumu kaynakların dağılımında tam denge durumunu ifade eder. Kaynaklar toplumda en etkin ve homojen dağıldığında maksimum refaha ulaşılır. Pareto optimum'un da refahın en etkin dağılımı ancak toplumdaki bir kişinin durumunu kötüleştirmeden diğerinin durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığına gerçekleşir. Bu sebeple Pareto optimumu'nun gerçekleşmesi için üretimde, tüketimde ve her ikisinde eş zamanlı etkinlik olmalıdır. Pareto katsayısı ile bireysel gelir bölüşümünde, gelir kaynağına ve hanehalkının bulunduğu toplumsal sınıfa dikkat edilmeksizin gelir paylaşımı analizi yapılır. Katsayı, belirli bir gelir düzeyi ile bu geliri ya da daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belirli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu ölçüt gelir seviyesi yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna yükselme olasılığının arttığını yaklaşık olarak ifade etmektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010, akt. Özdemir, 2017: 102).

4.6. GENEL ENTROPİ VE THEİL İNDEKSİ

Genel entropi her yapının düzenli durumundan düzensiz duruma doğru kaçınılmaz bir yöneliş içinde olduğunu ifade eden teoridir. Her dinamik yapı zamanla dinamizmini kaybetmeye başlar. Organizmalar eskir, ısı ve enerji kaybına uğrar. Herhangi bir durumun entropisi artarsa kayıplar artar. Gelir dağılımında da ne kadar bir düzenli yapı oluşturulursa oluşturulsun zamanla düzen bozulur ve yeni düzene ihtiyaç olunur (Bailey, 1990: 49, Boratav, 2004: 7-9, akt. Özdemir, 2017: 95).

Theil indeksi bilgi teorisindeki entropi kavramından geliştirilmiş bir gelir eşitsizliği ölçütüdür. Genelleştirilmiş entropi indeksleri ile gelir dağılımının değişik bölümlerindeki eşitsizliklere değişik ağırlıklar verilebilmektedir. Bu özelliği ile Theil indeksi, gelir dağılımının tümündeki gelir farklılıklarına eşit ağırlık verilerek oluşturulmaktadır. Theil indeksi gelir dağılımı eşitsizliğini belirsizlik unsurunu nicelleştirerek ölçmeyi amaçlayan bir ölçüttür. Bu ölçütün türetilmesi süreci diğer gelir eşitsizliği ölçütlerinden farklıdır. Bilgi kuramına göre belirli bir olayın çok sayıda meydana gelme olasılığı bulunmaktadır. Bilgi kuramı bu durum karşısında

tüm olasılıklara ilişkin bilgilerin değerlendirilmesi problemi ile uğraşmaktadır. Bir olayın gerçekleşme olasılığı yüksek ise gerçekleşmiş olmasının bilgi değeri az, gerçekleşme olasılığı düşük ise gerçekleşmiş olmasının bilgi değeri yüksektir (Oktaylar, 2016: 49).

Theil indeksi 0 (sıfır) ve sonsuz arasında değerler alabilir. Theil indeksi sıfır değeri ile gelir dağılımındaki eşitliği gösterirken, daha yüksek değerler ise gelir dağılımındaki artan eşitsizliği göstermektedir. Theil indeksi gelir dağılımı eşitsizlik ölçütleri için tanımlanmış olan transfer ilkesini sağlamaktadır. Zengin bir kişiden yoksul bir kişiye yapılacak bir gelir transferinin gelir dağılımını azaltıcı etkisine karşı Theil indeksi duyarlıdır. Theil indeksinin ne kadar küçüleceği sadece kişilerin gelirleri arasındaki orana bağlıdır. Theil indeksi aynı zamanda ölçekten bağımsızlık ilkesini de sağlamaktadır. Gelir oranları aynı olan iki kişi arasında gelir transferi, dağılımın hangi noktada bulunduğu dikkat edilmeksizin Theil indeksini aynı oranda küçültür. Theil indeksi gelir dağılımını oluşturan alt unsurlar için hesaplanan gelir eşitsizliklerinde süre gelen değişiklikleri gösterebilen kapsamlı bir eşitsizlik ölçütüdür. Bu nedenle, Theil indeksiyle alt gelir grupları veya sosyal gruplar için gelir eşitsizliklerini elde eden ayrıştırma analizleri yapılabilmektedir (Oktaylar, 2016: 51).

4.7. KUZNETS VE TERS U EĞRİSİ

Kuznets beş ülke verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmada gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğunu ileri sürer. Gelir düzeyi arttıkça eşitsizlik önce artmakta sonra ise azalmaktadır. Bu durum “ters U savı” olarak bilinmekte ve gelir düzeyi ve dağılımını gösteren eğri “Kuznets eğrisi” olarak adlandırılmaktadır. Kuznets bu durumu tarımdan tarım-dışı sektörlerle olan istihdam akışı ile izah etmeye çalışmaktadır. Tarım-dışı sektörlerdeki verimlilik tarım sektörüne nazaran daha yüksektir. Göç sebebiyle üretim artacak ve gelir dağılımı bozulacaktır. Gelir artışıyla beraber gelir dağılımında da zamanla iyileşme olacaktır (Kuznets, 1955, akt. Özmucur, 1996: 5).

Kuznets'in "ters U" varsayımı, eğrinin aldığı şekil ile ne kadar basık ya da dik olduğu veya ne kadar asimetrik olduğu, eşitsizliğin hangi tempoda ve hangi gelir düzeyinde yükseğe ulaşacağı sorununu göstermeyi amaçlar (Özdemir, 2017: 97).

Kuznets katsayısı da Gini katsayısı gibi sektörlere göre sınıflandırılmış bir Lorenz eğrisi ölçüsüdür. İki sektörlü bir ekonomi için katsayısı değeri sıfır ile bir arasındadır. Sektörel ortalama ülke ortalamasına eşitse Kuznets Katsayısı 0 (sıfır)'a eşittir. Toplam çıktı tek bir sektörde üretiliyor ve sektörün istihdam içindeki payı son derece küçük ise katsayı değeri 1'dir. Kişisel ve hanehalkları gelirine ait bilgilere sağlıklı ulaşılamayan ülkelerde gelirin fonksiyonel dağılımı için uygun bir ölçü olmasına rağmen büyümenin tek başına gelir dağılımını belirlemediği, ekonomik çevrenin veya uygulanan ekonomi politikalarının da gelir dağılımı üzerinde etkisi olduğu bilindiğinden Kuznets'in ters U eğrisinin kesin bir hüküm kurduğu söylenemez (Karluk, 2009, akt. Özdemir, 2017: 98).

5. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bir ülkedeki gelir dağılımı; hanehalklarının, firmaların organizasyonların ve devletin çok sayıdaki politikaları sonucunda şekillenmektedir. Gelir eşitsizliğine ve zaman içindeki değişimine sebep olan neredeyse sayısız mikro düzeyde sebep düşünülebilir (Uyanık, 2015: 15-16). Ülkenin içinde bulunduğu yapısal durumlar (nüfus yapısı, işsizlik, kayıt dışı ekonomi, enflasyon vb.) ve üretilen politikalar (vergi, sosyal güvenlik, tarım, fiyat politikaları vb.) gelir dağılımında bozulmalara neden olabilmektedir (DPT, 2001: 57).

Toplumdaki bireylerin gelir farklılıklarının en büyük sebeplerinden biri emek niteliğinin farklı olmasıdır. Nitelikli işgücü olabilmesi için bireylerin kendi eğitim seviyelerini geliştirebilmeleri gerekmektedir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası yapılan araştırmalar emeğin niteliksel farklılıkların üretime olan katkısını farklılaştırdığını ortaya koymuş ve emeğin homojen değil heterojen bir faktör olarak ele alınmasını ifade eden Beşeri Sermaye Teorisi geliştirilmiştir (Ünal, 1992, akt. Uyanık, 2015: 16).

Geçen yüzyıla kadar tarım kesiminin ekonomideki yeri ve önemi sebebiyle, toprak sahibi olma gelir dağılımının en önemli faktörü konumundayken; bugün

itibariyle sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmesi nedeniyle artık tarım sektörü gelir dağılımının belirleyicisi konumunda değildir. Eğitim alanındaki eşitsizlikler, gelir dağılımına etki eden unsurların başında yer almaktadır. Arazi ve fiziki sermaye konusunda kişinin sahip olabilecekleri sınırlı iken, bilgi sahibi olma açısından sınırı yoktur. Bu sebeple kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça, gelir dağılımındaki dengesizlikler olumlu yönde değişecektir (Bakkal, 2016: 18).

Kişisel gelir bölüşümünde ortaya çıkan dengesizliklerin önemli nedenlerinden biri, servet dağılımındaki dengesizliklerin olmasıdır. Bu nedenle, servete bağlı ortaya çıkan dengesizliklerin giderilmesinde arazi, bina gibi belirli bir servet üzerinden alınan ve dolaysız vergi olan servet üzerinden alınan vergiler önem kazanmaktadır. Servetin değerinde ortaya çıkan artış, gelir dağılımını servet sahibi lehine bozacağından, alınan bu vergiler gelir dağılımı dengesizliğini belli ölçüde azaltacaktır. Servet dağılımının, gelirin yeniden paylaşılması için düzenlenmesi isteniyorsa, yeni oluşan servetinde göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Servetin yeniden oluşumu, tasarruflar tarafından belirlenir. Gelir bölüşümünün dengesiz olması durumunda, birikimler, geliri yüksek azınlık tarafından yapılabilir. Bundan dolayı söz konusu kesimin geliri daha artacak ve gelir dağılımı adaleti bozulacaktır. Yeniden dağıtıcı bir gelir vergilendirmesi gelişmeyi azaltmakla birlikte tamamıyla tersine çevirme söz konusu değildir. Fakat küçük gelir sahiplerinin de tasarruf ederek servet edinebilmelerine olanak tanınabilir (DPT, 2001: 63-64).

Geliri yüksek olan kişiler kazançlarını yatırıma dönüştürüp daha fazla gelir elde etme şansı varken, düşük gelirli olanların yalnızca kendilerini geçindiriyor olması servet sahibi olamamasına sebep olmakta ve buda gelirdeki farkı arttırmaktadır (Acar, 2015: 49).

Günümüzde beşeri sermaye en önemli üretim faktörü konumundadır. Eğitim alanındaki eşitsizlikler gelir dağılımında bozulmalara sebep olan önemli unsurlardandır. Arazi ve fiziki sermaye gibi üretim faktörlerinde bir kişinin sahip olabilmesi konusunda herhangi bir sınır yok iken, bir kişinin sahip olabileceği bilgi konusunda doğal bir sınır bulunmaktadır. Bu sebeple toplumun eğitim düzeyi arttıkça gelir dağılımındaki dengesizlikte azalmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 8).

Beşeri sermaye yatırımını ele alırken, insan sermayesi birikimi için eğitim alanında yapılan harcamalarının önemli bir yatırım olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bölgelerarası ve bireyler arasındaki gelir farklılıkları genellikle farklı fiziksel sermaye, teknolojik bilgi ve yeteneğe sahip olmaktan kaynaklıdır. Yatırım harcamalarının net bölümü ile yatırım gelirlerinin toplamı olan kazanç, gelir üzerinde önemli etkiye sahip beşeri sermayenin sonucudur. Bunun sonucu olarak da kendisine diğerlerine göre fazla yatırım kimse daha fazla gelir elde edecektir. Gelir, beşeri sermayesi nitelikli olan yetenekli bir birey ile diğer bireyler arasında adaletli dağılmayacağı için bireyler arasındaki gelir eşitsizliği de artacaktır (Becker, 1962, akt. Şengür ve Taban, 2016: 56).

Bir ekonomide nüfus yapısı ya da artış hızının gelir dağılımı eşitsizliğini artırıp artırmadığını sorgulamak için kamu ekonomisinin içerisinde bulunduğu ülkenin nüfus yapısının özellikleri de önem arz etmektedir. Zira gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliği düşüktür ve nüfus artış hızının milli gelir deki artış hızından düşük ya da eşit olması gelir dağılımı dengesizliğine sebep olmamaktadır. Çalışan nüfusun büyüklüğü ve büyüme hızı kadar üretkenliği belirleyen en önemli unsur; nüfusun eğitilmiş ve nitelikli olmasıdır (Miyat, 2004, akt. Uyanık, 2015: 20).

Yüksek nüfus artışı, düşük gelirli olan artan gelirden daha fazla pay alamamasının sebepleri arasında gösterilebilir. Nüfusun bölgelere göre dağılımının son beş yılda gösterdiği durum incelendiğinde, Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin toplam nüfus içindeki paylarının arttığı, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde ciddi artış olmadığı, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin ise toplam nüfus içindeki paylarının azaldığı görülmektedir. Türkiye'nin son yıllarda göç alan bir ülke niteliğinde olması batı bölgelerimizin fazlasıyla göç alan yapının olması, göç edenler açısından işgücüne dâhil olmayan nüfusun içinde yer almalarına sebep olmaktadır. Çocuk ve genç nüfusun yüksek olması, özellikle istihdam açısından gelecekte büyük sorun olmaya aday gösterilmektedir. Nüfus artış hızının normal seviyede tutulması hem genç nüfusa gelecekte istihdam olanakları sağlar hem de çalışan nüfusa daha fazla gelir artışı sağlama olanağı sunar (DPT, 2001: 57-58).

Ülkemizdeki nüfus artış hızının yüksek olması ve bunun sonucunda emek piyasasına her yıl artan miktarda işgücünün dâhil olması işsizliği artırmaktadır.

İşsizlik oranındaki yükselme, çalışanlar kitlesinin reel gelir yitirmesine ve gelir paylaşımının emek kesimi aleyhine olmasına yol açan önemli bir faktördür (Kazgan, 1990, akt. Karabulut, 2006: 30).

Gelir dağılımı her ülkede cinsiyetin yapısına göre değişiklik gösterir. Kadınların ve erkeklerin kendi aralarında gelir dağılımı farklılaştığı gibi kadın ve erkekler arasında da erkekler kadınlara göre birçok ülkede daha fazla gelir sağlamaktadır. Kadın hanehalkı reislerinin erkeklere nazaran daha fazla düşük gelir grubunda yer almalarının başlıca sebepleri bekâr, dul veya boşanmış olmalarından kaynaklanmaktadır (Aydın, 2012: 155).

Pek çok toplumda, toplumsal cinsiyet kalıpları açısından kadına bakış açısı, kadının eğitim ve iş hayatından doğrudan ya da dolaylı nedenlerle uzak kalmasına sebep olmaktadır. Gelenekler ya da dini yaklaşımlar yanında, çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin ve desteklerinin altyapısının oluşmamış olması ya da yeterli olmaması, erkeklerin çocuk bakımı konusunda yasal açıdan desteklenmemesi ve geleneksel nedenlerden bilinçlendirilmemiş olmaları gibi nedenler, kadınların işgücü piyasasına girmeleri ve aktif rol oynamalarını engellemekte ve bu da kadın erkek nüfusu arasındaki gelir eşitsizliğini giderek artırmaktadır. Annelerin eğitim ve mesleki kazanç ve konumlarının çocukların eğitim ve mesleki donanımlarına olan etkisini ortaya koyan pek çok araştırma da dikkate alındığında, bu eşitsizliğin yalnızca içinde bulunulan dönemde değil, sonraki kuşaklara etkisi yönüyle de gelecekteki gelir eşitsizliğine etkisi olduğu düşünülebilir (Uyanık, 2015: 19).

Bazı işler diğerlerine göre daha zordur, daha tehlikelidir ya da daha yorucudur. İnsanların bu işleri yapmalarına teşvik etmek için bazı finansal ayrıcalıklar sağlanır. Örneğin gece çalışan fabrika işçisine, gündüz vakti çalışan işçiye göre daha yüksek ücret ödenir. Pilotlar diğer subaylardan daha yüksek tazminat alırlar (Parasız, Başoğlu ve Ölmezoğulları, 1999: 191).

Üretim süreçlerinin otomasyonu, herhangi bir vasıf gerektirmeyen işlerin daha az sayıda işgücü kullanılarak yapılmasına imkân tanınması, vasıfsız işgücüne olan talebi azaltmıştır. Diğer yandan profesyonel meslekler ve yönetimle ilgili işler için talep artışı söz konusu olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde vasıflı iş gücü ile

vasıfsız işgücünün istihdam koşulları ve ücretleri arasında ciddi farklılıklar oluşmuştur. Ücret farklarının oluşmasında etkili olan bir diğer önemli faktör çalışanlarının sendikalı olup olmamasıdır. Sendikalar, aynı vasıflara sahip sendikalı ve sendikasız işçilerin ücret farklarını artırırken, vasıf düzeyi düşük sendikalı işçilerin ücretlerini yükselterek, sendikalı işçiler arasındaki eşitsizliği azaltır. Sendikalaşma oranının yüksek olduğu ülkelerde sendikalar ücretler arasındaki eşitsizliği azaltabilir lakin sanayileşmiş ve modernleşme sürecini yaşamış örgütlenme ve sendikalaşma kültürünün düşük olduğu ülkelerde sendikalar, ücret eşitsizliğine ve sendikalı işçilerin ayrıcalıklı konuma gelmesine sebep olabilir (Uyanık, 2015: 21-22).

Ücretli gruplar arasında önemli gelir dengesizliklerine sebep olan kamu ücret politikasını da değinmek gerekmektedir. Türkiye’de yakın geçmişte çeşitli ücret gruplarının gelirlerini ilgilendiren objektif bir Ulusal Ücret Politikası oluşturulamamış ve bu genel çerçevede değerlendirilebilecek olan Devlet Personel Rejiminde başarılı bir düzenleme gerçekleşmemiştir. Ülke kalkınmasında ve ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesinde kamu hizmetlerinin kalitesi ve yeterliliği büyük önem arz etmektedir. Kamu hizmetlerinde ve bürokraside bu kalite ve yeterlilik gerçekleşmediği, personel rejimi açısından liyakat ve verimlilik dışı kriterler ve organizasyonel bozukluk hâkim olduğu gibi devlet memurlarının gelirlerini yetersiz görmesinden kaynaklanan sorunlarda büyümüştür (DPT, 2001: 81).

Reel faiz düzeyinin yüksek olmasını sağlayan politikalar kar, faiz, rant gibi faktör gelirlerinin bölüşüm paylarını yükseltirken, dolaylı yoldan emek gelirini düşürmektedir. Enflasyon döneminde finansal talebin yoğunlaşması ve esnek olmaktan çıkması normaldir. Yüksek reel faiz politikasıyla birleştiğinde, bu esneksizlik katma değerde emek payını düşürürken, faiz payının yükselmesine sebeptir. Bir yandan enflasyonun, bir yandan durgunlukta artan tekelleşmenin, bir yandan da hükümetlerin belirli gruplara isteyerek sağladığı rantlar, yüksek faiz politikalarıyla birleştiğinde, kar-faiz-rant gelirlerinin katma değerini artırırken, emeğin payını düşürmektedir. Faiz hadleri, yatırım talebini etkileyerek ücret-maaş gelirleri üzerinde de etkili olabilmektedir. Yatırıma elverişli olmayan istikrarsız

ortama yüksek reel faizler eklenince, özel kesim uzun vade de yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. Bunun sonucunda da emek talebi düşer, işsizlik oranı artar ve gelir bölüşümü emek aleyhine gerçekleşir (Kazgan, 1990, akt. Uyanık, 2015: 23-24).

Piyasa sisteminin bulunduğu ülkelerde, örneğin OECD ülkelerinde, birincil gelir dağılımı genellikle bozuk, ancak uygulanan kamu politikalarıyla yani ikincil dağılımda gelir dağılımı daha adil olmaktadır. Oysa Türkiye’de devlet gelir dağılımını daha adil duruma değil daha bozan konumuna düşmüştür. Bu durum daha çok devlet bütçesi yapısıyla ilgilidir. Nitekim 1980 özellikle de 1990 sonrası dönemde kamu kesimindeki açıklar, kamu borçlanma ihtiyacını artırarak, kamunun piyasadan borçlanmasına, böylece bir taraftan girişimcilere yüksek oranlı faiz geliri sağlayarak, diğer taraftan da ücretlileri baskı altında tutarak, emeğin milli gelirden aldığı payın gerilemesine neden olmuştur (Uysal, 2007: 270).

Sağlıksız ve istikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon gelir dağılımında dengesizlik yaratan temel unsurlardan bir tanesidir. Bugünkü yapısıyla enflasyonun çözümü zor ve karmaşık gözükmektedir. Ancak enflasyonun sürekli bir nitelik kazanması, toplumda enflasyondan rahatsız olmayan kesimlerin varlığını ve bunların siyasal karar alma mekanizmasındaki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalarda, tekelci eğilimlerin fiyat hareketlerinin oluşumda önemli rol aldığını göstermektedir. Gerçekte, sermaye gelirleriyle emek gelirleri arasında emek aleyhine dengesizliğe sebep olan en önemli araç enflasyondur (DPT, 2001: 62).

Artan kamu harcamaları nedeniyle meydana gelen kamu açıklarının finansmanında emisyon yöntemi kullanılmaktadır. Enflasyonist etkilere yol açan emisyon sayesinde senyoraj geliri ve enflasyon vergisi olarak iki çeşit gelir elde edilmektedir. Senyoraj geliri tamamen devlette kalsa da, enflasyon vergisi devletle özel kesim arasında paylaştırılmaktadır. Geliri, fiyatlar genel seviyesinden daha yavaş artan kişilerin reel gelirleri azalırken, geliri fiyatlar seviyesinden daha hızlı artan özel sektör kesiminin reel geliri artmaktadır. Gelir aktarımı, ücretli kesimden, sermayeye doğru gerçekleşmektedir. Bu da gelir eşitsizliğini büyük oranda arttırmaktadır (Bilen ve Es, 1998, akt. Uyanık, 2015: 22-23).

Demokrasiyle yönetilen ülkelerde demokrasiyle yönetilmeyen ülkelere göre daha yüksek enflasyonun yaşanıp yaşanmadığından hareket ettikleri araştırmalarında enflasyonun ya hükümetlerin popülist yaklaşımları sonucu yapacakları harcamalardan ya da üst kesimlerin gelirlerini arttırma yönündeki baskılardan dolayı ortaya çıkabileceğini ifade etmişlerdir (Desai, Olofsgard ve Youssef, 2003, akt. Şengür ve Taban, 2016: 56-57).

Vergilemede adaleti sağlamak yönelik çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bunlar; artan oranlı gelir vergisi, ayırma kuramı, en az geçim indirimi ve muafiyet/istisnalardır. Bu teknikler yardımıyla ödeme gücü yüksek olandan daha fazla vergi alınarak toplumdaki mevcut gelir dağılımı dengesizliği azaltılmaya çalışılmaktadır. Musgrave'in belirlediği devletin üç ekonomik fonksiyonundan ikincisi gelirin yeniden bölüşümü fonksiyonudur. Bu fonksiyonuyla devlet ödeme gücüne sahip olanlardan topladıkları vergileri kamu harcamaları yoluyla düşük gelirliilere yeniden dağıtarak gelir dağılımı dengesizliğini azaltmayı amaçlamaktadır. Görüldüğü üzere devlet vergi yoluyla gelir dağılımı dengesizliğini azaltabilir. Bu verginin gelir dağılımı üzerindeki olumlu etkisidir. Bununla birlikte verginin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkileri de mevcuttur. Devlet bir yandan gelirlerini vergi yoluyla sağlarken, bir yandan gelir dağılımı dengesizliğini azaltmaya çalışırken diğer yandan da bu dengesizliği artırabilmektedir. Mesela dolaylı vergiler kişilerin ödeme gücüne göre dikkate alınmamakta ve yoksul zengin aynı vergi yüküne maruz kalmaktadır. Bu durum kısa dönemde tüketim vergisi öncesi duruma göre dağılımdaki dengesizliği daha da artırabilmektedir (Sağbaş, 2013: 83-84).

Devletin ekonomi içindeki yeri, rolü ve iktisat politikalarının sürekli değişmesi gelir dağılımını etkilemektedir. Devletin yapmış olduğu kalkınma planları, bu planlarda öncelik verilen bölgeler ve sektörler, özel sektöre yönelik verilen destek ve teşvikler gelir dağılımı üzerinde etkili olabilmektedir. Ülkenin gelişmişliği arttıkça gelir dağılımı daha adaletli olmakta ya da en azından asgari gelir seviyesi yükselmektedir. Bunun yanında, gelişmiş ülkelerde devletin topladığı vergi gelirleri ve dolayısıyla gelir dağılımına etki edebilecek kaynaklar daha fazladır (Bakkal, 2016: 17-18).

Vergi politikaları gelir dağılımını etkileyen mali araçlardır. Vergiler yoluyla gelir dağılımının etkilenmesi; vergi yapısı, vergi türü ve verginin teknik özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Dolaylı ya da dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerinde etkileri farklıdır (Uyanık, 2015: 24).

Vergi politikalarında dolaylı vergilerin ağırlığının artması, düşük gelirli kesimlerde marjinal tüketim eğiliminin düşmesine sebep olmaktadır. Girişimcilere verilen istisna ve muafiyetlerin çokluğu bu kesim lehine sonuç doğurmaktadır. Ayrıca ücretli kesimlerden alınan vergilerin yüksek oranlı olması ve asgari ücretlilerin dahi büyük ölçüde vergilendirilmesi emek aleyhine sonuçlar oluşturmaktadır (DPT, 2001: 74).

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında sosyal güvenlik sistemi çok önemli bilgi vermektedir. Sosyal güvenlik, esasen iki temel önlemin oluşturduğu bir bütündür. Bunlardan bir tanesi sosyal sigortalar, diğeri ise sosyal yardımlardır. Gelişmiş ülkelerde, nüfusun çoğunluğu, hatta tamamına yakına sigorta kapsamında iken, gelişmekte olan ülkelerde bu durum sınırlı kalmaktadır. Bu da özellikle işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde, sosyal sigortalar tarafından kapsanan nüfus lehine avantajlı duruma getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bir tarafta hiçbir sosyal güvencesi olmayan yaşadıkları tehlikelerden kurtulmaya çalışan bir kesim, diğer yandan ise sosyal sigortanın bütün avantajlarından faydalanan kesimin olması sosyal problem açısından oldukça önemlidir (DPT, 2001: 84).

Özel kesimden kamu kesimine, kamu kesiminden özel kesime ve kamu kesiminin kendi içinde finansman sağlamak için gelir akımlarına yol açan sosyal güvenlik sisteminde, bu akımların sonucun da bazılarına ek yükler getirmektedir. Bu sebeple, sosyal güvenlik sisteminin gelir dağılımı ile bağlantısı, sistemin gelir kaynakları ve harcama yapısıyla ilişkilidir. Sosyal güvenliğin mali kaynakları işçiden, işverenden sağlanan primler ve devletin genel bütçeden sağladığı yardımlardır. Bu kaynaklar sayesinde, karşılaştıkları mesleki ve sosyal riskleri karşılayacak kadar milli gelirden pay almamış olanlar bu fonlar sayesinde, gelirlerinin kesildiği dönemlerde kendi kaderlerine bırakılmamış olurlar. Sosyal sigorta fonlarının oluşturulması ile bu fonlardan faydalanacaklardan başka işverenler, işçilerine eşit ve hatta daha yüksek oranlarda katılmakta, devlet de; vergilerle elde

ettiği gelirin bir kısmını sosyal yardım ve hizmetlere ayırmaktadır (DPT, 1994: 109-110).

Teknolojik değişme ve gelişim kalifiye işgücünün verimliliğinde artışlara yol açacağı için bu türden işgücü açısından olumlu sonuçlar doğurur. Sadece kalifiyeli işgücü teknolojik gelişmelerden avantaj sağlamaktadır. Teknolojik değişimler (robot teknolojisi vb.) kalifiye olmayan işgücünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çok amaçlı makineler, programlanabilir imalat ekipmanları, bilgisayar destekli dizayn ve imalat gibi yenilikler farklılaşmış ürünlerin toplu halde ve daha az maliyetle üretebilmesini sağlamaktadır. Makinelerin çok boyutlu görevlerini ifa edebilmeleri ve daha etkin hale gelebilmeleri için bu makineleri kullananların daha yetenekli ve kalifiyeli olması gerekmektedir. Buda bu yeteneğe donanıma sahip çalışanlara avantaj sağlamaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 11-12).

Sadece eğitim yolu ile öğrenilen modern bir teknolojinin karşısında eğitim gerektirmeyen geleneksel bir teknoloji olduğu varsayıldığında; eğitim odaklı modern teknoloji becerisi olan kesimin geliri artacaktır. Bunun neticesinde eşitsizlikte artacaktır. Ancak zaman içerisinde yaşanacak olan ekonomik gelişme teknoloji kullanma yeteneğine sahip olan bireylerin oranını da artıracaktır. Teknoloji kullanabilen kalifiyeli işgücü sayısı artarken, önceden artan gelir dağılımı dengesizliği de düşecektir. Böylelikle gelir, verimlilik ve gelir eşitsizliği arasındaki teorik varsayımlar (Kuznets Eğrisi) ile tutarlı bir durum ortaya çıkacaktır (Sato, Tabata ve Yamamoto, 2008, akt. Şengür ve Taban, 2016: 59).

Küreselleşme süreci, ticaretin ve yatırımın önündeki engelleri kaldırarak uluslararası sınırlara geçme yeteneğine sahip olan gruplar lehine gelir dağılımını değiştirici etkiye sahiptir. Sermaye sahipleri nitelikli işçi ve kaynaklarla, talebin en çok olduğu yerde arz etme imkânına sahip ekonomik birimler küreselleşme neticesinde refahlarını artırırken, vasıfsız veya az vasıflı işçilere sahip sermaye sahipleri için bu durum tersi gerçekleşmektedir (Rodrik, Çev. : İzzet Akyol- Fatma Ünsal, 1997, akt. Uyanık, 2015: 29).

Küreselleşme ve beceriye dayalı teknolojik değişim, artan eşitsizliğe sebep olan faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşme artan eşitsizlik yaratıyorsa,

demokratik toplumlarda ticari kazanımları yeniden yaygın olarak paylaşarak eşitsizlik azaltıcı etki beklenebilir. Yani küreselleşmenin de yeniden dağıtımda rol alması beklenebilir. Bununla birlikte küreselleşme devletin yeniden dağıtımında kısıtlamalar getirebilir. Örneğin yüksek bir vergilendirme işgücü arzında, kalifiye işgücü gibi, kazanç ve kişi başına düşen geliri azaltabilecek çarpıklığa yol açabilir (Gozgor ve Ranjan: 2015; 2).

Küreselleşme süreci, sadece ülkeler arası değil, ülke-içi gelir dağılımının belirlenmesinde de etkili olduğu gözüküyor. Aynı ülke vatandaşları arasında dünyanın birçok bölgesinde güçlü bir uzaksama ortaya çıkabilmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda artmaktadır (Derviş, 2007: 4).

Sanayi devriminden bu yana daha fazla önem kazanan küreselleşme neo-liberal politikalarla artmıştır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler küreselleşme ile hızlı büyüme kalkınmanın gerçekleşeceğine inanmaktadır. Hizmetlerin, malların, bilgi ve teknolojinin dolaşımı manasına gelen küreselleşme ülkeler için olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliği açısından küreselleşme; ülkelerin ekonomilerinin birbiriyle ilişkili olması sonucu, kırılgan mali yapılar ve bir ülkedeki krizin onunla ilişkili olan diğer ülkelere de kriz yaratmasına neden olması sonucu, gelişmekte olan ülkede orta ve alt gelir grubunda olan kesimin krizin faturası ödenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Danışoğlu, 2004, akt. Acar, 2015: 50).

Küreselleşme sonucunda ortaya çıkan büyüme sürecinin toplumun tüm kesimleri tarafından hissedilen bir süreç olmadığını, dağılımdaki eşitsizliğin toplumsal gelir dağılımındaki adaletsizliği daha da artırarak yoksulluğu artıracığı savunulmaktadır (Rodriguez & Rodrik, 2010, akt. Yanar ve Şahbaz, 2013: 56).

Tablo 1. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

Faktörler	Özelliği
İş Gücü Dağılımındaki Farklılıklar	Gelir farklılıklarının en büyük sebeplerinden biri emek niteliğinin farklı olmasıdır. Önceki yüzyıla bakıldığında toprak sahibi olma gelir dağılımının en önemli faktörü iken günümüzde sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesiyle gelir dağılımını belirleyici konumuna getirmiştir. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan kişilerin nitelikli ve eğitilmiş olması gelir dengesizliğini artırmıştır.
Servet Dağılımındaki Farklılıklar	Servet dağılımındaki farklılıklar, gelir dağılımında ortaya çıkan dengesizliklerin önemli sebeplerindendir. Kişilerin sahip olduğu servetlerinde meydana gelen artış, gelir dağılımını servet sahibi lehine bozacaktır. Düşük gelirli olanların sadece kendilerini geçindiriyor olması servet sahibi olamamasına neden olmakta buda gelir farkını artırmaktadır.
Eğitim Düzeyi	Bireyler arasındaki gelir farklılıkları genellikle farklı bilgi ve yeteneğe sahip olmaktan kaynaklıdır. İnsanın kendisine diğerlerine göre eğitim ve donanım açısından daha fazla yatırım yapması yine diğerlerine göre daha fazla gelir elde etmesine aracı olacaktır.
Nüfus Yapısı	Nüfus artış hızının milli gelirdeki artış hızından düşük ya da eşit olması gelir dağılımı dengesizliğine sebep olmamaktadır. Yüksek nüfus artışı, düşük gelirli olanların artan gelirden daha fazla pay alamamasının sebepleri arasında gösterilebilir.
Cinsiyet Yapısı	Çocuk ve yaşlı hizmetlerinin yasal açıdan fazla desteklenememesi sebebiyle bu hizmetlerin kadınlar tarafından yürütülmesi ve kadınların bekâr, dul ve ya boşanmış olmaları sebebiyle kadınlar işgücü piyasasında aktif rol oynayamamakta ve buda kadın-erkek nüfusu arasında gelir dağılımı dengesizliği oluşturmaktadır.
Ücret Farklılıkları	Üretim süreçlerinin otomasyonu, vasıflı iş gücü ile vasıfsız iş gücünün istihdam koşulları ve ücretleri arasında ciddi farklılıklar oluşturmuştur. Ücret farklılıklarının oluşmasında etkili olan bir diğer önemli faktör çalışanlarının sendikali olup olmamasıdır.
Faiz Politikası ve Enflasyon	Yüksek reel faiz ve enflasyon, üretim faktörleri gelirlerinin bölüşüm paylarını yükseltirken, dolaylı yoldan emek gelirini düşürmektedir. Aynı şekilde yüksek faiz ortamında özel kesim uzun vadede yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. Bunun sonucunda emek talebi düşer,

	işsizlik oranı artar ve gelir bölüşümü emek aleyhine gerçekleşir.
Vergi Politikaları	Artan oranlı gelir vergisi, ayırma kuramı, en az geçim indirimi ve muafiyet/istisnalar yardımıyla ödeme gücü yüksek olandan daha fazla vergi alınarak mevcut gelir dağılımı dengesizliği azaltılmaya çalışılmaktadır. Gelir dağılımı verginin yapısı, verginin türüne bağlı olarak değişmektedir. Dolaylı ya da dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri farklıdır.
Sosyal Güvenlik Politikaları	Gelişmiş ülkelerde, nüfusun çoğunluğu, hatta tamamına yakına sigorta kapsamında iken, gelişmekte olan ülkelerde bu durum sınırlı kalmaktadır. Bu da özellikle işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde, sosyal sigortalar tarafından kapsanan nüfus lehine avantajlı duruma getirmektedir.
Teknolojik Gelişmeler	Teknolojik değişimler (robot teknolojisi vb.) kalifiye olmayan işgücünü olumsuz yönde etkileyebilmekte iken bu makineleri kullananların daha yetenekli ve kalifiyeli olması sebebiyle donanıma sahip çalışanlara avantaj sağlamaktadır.
Küreselleşme	Sermaye sahipleri nitelikli işçi ve kaynaklarla, talebin en çok olduğu yerde arz etme imkânına sahip ekonomik birimler küreselleşme neticesinde refahlarını artırırken, vasıfsız veya az vasıflı işçilere sahip sermaye sahipleri için bu durum tersi gerçekleşmektedir. Küreselleşme süreci ülke-içi gelir dağılımının belirlenmesinde de etkili olduğu görülmektedir.

6. GELİR DAĞILIMI POLİTİKASININ AMAÇLARI

Günümüz devleti, liberal kapitalizmin en güçlü uygulandığı ülkelerde bile klasik devlet faaliyetlerinin (iç ve dış güvenlik hizmetleri) yanında iktisadi ve sosyal hayata müdahale ederek üretimin arttırılması, fiyat istikrarının sağlanması, gelir dağılımında adaleti sağlamak, iktisadi gelişmeyi temin etmek gibi amaçların takipçisi olur. Hatta bugün artık devletin ekonomiye müdahale edip etmeyeceği değil, devletin hangi alanlarda ve hangi ölçülerde müdahale edeceği, diğer bir ifadeyle devletin ekonomik faaliyetinin sınırının ne olacağı konusu tartışılmaktadır (Aksoy, 1991, akt. Uyanık, 2015: 30-31).

Gelir dağılım politikasının amaçları ile ilgili olarak çeşitli biçimlerde tasniflere rastlanmaktadır. Bu tasnifler arasında B. Külp'ün yaptığı tasnif konumuz açısından daha uygun görülmektedir. Bu tasnif biçimine göre gelir dağılımı politikası ile ilgili amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır: Eşitlik, asgari yaşama seviyesinde asgari gelir hakkı, gelir farklılıklarının üst seviyede sınırlandırılması, çalışma, ihtiyaç, herkese eşit muamele ilkesi gibi (Aksu, 1993: 24).

6.1. EŞİTLİK İLKESİ

Gelir dağılımı ile ilgili tüm görüş ve yaklaşımlar belirli bir gelir eşitliği ilkesine dayanmaktadır. Eşitliğin ele alınış şekli ise yaklaşımlar ve kuramlar arasındaki değişikliğin temel nedenidir. Toplumu sınıflara ayırarak bu sınıfları değişmez gelir basamaklarına yerleştiren kast sistemine dayalı feodal görüş, herkese eşit çalışma ve eşit kazanç gibi bir sloganla hareket eden sosyalist görüş ve fırsat eşitliği ilkesini temel alan kapitalist görüş birbirleriyle zıt görüş olmakla beraber kendi içlerinde belirli bir gelir dağılımı eşitliği prensibine sahiptirler. Özetle gelir dağılımı ile ilgili tüm görüşler kendi çerçevesinde eşitlik ilkesini savunmaktadır (Türkiye Genç İş Adamları Derneği [TÜGİAD], 1997: 3).

6.2. ASGARİ YAŞAMA SEVİYESİNDE ASGARİ GELİR HAKKI İLKESİ

Bütün dünyada gelir dağılımı politikası amaçlarının ilk basamağı olarak görülen bu ilke ile insanların asgari yaşam seviyelerinin teminat altına alınması hedeflenmektedir. Asgari gelir hakkı ilkesi, kamu vicdanında kesin bir kural ya da anayasa anlamında bir ilke olmuştur. Bu ilkeyle, insanların yaşam seviyelerinin asgari seviyede tutulması ve insanların insan olmasından gurur ve hakkının zedelenmemesi noktasında bütün insanlar eşit görülmektedir. Bu ilke ile bugün sanayileşmiş ülkelerde, işçilerin yaşam koşulları iyileşmiştir (Aksu, 1993: 35-36).

6.3. GELİR FARKLILIKLARININ ÜST SEVİYEDE SINIRLANDIRILMASI İLKESİ

Piyasa ekonomisinde kişileri motive etmek için belirli bir asgari gelir farkları olmalıdır. Ancak bu gelir farkının üst seviyede sınırlandırılması gerekir. Tersine durumda böyle bir sınırlandırılma yapılmaz ise sosyal huzursuzluklar ortaya

çıkabilir. Gelir ve servet farklılıklarının azaltılması; politikacılar işçi kesimi ve toplumun diğer kesimleri tarafından gerekli görülen bir husustur. Devletin yeniden dağılım önlemlerinin bir kısmı, özellikle de artan oranlı gelir vergileri bu amacın sonucu olarak değerlendirilmelidir (Uyanık, 2015: 33-34).

6.4. ÇALIŞMA İLKESİ

Farklılıkları sınırlandırma ilkesine karşın bireylerin katkıları nazarında gelirden pay almaları gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Günümüzde genel kabul görmüş bu ilke kişilerin yetenekleri ve birikimleri ölçüsünde gelir dağılımından pay almaları biçiminde ifade edilebilen “çalışma ilkesi”dir. Bu ilkenin bir sonucu olarak kişiler verimliliklerindeki farklılıklara göre değişik düzeylerde gelir elde etmektedir (TÜGİAD, 1997: 4).

6.5. İHTİYAÇ İLKESİ

İhtiyaç ilkesi sosyal hasılanın, kişilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde dağıtılması anlamına gelmektedir. Bu ilkenin, özellikle orta çağlarda herkesin sosyal statüsüne göre yer aldığı toplumlarda geniş ölçüde gerçekleştirildiği görülmüştür. Bugün kısmen de olsa memur maaşları da benzer şekilde ele alınmaktadır. Gerçekten memur maaşının, memurun yaptığı işe göre bir ödeme olmadığı bilinmektedir. Memurun geliri o şekilde ölçülür ki, bir memur bu gelirle mevkii ile uygun bir yaşamı devam ettirebilsin. İhtiyaç ilkesi daha ziyade dini ve sosyal görüşlere dayanılarak geliştirilmiştir. Hiç şüphesiz ihtiyaç yanında çalışmaya da dağılım ölçüsü olarak bakmışlardır. Günümüzde sistemler ihtiyaç ilkesini, diğer dağılım ölçüleri yanında düzeltici olarak görmektedirler. Yalnız bugün ihtiyaçtan ne anlaşıldığı ve hangi ölçüler içerisinde uygulanacağı hususu tartışmalı bir konudur (Aksu, 1993: 44-45).

6.6. HERKESE EŞİT MUAMELE İLKESİ

Bu ilke ise, ırk, sınıf, cinsiyet, inanç, ideolojik görüş gibi etmenlerin gelir eşitsizliğine sebep olmamasıdır. Demokrasinin temel ilkeleriyle bağdaşan ve “herkese eşit uygulama” adı verilen bu ilke pek çok ülkenin anayasasında açık bir hüküm olarak yerini almaktadır. Ancak özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan pek

çok ülkede bu hüküm anayasada yazılı olmaktan öteye geçememekte ve bu ilke göz ardı edilmektedir (TÜGİAD, 1997: 4).

Devletin, sosyo-ekonomik açıdan gerçekleştirmek istediği faaliyetleri vardır. Bu faaliyetleri arasında gelir dağılımındaki adaleti sağlamak vardır. Bu toplumsal huzurun ve toplumsal refahın sağlanması açısından önemlidir. Devlet bu amacı gerçekleştirirken, toplumdaki tüm bireyleri sınıf ayrımı gözetmeden eşit görmeli, tüm bireylere asgari düzeyde yaşam kalitesi sunmalı, gelirler arası yüksek farkları azaltmalı ve herkese edindiği bilgi birikim ve yetenek doğrultusunda pay vermelidir.

7. GELİR DAĞILIMI DENGESİZLİĞİNİ AZALTMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

Gelirin doğuşu ve kullanışı esnasında görülen dağılım politikası araçları genel olarak ücret, fiyat, maliye, eğitim ve servet politikaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Devlet, yasal düzenlemelerle veya ücret, fiyat, maliye, eğitim ve servet politikalarıyla ilk olarak piyasada oluşan gelir dağılımı dengesizliğini gidermeye çalışmaktadır.

7.1. ÜCRET POLİTİKASI

Devlet yasalarla istihdamı korumakta, işçi-işveren örgütlerini kontrol etmekte, grev ve toplu pazarlığı mümkün kılmaktadır. Çalışma yaşamına yönelik bu hukuki düzenlemelerle emeğin korunmasını sağlamakta ve işgücü fiyatlarının düşmesine engel olmaktadır. Devlet kamu kesimi için bir ücret belirlerken özel sektöre örnek teşkil etmekte ve ortaya genel bir ücret seviyesi çıkarmaktadır. Özellikle asgari ücret düzenlemesi, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitliği yönünden en fazla etkiye sahip uygulamalardır (Tokol ve Alper, 2012, akt. Acar, 2015: 52).

7.2. FİYAT POLİTİKASI

Ücretlerde meydana gelen değişimlerin, reel anlamda sabit gelirlilerin refah seviyesini tek başına belirlediğini söylemek olası değildir. Ücret artışları da dâhil olmak üzere pek çok değişken tarafından etkilenen fiyatlar, toplumun reel gelirlerini etkileyen ikinci önemli unsur olarak meydana gelmektedir. Öncelik olarak dar gelirli

kesimin korunması, ilke olarak fiyat politikalarının çıkış noktası durumundadır. Örneğin temel gıda maddelerinin, mesken maliyetlerinin ve eğitim olanaklarının dar gelirli lehine koruma altında tutulması, fiyat politikalarının gelir dağılımı üzerindeki belirleyici rolünü açıkça göstermektedir. Fiyat istikrarının sağlanması yolundaki devlet çabaları da üreterek kazanan kesimin ve birikim sahiplerinin korunması açısından fiyat politikalarının etkilerini ortaya koymaktadır (TÜGİAD, 1997: 5-6).

7.3. GELİRLER POLİTİKASI

Üretim faaliyeti sonucu elde edilen gelir, ücretler ile karlar arasında bölüşülmektedir. Post-Keynesyenler'e göre ortaya çıkan gelirin bölüşüm süreci çalışanlar ile işverenler arasında bölüşüm çabası ortaya çıkarır ve her iki kesim gelirden pay alma mücadelesine girer. Bu mücadele kendisini maliyet ve fiyat artışları şeklinde gösterir. Maliyet ve fiyat artışları ise yeni ücret artışlarına neden olacaktır. Sonucunda bu süreç bir ücret-fiyat sarmalına dönüşecek ve ekonomide fiyat artışlarını sürekli hale getirecek ve maliyet enflasyonuna sebep olacaktır. Ücret-fiyat sarmalına çözüm için uygulanabilecek en ideal politika ise gelirler politikasıdır. Gelirler politikası, ücretler ile karlar arasındaki gelir dağılımı mücadelesinde ekonomide oluşacak ücret, kar ve fiyat kararlarını etkilemek suretiyle üretim maliyeti içinde ücretlerin payını belli bir seviyede tutmaya ve genelde de fiyat artışlarını önlemeye odaklanan politik önlemler demetidir. Önemle vurgulamak gerekir ki gelirler politikasının başarısı para ve maliye politikası ile birlikte uygulanmasına bağlıdır. Stagflasyonla mücadelede etkin olamayan para ve maliye politikasının gücünü artırmasında gelirler politikası tamamlayıcı bir rol üstlenmelidir. Stagflasyonun yaşandığı bir ekonomide vergi politikası ile yapılacak nispi fiyat yapısını değiştirme olanağı mümkündür (Şen ve Sağbaş, 2015: 358-359).

Gelirler politikası, gelirleri doğrudan etkileyen politikalardır. Dolayısıyla gelirler politikası, yalnızca ücret ve maaş gelirlerini değil; kar, faiz, rant gibi diğer tüm üretim faktörlerinin gelirlerini doğrudan etkileyen politikaları kapsamaktadır. Fakat gelirler politikasının en çok görülen şekli, fiyat ve ücret kontrolleridir. Gelirler politikası, milli ücret politikasıyla uygulanmak suretiyle ücret ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu istikrar için ise, ücret ve fiyatların piyasa koşullarına

bırakılmadan kontrol altına alınması gerekmektedir. Gelirler politikası zorunlu veya gönüllü dolaysız ücret ve fiyat kontrollerini kapsamaktadır. Gelirler politikasına göre enflasyonun kaynağı maliyetlerdir. Bu yüzden gelirler politikası nisbi gelir dağılımını da etkilemektedir (Aktaç, 1984, akt. Uyanık, 2015: 42).

7.4. SERVET POLİTİKASI

Servet politikası temel olarak, eşitsiz dağılan servetlerin mümkün olduğunca eşit bir biçimde dağılımının sağlanması amaçlanmaktadır. Varlıkların dağıtımını sağlamanın bir yolu, varlıkları zenginden fakire yani varlıklara daha çok sahip olandan hiç sahip olmayanlara veya daha az sahip olanlara doğru olmak üzere yeniden dağıtmaktır (Sundrum, 1990, akt. Ersezer, 2006: 259).

Az gelişmiş ülkelerde servet dağılımında büyük dengesizlikler vardır. Bu dengesizlikler nedeniyle az gelişmiş ekonomilerin kalkınabilmesi için toprak reformu alanında köklü ekonomik ve sosyal reformlar yapmak zorundadırlar (Copkur, 1996, akt. Ersezer, 2006: 259). Toprağın, sınırlı ve genişletilemeyen bir faktör olması ve az gelişmiş ülkelerde tarımın gelir ve servet oluşturmada çok önemli bir yer tutuyor olması, bu ülkelerde toprak reformunun önemini artırmaktadır (Sundrum, 1990, akt. Ersezer, 2006: 259).

7.5. MALİYE POLİTİKASI

Gelir dağılımı politikası açısından esas sorun, gelirin tam anlamıyla eşit olarak dağılımı olmayıp, toplum refahının en üst seviyede gerçekleştirilmesidir ve bu, günümüzün sosyal devlet anlayışının bir gereği ve sonucudur. Söz konusu yaklaşım, gelir grupları arasında; maliye politikası araçlarından faydalanılması suretiyle, gelir aktarıcı ve destekleyici uygulamalara girilmesini gerekli kılmaktadır (İnce, 1980, akt. Akdoğan, 2011: 451- 452).

Maliye politikasının dağılım politikası ile ilgili amaçlarını, şu şekilde sıralamak mümkündür: Bunlardan ilki, vergilerde bir farklılığın oluşturulmasıdır. Bu ise günümüzde artan oranda vergileme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun temelini ise, gelirin azalan limit faydası kanunu teşkil etmektedir. Büyük gelir dilimlerinde gelirin azalan faydası artan bir vergileme sistemini getirmiştir. Ayrıca

gelirin artan şekilde vergilendirilmesinin ikinci nedeni, yüksek gelir gruplarının, kamu faaliyetlerinden düşük gelir gruplarına nazaran daha fazla faydalandıklarından artan bir vergilemeye tabi tutulmasıdır. Üçüncü amaç ise, birincil gelir dağılımının düzeltilmesine duyulan zorunluluk sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Dördüncü olarak da, toplumda çalışma ilkesinin arzu edilen ölçüde gerçekleştirilememesi veya ihtiyaç ilkesiyle bir düzenlemenin gerekli olduğu hallerde maliye politikasına başvurulmaktadır (Aksu, 1993: 53).

Kamu harcamaları cari harcamalar ile birincil gelir dağılımı, transfer harcamaları ile de ikincil gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Cari harcamaların birincil gelir dağılımı olarak etkisi ağırlıklı olarak kamu personeli özlük hakları açısından ortaya çıkmaktadır. Kamu personellerinin maaş ödemeleri cari harcamalar içerisinde yer almaktadır. Maaş ödemelerinin belirlenmesi ve yıllar itibariyle yükseltilmesi piyasa kurallarına değil, barem adı verilen özel statüye tabidir. Her ne kadar kamu personelinin iş güvencesinin olması gelirin devamlılığı açısından önemli ise de kamu kesiminden sağlanan özlük hakkı ile piyasa rayıcı arasındaki farkın artması sadece gelir dağılımının bozulmasına sebep olmakla beraber aynı zamanda personelin iş performansını olumsuz etkileyerek kamu hizmetlerinde verimsizliğe yol açmaktadır. Ancak bu durum sadece kamu personelinin refahını geriletmemekte kalmamakta aynı zamanda, söz konusu hizmetlerden yararlanma durumunda olan düşük ve orta gelirli vatandaşların da refah düzeyi açısından olumsuz etkisi söz konusu olmaktadır. Kamu harcamaları yoluyla ikincil gelir dağılımı gerçekleştirilmesine yönelik sosyal yardımlar, sosyal destek ve sosyal politika uygulamaları olarak devam etmektedir. Sosyal destek, yaşlılık, çeşitli akli veya fiziksel sakatlık vb. nedenlerle çalışamayacak olanlara sağlanan destek hizmetleridir. Sosyal politika ise, çalışmaya engel bir durum olmadığı halde, ekonomik şartlardan dolayı çalışma imkânı bulamayan işsizlere ve çalıştığı halde yeterli geliri olmayan kesime sağlanan ekonomik destektir. Kamu harcamaları desteğinin parasal ifadesi kamu transfer harcamaları olarak yapılmaktadır. Emekli, dul, yetim, harp malulü, çeşitli sakatlık yardımları vb. sosyal destek amaçlı yapılan harcamalardır (Önder, 2013: 139-140).

Kamu gelir sistemi içinde gelirin yeniden dağılımına katkı sağlayabilecek mekanizma vergilerdir. Verginin yapısı ve teknik özelliklerine göre farklı boyutlarda olmakla birlikte, vergilerin dolaylı ya da dolaysız karakterde olmalarının, farklı yansımaları vardır. Vergilerin çoğunluğunda dolaylı şekilde temin edilmesi halinde vergi yükünü düşük gelirli, dolaysız şekilde elde edilmesinde ise yüksek gelirli kesime yük bindiği konusunda görüş birliği vardır.

Dolaylı vergiler, zorunlu tüketim mallarına yönelik olarak uygulanıyor ise; marjinal tüketim eğilimleri yüksek olan düşük gelirli kesim üzerinde satın alma gücünü ve yaşam düzeyini daha fazla azaltıcı etki oluşturur (Maslove, 1973, akt. Akdoğan, 2005: 452). Yansıma koşullarına bağlı olarak, söz konusu vergilerin büyük ölçüde nihai tüketiciler üzerine kalması, dolaylı vergi uygulamasının kapsamına göre, kamu finansmanının büyük ölçüde bu kişilerce karşılanmasına sebep olur. Özellikle spesifik karakterli dolaylı vergiler, gelir düzeyine kıyasla tersine artan oranlı etki yaratırlar. Tüketilen mal dolayısıyla ödenen maktu vergi, yüklenicinin gelir düzeyine göre ters orantılıdır. Ayrıca bu tarz vergiler; yüksek değerli vergi konularında oran olarak az, düşük değerli vergi konularında ise oransal olarak yüksek etki oluşturdıklarından geliri olumsuz yönde yeniden dağıtıcı rol oynamaktadır.

Dolaysız vergilerde ise; gelir vergisi bazen kurumlar vergisinde olduğu üzere, artan oranlı tarifeler üzerinden alınabilmeleri, muafiyet, istisna ve indirim uygulamalarına yer verilebilmesi, vergi türlerine göre değişen boyutlarda şahsileştirmenin yapılabilmesi gibi nedenlerle gelir dağılımını yeniden düzenleyici etkiler oluşturabilmektedir. Dolaylı vergilerdeki yansımanın verdiği olumsuz sonuçlar, dolaysız vergiler için söz konusu değildir. Dolaysız karakterde olmakla birlikte uygulanan vergilerin sırf mali yönetimden kaynaklanan sebeplerle gelir dağılımını bozucu etkilerin olması ihtimali vardır. Günümüzde, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermekle birlikte dolaylı ve dolaysız vergilerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Burada önemli olan, her iki tür vergi uygulamasında; gelir dağılımını düzeltici girişimlerin, bozucu nitelikteki uygulamalara tercih edilmesi ve çaba gösterilmesidir (Akdoğan, 2005: 452-453).

7.6. EĞİTİM POLİTİKASI

Çoğu ülkede, savunma hizmetlerinde sonra hatta bazen de önce gelen en önemli harcama kalemlerinden biri de eğitim harcamalarıdır. Bunun en önemli nedeni, eğitim hizmetlerinin değerlendirilmiş mal niteliği taşımasıdır. Bir ülkede yaşayan insanların refahı, asgari düzeyde eğitim ve sağlık standartlarına bağlıdır. Toplumdaki eğitim seviyesinin yüksekliği, üretim ve yönetimde etkinliği artıracağından, iktisadi gelişme ve reel ulusal gelir artışını da beraberinde getirir. Şüphe yok ki eğitim, yoksul kesimin vasıf ve becerilerini artırarak onların hem moral yönünden kendi kendilerine tatmin olmalarını ve hem de eksik rekabet ortamında nitelikli iş bulabilme (yüksek ücret düzeyinde) olanağı sağlar (Şener, 1998, akt. Yüce, 2002: 26).

Özellikle gelişmiş ülkelerde eğitimde eşitliğin, hayatın diğer alanlarında bireylere fırsat eşitliği sağlanması, eğitim düzeyi ile gelir dağılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İlke olarak eğitim politikalarının uygulanmasında öncelikle eğitimde tekelleşmenin önüne geçilerek, tüm topluma eğitim hakkı tanınması dikkate alınmalıdır. Devlet tarafından eğitim için gerekli alt yapının oluşturulması ve araç gerece ulaşılabilirliğin garanti altına alınması eğitim politikalarının gereklerindendir. Eğitim masraflarının da gerektiğinde devlet tarafından karşılanması etkinlik açısından önemli bir faktördür (TÜGİAD, 1997: 7).

Birinci bölümde gelir dağılımı teorik çerçevede incelenmiştir. Öncelikle gelir dağılımının tanımı yapılmış ve gelir dağılımı teorileri hakkında bilgi verilmiştir. İleriki konularda gelir dağılımı türlerinden, gelir dağılımını etkileyen faktörlerden ve gelir dağılımı politikasının amaçlarından bahsedilmiştir. Son olarak ta gelir dağılımı dengesizliğini azaltmada kullanılan yöntemlere ve gelir dağılımı hesaplama yöntemlerine değinilmiştir. Ülke ekonomilerinin öncelikli amaçlarından bir tanesi sosyal refahı artırmaktır. Başta ekonomik büyümeyi sağlayarak elde edilen toplam hasılanın faktör sahipleri arasında nasıl dağıldığını görmesi açısından gelir dağılımı yöntemlerine başvurmaktadır. Şayet hesaplama yöntemleri aracılığıyla ortaya çıkan sonuçlar istenilen seviyede değilse, devletin bunun nedenlerini araştırması ve etkin sosyo-ekonomik politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

1. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Tüm dünya genelinde gelir dağılımı sorunu tarih boyunca önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir. Özellikle günümüzde az gelişmiş ülkelerde önemli sorunlardan biri olan gelir dağılımı, Türkiye ekonomisinin gündeminde yer almakta ve toplumsal huzuru tehdit etmektedir. 1980'li yıllarda Türkiye'de başlayan değişim süreciyle birlikte gelir dağılımı büyük ölçüde bozulmuş ve bu bozukluk fonksiyonel, sektörel, bölgesel ve kişisel olarak tüm gelir dağılımı türlerine de yansımıştır. Türkiye'de özellikle 1980'den sonra vergi politikalarındaki değişiklikler, sendikacılık sistemine getirilen daraltıcı politikalar, hızlı nüfus artışı, işsizlik, enflasyon ve ekonomik krizler gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'de kalkınma planları çerçevesinde gelir dağılımını azaltıcı politikalar uygulansa da istenilen düzeye gelinememiştir. Bir ülkede toplam gelirin paylaşılmasına ilişkin gelir dağılımı verilerinin ortaya konması ve analiz edilmesi; ülkenin gelişmişlik düzeyi ve zamanla gerçekleşen değişimlerin ortaya konulması, diğer ülkelerle kıyaslanma yapılabilmesi ve gelir dağılımındaki sorunları azaltacak politikaların doğru ve etkin bir şekilde uygulanması açısından önem arz etmektedir (İslamoğlu, 2017: 127).

Toplumu oluşturan bireylerin toplam gelirden ne kadar pay aldığını gösteren bireysel gelir dağılımı ile ilgili Türkiye'de çeşitli kişi ve kurumlar tarafından çok sayıda araştırma yapılmış ve bu araştırmalarda farklı yöntemler kullanılmıştır. Fakat bireysel gelir dağılımı analizini ortaya çıkarmak için yapılan çalışmaların çoğunluğunda, anketler kullanılarak veri elde edilmekte ve gelir dağılımı eşitsizliği analiz ederken genellikle yüzde paylar analizi ve Gini katsayısı dikkate alınmaktadır (İslamoğlu, 2017: 128-129).

1.1. 2000 YILI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Tablo 2'de Türkiye'de 1963-1994 yılları arası bireysel gelir dağılımı konusunda yapılan çalışmalara ait sonuçlar toplu halde verilmiştir.

Tablo 2. 1963-1994 Dönemi Türkiye'de %20'lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı

Veri Kaynağı	Yıl	Nüfus Dilimleri					Gini Katsayısı	(b/a)
		En Yoksul %20 (a)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Zengin %20 (b)		
DPT	1963	4,5	8,5	11,5	18,5	57,0	0,55	12,7
AÜSBF	1968	3	7	10	20	60	0,56	20,0
DPT	1973	3,5	8	12,5	19,5	56,5	0,51	16,1
CELASUN	1978	2,9	7,4	13,0	22,1	54,7	0,51	18,9
CELASUN	1983	2,7	7	12,6	21,9	55,8	0,52	20,7
TÜSİAD	1986	3,9	8,4	12,6	19,2	55,9	0,46	14,3
TÜİK	1987	5,24	9,61	14,06	21,15	49,94	0,43	9,6
TÜİK	1994	4,86	8,63	12,61	19,03	54,88	0,49	11,2

Kaynak: Çalışkan, 2010: 106; İslamoğlu, 2017: 129.

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaların ilki Çavuşoğlu ve Hamurdan tarafından yapılan 1963 yılı Devlet Planlama Teşkilatı Gelir Dağılımı Araştırması’dır. 1963 gelir dağılımı araştırması gelir vergisi mükelleflerinin beyan ettikleri gelirleri esas alarak yapılmıştır. Bu çalışmada 327.000 gelir vergisi mükellefinin formlarından yararlanılmıştır. Bu konuda yapılan eleştiri ise, vergi kapsamının çok dar olduğu ve bunun ülkenin temsilinde hatalı olacağı yönünde olmuştur (Özmucur, 1995: 1). Hanehalkı anketlerine dayalı il gelir dağılımı araştırması 1968 yılında yapılmıştır. 1968 ve 1973 yılları için yapılan gelir dağılımı araştırmaları Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nce yürüttüğü çalışma ile Tuncer Bulutay ve arkadaşlarının yaptığı Ankara Üniversitesi SBF araştırması izlemiştir (Oktaylar, 2016: 119; DPT, 2001: 16).

1968 yılı araştırması Türkiye’de alandan toplanan veri ile gelir dağılımını bulan ilk çalışma olması ve 1973 araştırmasına öncülük etmiş olması nedeniyle önemlidir. 1973 yılı sonrasında uzun bir dönem Türkiye’de gelir dağılımını tanımlayan bir çalışma yapılmamıştır. Bu dönemde 1973 yılı araştırmasının sonuçlarını referans alan Celasun, 1973, 1978 ve 1983 yılları gelir dağılımını tahmin ederek sonuçlarını açıklamıştır. Celasun’un tahmin sonuçlarının ardından 1986

yılında TÜSİAD'ın girişimiyle Esmer, Fişek ve Kalaycıoğlu tarafından, amacı doğrudan gelir dağılımı olmamakla birlikte Türkiye'de hanehalklarının sosyal ve ekonomik açıdan genel görünümünü ortaya koyan bir çalışma yapılmıştır. Türkiye'de gelir dağılımını benzer de olsa tanımlayan TÜSİAD'ın araştırmasını Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin 1987 yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi takip etmiştir. DİE gelir dağılımı konusunda istatistik üretmeye 1994 yılında hanehalkı gelir dağılımı anketi ile devam etmiştir. 1994 yılı araştırması 1987 yılı araştırmasından bağımsız bir çalışma olmakla birlikte, Türkiye'de gelir eşitsizliğini hesaplama imkânı vermesi ve benzer yöntemle ve kapsamda yapılmış oldukları gerekçesiyle bu iki araştırmanın gelir dağılımının zaman içindeki değişimini izleme olanağı sağladığı kabul edilmektedir (TÜSİAD, 2000: 30-32; Oktaylar, 2016: 120).

DPT tarafından 1963 yılında yapılan gelir dağılımı çalışmasında en yoksul yüzde 20'nin gelirden aldığı pay %4,5 iken, en zengin yüzde yirminin gelirden aldığı pay %57,5'tir. 1963'te en zengin %20, en yoksul %20'nin 12,7 katı pay almaktadır. 1963 yılından 1986'ya kadar en yoksul %20 payı sürekli olarak azalış göstermiştir. 1983 yılında en yoksul ve en zengin dilimler arasındaki fark üst seviyeye çıkmış; en zengin dilimin payı en yoksul dilimin payının yaklaşık 21 katına yükselmiştir. 1983-1987 yılları arasında en yoksul %20'nin payı artış gösterirken, en zengin kesimin payı azalmıştır. 1987 yılından itibaren TÜİK gelir dağılımı verilerini elde etmek amacıyla gelir dağılımı anketleri uygulamaya başlamıştır. TÜİK'in ilk ürettiği verilere göre; nüfusun en yoksul %20'si 1987'de milli gelirden sadece %5,24 pay almakta iken, nüfusun en zengin %20'si milli gelirden %50 pay almaktadır. 1987 yılında en zengin %20'nin milli gelirden aldığı pay, en yoksul %20 milli gelirin yarısını alırken, kalan %80 diğer yarısını almaktadır (Çalışkan, 2010: 105-107).

1994 yılına gelindiğinde gelir dağılımında ciddi bir eşitsizlik meydana gelmiştir. 1987'de 0,43 hesaplanan Gini katsayısı 1994'te 0,49 değerini almıştır (Karabulut, 2006: 28).

1.2. 2000 YILI SONRASI TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Tablo 3'te Türkiye'de 2002-2015 yılları arası bireysel gelir dağılımı konusunda yapılan çalışmalara ait sonuçlar toplu halde verilmiştir.

Tablo 3. 2002-2015 Dönemi Türkiye'de %20'lik Nüfus Dilimlerine Göre Bireysel Gelir Dağılımı

Veri Kaynağı	Yıl	Nüfus Dilimleri					Gini Katsayısı	(b/a)
		En Yoksul %20 (a)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Zengin %20 (b)		
TÜİK	2002	5,3	9,8	14,0	20,08	50,1	0,44	9,5
TÜİK	2003	6,0	10,3	14,5	20,9	48,3	0,42	8,1
TÜİK	2004	6,0	10,7	15,2	21,9	46,2	0,40	7,7
TÜİK	2005	6,1	11,1	15,8	22,6	44,4	0,38	7,3
TÜİK	2006	5,1	9,9	14,8	21,9	48,4	0,42	9,5
TÜİK	2007	5,8	10,6	15,2	21,5	46,9	0,406	8,1
TÜİK	2008	5,8	10,4	15,2	21,9	46,7	0,405	8,0
TÜİK	2009	5,6	10,3	15,1	21,5	47,6	0,41	8,5
TÜİK	2010	5,8	10,6	15,3	21,9	46,4	0,402	8,0
TÜİK	2011	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7	0,404	8,0
TÜİK	2012	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6	0,402	8,0
TÜİK	2013	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6	0,400	7,7
TÜİK	2014	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9	0,391	7,4
TÜİK	2015	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5	0,397	7,6

Kaynak: Çalışkan, 2010: 106; İslamoğlu, 2017: 129.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2002 yılı ile birlikte Hanehalkı Bütçe Anketlerini uygulamaya başlamıştır. TÜİK'in 2002, 2003, 2004 ve 2005 yılları için düzenli olarak uyguladığı anketler ortak yöntem ve kapsamda olması nedeniyle Türkiye'de zaman içindeki değişimleri görmesi açısından önemlidir. 2006 yılı ile birlikte Türkiye'de gelir dağılımı TÜİK tarafından gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçları üzerinden değerlendirmeye başlamıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ülkenin gelir dağılımına, yoksulluğun seviyesi ve kompozisyonuna, yaşam koşullarına ve sosyal dışlanmaya yönelik veriler

oluşturmaktadır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile Türkiye’de 2006 yılından itibaren hanehalkı kullanılabilir geliri yanında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirine göre tanımlanmış gelir dağılımı sonuçları da açıklanmaya başlanmıştır (Oktaýlar, 2016: 120).

2002 anket sonuçlarına göre, gelir dağılımında Türkiye genelinde iyileşme söz konusudur. İlk dört %20’lik grubun gelirden aldıkları pay Türkiye genelinde artarken, en üst gelir grubunun aldığı payda gerileme olmuştur. Gelir dağılımında bir iyileşmenin göstergesi olarak ta, Gini katsayısı, 0,49’dan 0,44’e gerilemiştir. 1963-2002 yılları arasında, Türkiye’de çeşitli kişi ve kuruluş tarafından yedi adet gelir dağılımı çalışması yapılmıştır. 1987, 1994 ve 2002 gelir dağılımı araştırmaları DİE tarafından yapılmıştır. 2002 anketi, 1987 yılındaki DİE Anketinden sonra, gelir dağılımının en adil olduğu sonucunu veren anket olmuştur (Yükseler, 2003: 3).

2002 anket sonuçları, 1994 anket sonuçlarına göre önemli farklılık göstermesine karşın, 1987 Anket verileri ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Gerek Gini katsayısı gerek en üst ve en alt gelir grupları arasındaki gelir farklılıkları, 1994 Anketine göre büyük bir düzelmeye işaret ederken, 1987 Anketi ile aynı sonuçlara ulaşmaktadır. 1994 ve 2002 yıllarının ekonomik kriz ve krizden çıkış yılları olması ve örneklem hacminin büyük farklılık göstermesi, gelir dağılımı sonuçlarının daha dikkatli değerlendirilmesini gerektirmektedir. Özellikle gelir türleri ve gelir türlerinin toplam hanehalkı geliri içindeki paylarının zaman içinde gösterdiği değişim, hanehalkı gelir dağılımı sonuçlarının değerlendirilmesi ve karşılaştırılması açısından önemli ipuçları vermektedir (Yükseler, 2003: 4).

2002’den 2003’e gelindiğinde, en yoksul %20’lik dilimin gelirden aldığı pay %5,3’ten %6’ya yükselmiştir. En yoksul dilimin gelirden aldığı pay, 2004 ve 2005 yıllarında değişiklik göstermemiştir. En zengin dilimin payı 2002’de %50 iken, istikrarlı şekilde düşmüş; 2003’te %48,3’e, 2004’te %46,2’ye ve 2005’te ise %44,4’e gerilemiştir. 2000’li yılların başında yaşanan ekonomik krizin en zengin kesimin payını düşürmesi bu dönemde gelir dağılımında meydana gelen iyileşmenin kaynağı olmuştur. 2003-2005 döneminde en zengin %20’nin payındaki yaklaşık 6 puanlık düşüş, en zengin ve en yoksul arasında kalan orta dilimler arasında bölüşülmüştür. Mevcut veriler, Türkiye’de gelir eşitsizliğinin 2002-2005 yıllarında düşükte olsa

azaldığını göstermektedir. 2005 yılında en yoksul %20 ile en zengin %20 arasındaki farkın 7,7 kattan 7,3 kata düşmesi de olumlu bir göstergedir. Fakat gelir dağılımındaki bu iyileşme, en alttaki %20'nin payının artmasından değil, orta dilimlerinin payının artmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, gelir dağılımındaki bu oransal iyileşmenin mutlak anlamda bir iyileşme olduğunu söylemek zordur. 2003-2005 döneminde en yoksul %20'nin gelirden aldığı payın değişmemesi, bu dönemde Türkiye'de gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalara ağırlık verilmediğini göstermektedir (Çalışkan, 2010: 107-108).

2002 ile 2005 arasında yaşanan gelir dağılımı iyileşmesinin de krizin getirdiği törpülemelerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Krizin etkisi ortadan kalkmaya başladığında ise gelir dağılımındaki eşitsizlikler yeniden görülmeye başlanmaktadır. Nitekim 2006'da en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki fark 9,5 kat olmuş, Gini katsayısı da 0,428 ile önemli bir artış göstermiştir. 2006'dan sonra ise gelir gruplarının aldıkları paylar da önemli bir farklılık yaşanmamıştır. 2007'de Gini katsayısında bir düşme görülerek gelir eşitsizliğinde bir düşme olduğu anlaşılmıştır. 2008 küresel ekonomik krizi ile birlikte gelir uçurumunda ve Gini katsayısında bir artış görülse de 2009 ve sonrasında, daha önceki krizler kadar etkili olmasa da benzer iyileşmenin gerçekleştiği görülmektedir (İslamoğlu, 2017: 131).

TÜİK verilerine göre, Türkiye'de son yıllarda gelir dağılımında azda olsa iyileşme olduğu anlaşılmaktadır. 2011 ve 2012'de gelir dağılımında bir değişiklik olmamış, en düşük yüzde 20'lik gelir grubu ile en yüksek yüzde 20'lik gelir grubu arasındaki gelir farkı 8 kat olarak gerçekleşmiştir. 2013'te ise gelir dağılımında bir düzelme görülmüş, en düşük ve en yüksek gelir grubu arasındaki fark 7,7 kat olarak gerçekleşmiştir. 2014'te de düzelme devam etmekte, en düşük ve en yüksek gelir grubu arasındaki fark 7,4 kat olmuştur. Fakat 2015'te gelir uçurumunda kısmen de olsa artış yaşanarak 7,6 kat olarak tespit edilmiştir. Gelir dağılımındaki son yıllarda görülen iyileşme Gini katsayısında da fark edilmektedir. 2013'te 0,400 olarak tahmin edilen Gini katsayısı, 2014'te azalarak 0,391 olarak tespit edilmiştir. Ancak 2015 Gini katsayısında az da olsa artış gerçekleşerek 0,397 olarak tahmin edilmiştir (İslamoğlu, 2017: 132).

Son yıllarda gelir dağılımındaki iyileşme eğiliminin en önemli nedenlerinden biri olarak kişi başına gelirin görece istikrarlı artışını olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de istikrarlı bir büyümenin yaşandığı son dönemlerde gelir dağılımında da iyileşmeler gözlenmektedir. Bu durum Kuznets’in belirli bir kalkınma düzeyine gelmiş ekonomilerde büyüme ile gelir eşitsizliğinin azalacağı yönündeki görüşünü destekler niteliktedir (Aykaç, Dağdemir ve Gündoğan, 2013, akt. İslamoğlu, 2017: 132).

Küreselleşmenin hız kazandığı, bilginin ve beşeri sermayenin öneminin arttığı 1980’lerden bu yana vasıflı işgücünün önemine dayanarak çalışanlar arasında ücret farklılıkları da daha da artmıştır. Ayrıca yüksek vasıflara sahip beyaz yakalıları için altın yakalıları da denilmeye başlanmıştır. Bu çalışanların aldıkları ücretlerde ortalama çalışanlara göre oldukça yüksektir. 2010 yılından sonra ülkemizde emeğin toplanan hasıladan aldığı pay %47,4 iken teşebbüsün aldığı pay %20,2’dir. Gayrimenkul ve menkul kıymetlerden oluşan gelir ise toplam gelirin %8,7’sini göstermektedir. Fonksiyonel gelir dağılımında öne çıkan kalemlerden bir tanesi de sosyal transferlerdir ki bu kalemin büyük kısmını emekli dul ve yetim aylıkları kapsamaktadır. Sosyal transferlerin payı ise %20,4 şeklindedir (Oktaaylar, 2016: 6-7).

2. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

Dünyada gelir dağılımı konusundaki tartışmalar küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen gelişmeler karşısında daha da önem kazanmıştır. Dünya ekonomisi Doğu Avrupa ülkelerinin de kapitalist sisteme ayak uydurmasıyla birlikte büyümesini sürdürmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler gelişmiş Batı ülkelerinde gerçekleştirilirken klasik sanayi üretiminin gelişmekte olan ülkelere aktarılması süreci devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında özellikle Çin ve Hindistan yeni gelişmeye açık olması dikkat çekmektedir. Bu dinamiklerin yaşanmakta olduğu dünya da ülkeler arasında ve ülke içinde gelir dağılımı dengesizliklerinin arttığı vurgulanırken dünyanın ciddi bir gelir eşitsizliği sorunuyla karşı karşıya olduğu uyarıları yapılmaktadır (Oktaaylar, 2016: 105).

2.1. DÜNYADA KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİRE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Dünyada gelir dağılımının ölçümünde başlıca göstergelerden birisi olarak kişi başına düşen GSMH (gayri safı milli hâsıla) miktarları kullanılmaktadır. Kişi başına düşen GSMH miktarları gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları arasında üretim faaliyetlerinin katma değer farkını da göstermektedir.

Tablo 4. Dünyada Kişi Başına Düşen Milli Gelir Miktarları (2014)

Ülkeler	Kişi Başına Düşen Milli Gelir*
Türkiye	10.830
Ortadoğu ve Kuzey Afrika**	4.752
Avro Alanı	39.212
Avrupa Birliği	35.742
Sahra- Altı Afrika	1.638
Latin Amerika ve Karayipler	9.095
Amerika Birleşik Devletleri	55.230
İskandinav Ülkeleri	71.210
Rusya	13.220
Çin Halk Cumhuriyeti	7.400
Japonya	42.000
Dünya	10.799
OECD	38.913
Az Gelişmiş Ülkeler	843

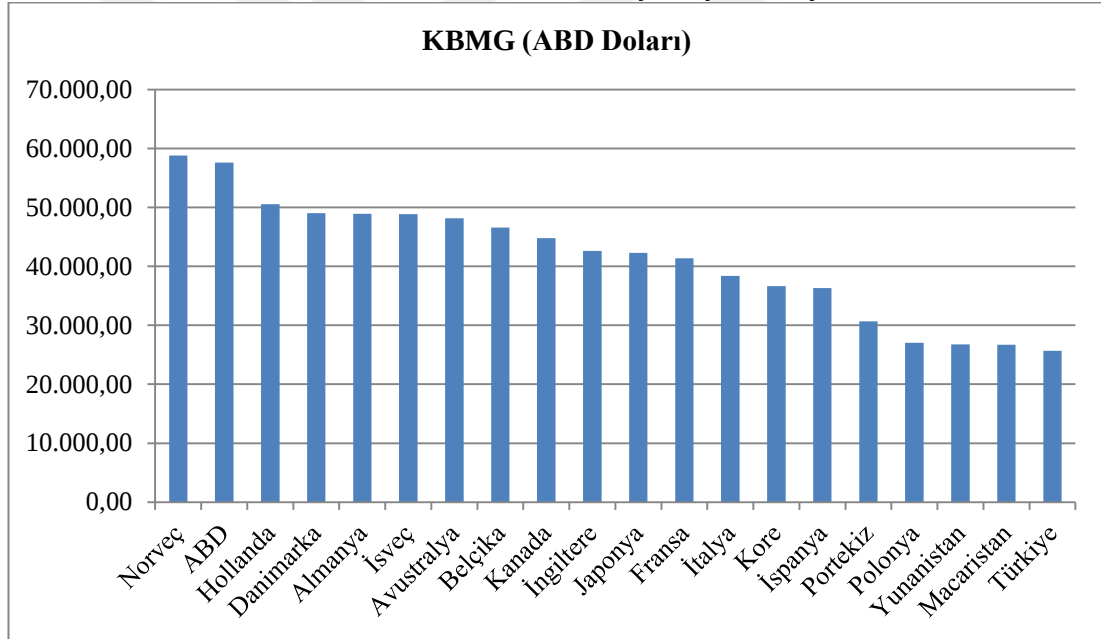
Kaynak: Topkaya, 2017: 114. *ABD Doları ,** 2013 yılı verisi

Tablo 4'te dünyada kişi başına düşen GSMH miktarları ile ilgili veriler gösterilmektedir. Dünya ortalaması kişi başına 10,799 \$'dır. Dünya'nın en gelişmiş ülkeleri olan ABD ve İskandinav ülkelerinde kişi başı GSMH miktarları 50.000 \$ üzerindedir. Dünya'da kişi başına düşen GSMH oranı en yüksek ülke grubunu İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'nın yer aldığı İskandinav ülkeleri oluşturmaktadır. En yoksul ülkeler ise Sahra Altı Afrika Bölgesi olarak tanımlanan bölgede yer alan ülkelerdir. Bu bölgede kişi başı GSMH 1.638 \$'dır. Az gelişmiş ülkeler içinde yer alan ülkelerin ise kişi başı GSMH miktarı 843 \$ olarak hesaplanmıştır (Topkaya, 2017: 114).

Bazı ülkelerin kişi başı GSMH oranları grup ortalamalarının çok üzerinde gerçekleşmektedir. Örneğin; Lüksemburg'un 2014 kişi başı GSMH miktarı 76.224 \$, Norveç'in 103.620 \$ ve Katar'ın ise 92.200 \$ tutarındadır (dataworldbank.org, 2016, akt. Topkaya, 2017: 114).

Tablo 4'teki veriler Avro alanında kişi başı GSMH tutarının, Avrupa Birliği geneline göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Avro alanının 2014 itibariyle kişi başına düşen GSMH miktarı 39.212 \$'dır. Avrupa genelinde kişi başına düşen GSMH miktarı ise 35.742 \$'dır. Son yıllarda önemli büyüme rakamları yakalayan ülkemizde GSMH miktarı değerlendirildiğinde, dünya ortalamasının üzerinde bir rakamın ortaya çıktığı görülmektedir. Dünya Bankası göre 2014 yılı için gerçekleşen kişi başı GSMH tutarı 10.830 \$'dır (Topkaya, 2017: 114).

Grafik 1. Bazı OECD Ülkelerinin 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri

Grafik 1'de OECD ülkelerinin 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirleri gösterilmektedir. Grafiğe göre 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirin en yüksek olduğu beş ülkesi sırasıyla; Norveç, ABD, Hollanda, Danimarka ve Almanya'dır. Aynı grafikte 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirin en düşük olduğu beş ülkesi sırasıyla Türkiye, Macaristan, Yunanistan, Polonya ve Portekiz'dir.

2.2. DÜNYADA GİNİ KATSAYISINA GÖRE GELİR DAĞILIMI

Dünyada gelir dağılımının ölçümünde başlıca göstergelerden birisi ve en yaygın olarak kullanılan yöntem ise Gini katsayısıdır. Bu bölümde Dünya ülkelerinin Gini katsayılarına göre gelir dağılımlarındaki durum incelenecektir.

Tablo 5. Yıllar İtibarıyla OECD Ülkelerinin Gini Katsayıları

Ülkeler	Gini Katsayısı (2007)	Gini Katsayısı (2010)	Gini Katsayısı (2011)	Gini Katsayısı (2014)	Gini Ortalama	2016 Yılı KBMG*
Avustralya	0,336	0,334	0,324	0,334	0,332	48.177,8
Avusturya	0,269	0,269	0,282	0,267	0,271	50.503,3
Belçika	0,277	0,264	0,270	0,262	0,268	46.607,4
Kanada	0,318	0,319	0,316	0,320	0,318	44.792,5
Şili	0,511	0,510	0,503	0,501	0,506	23.003,4
Çekya	0,257	0,258	0,256	0,256	0,256	34.752,7
Danimarka	0,246	0,252	0,253	0,252	0,250	49.020,5
Estonya	0,312	0,317	0,323	0,346	0,324	29.740,8
Finlandiya	0,270	0,265	0,261	0,260	0,264	43.378,2
Fransa	0,293	0,303	0,309	0,303	0,302	41.364,4
Almanya	0,287	0,286	0,293	0,286	0,288	48.942,9
Yunanistan	0,335	0,338	0,335	0,337	0,336	26.764,9
Macaristan	0,272	0,272	0,290	0,272	0,276	26.700,8
İzlanda	0,283	0,246	0,251	0,246	0,256	50.751,6
İrlanda	0,303	0,313	0,302	0,331	0,312	72.485,0
İsrail	0,373	0,376	0,377	0,376	0,375	37.269,6
İtalya	0,313	0,321	0,321	0,319	0,318	38.380,2
Japonya	0,329	0,336	-	0,336	0,333	42.292,7
Kore	0,312	0,310	0,307	0,311	0,310	36.629,7
Lüksemburg	0,276	0,271	0,276	0,284	0,276	102.019,5
Meksika	0,475	0,466	0,482	0,466	0,472	18.535,2
Hollanda	0,295	0,283	0,278	0,288	0,286	50.551,4
Yeni Zelanda	0,330	0,324	0,323	0,317	0,323	39.241,0
Norveç	0,250	0,249	0,250	0,249	0,249	58.791,8

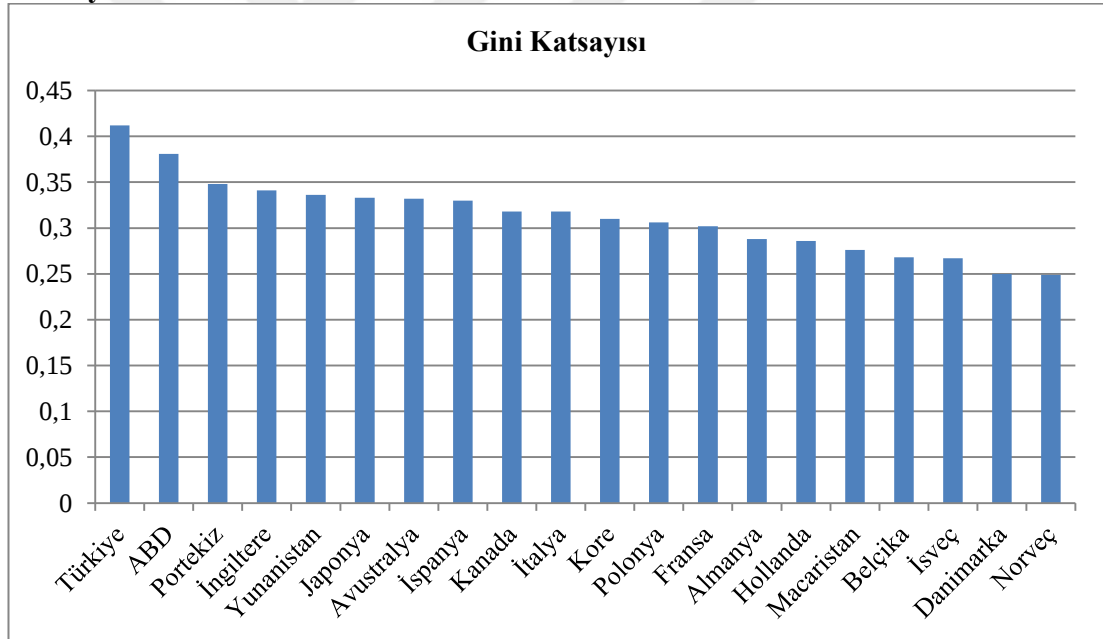
Polonya	0,317	0,307	0,304	0,298	0,306	27.055,2
Portekiz	0,364	0,345	0,341	0,344	0,348	30.658,5
Slovak Cum.	0,246	0,263	0,261	0,247	0,254	30.460,3
Slovenya	0,241	0,246	0,245	0,251	0,245	32.729,6
İspanya	0,306	0,334	0,344	0,338	0,330	36.331,5
İsveç	0,259	0,269	0,273	0,269	0,267	48.853,3
İsviçre	-	0,298	0,289	0,297	0,294	63.888,7
Türkiye	0,409	0,417	0,412	0,411	0,412	25.655,5
İngiltere	0,341	0,341	0,344	0,341	0,341	42.622,2
ABD	0,378	0,380	0,389	0,380	0,381	57.591,2
OECD	0,314	0,314	0,315	0,316	0,314	42.173,5

Kaynak: <http://.data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>, adresinden tarafımızca hazırlanmıştır. * ABD Doları

Tablo 5’te, piyasa gelirinin dağılımında Gini katsayısı dikkate alındığında, piyasa gelirlerinde ortaya çıkan eşitsizliğin OECD ülkelerinin birçoğunda yükseldiği görülmektedir. Bu ülkeler arasında İspanya, Estonya, Yunanistan, İrlanda ve İzlanda gibi krizden en çok etkilenen ülkeler yer almaktadır. Bununla birlikte, Fransa ve Slovenya’da da piyasa gelirlerindeki eşitsizlik yüksek çıkmaktadır. Almanya, Lüksemburg ve Portekiz’de bu eşitsizlik 2011 yılında 2010 yılına göre 1 puan artarken, Avustralya, Kanada, İrlanda, İsrail ve İsveç’te eşitsizlik düşmüştür. Türkiye’de Gini katsayısı 2007 yılında 0,409 iken, 2010 yılında 0,417 ve 2011 yılında 0,412 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise Gini katsayısı 0,411 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de kriz sonrası dönemde Gini katsayısı OECD ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. Türkiye’yi, 2014 yılında Meksika 0,466 ve Şili 0,501 ile takip etmektedir. 2014 yılında da Türkiye’de gelir dağılımındaki eşitsizliğin devam ettiği görülmektedir. Kriz öncesi 2007 yılında, gelir dağılımı en adaletsiz ülke 0,511 katsayı ile Şili’dir. Şili’yi 0,475 ile Meksika takip etmektedir. Aynı yıl için gelir dağılımının en adaletli olduğu ülke ise, 0,241 ile Slovenya’dır. Slovenya’yı takip eden ülkeler ise 0,246 ile Danimarka ve 0,250 ile Norveç’tir. 2014 yılında OECD ülkeleri arasında gelir dağılımı en adaletsiz ülke olarak 0,501 katsayı ile Şili’dir. Sonrasında 0,466 ile Meksika, 0,411 ile de Türkiye takip etmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye OECD ülkeleri arasında 2014 yılında gelir dağılımının en adaletsiz 3. ülke konumundadır (Pürsünlerli Çakar, 2015: 61).

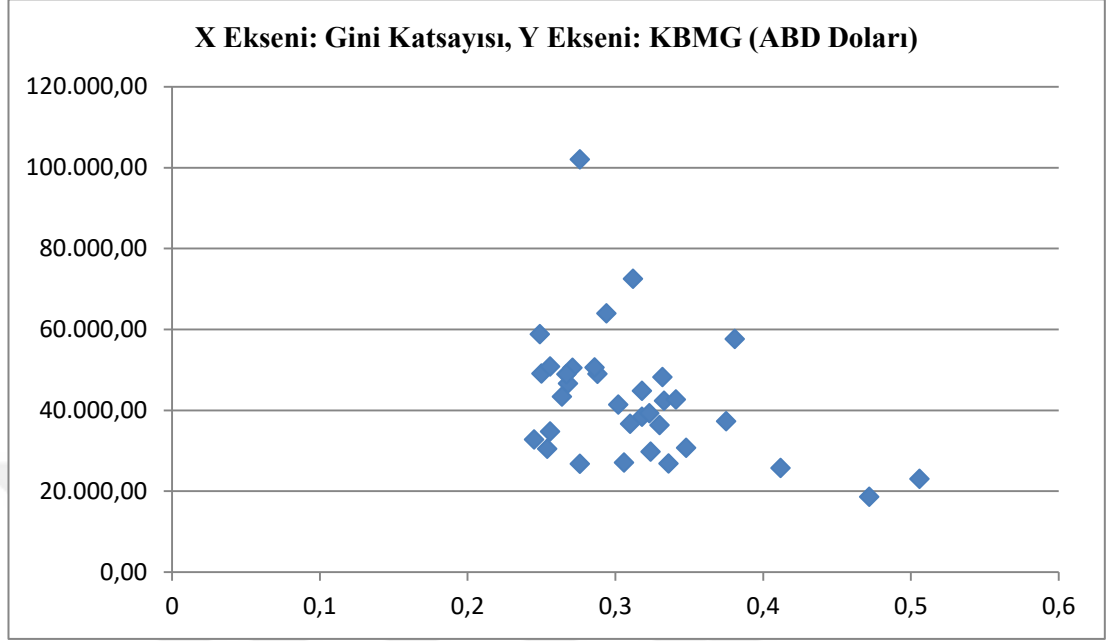
Aynı yılda gelir dağılımının en adaletli olduğu ülke ise; 0,249 ile Norveç olmuştur. İkinci ülke olarak ise 0,252 ile Danimarka olmuştur. Kullanılabilir gelirdeki eşitsizliğin, 2007-2011 yılları arasında, sadece birkaç ülkede 1 puan veya daha fazla oranda artmış olmasına rağmen, OECD genelinde sabit kaldığını söylemek mümkündür. En ciddi artış; 4 puan artışla İspanya’da, yaklaşık olarak 2 puan artışta Fransa, Macaristan ve Slovak Cumhuriyeti’nde gerçekleşmiştir. Almanya ve ABD’de ise, birkaç yıllık istikrarın ardından 2011 ve 2012 yıllarında eşitsizliğin derinleştiği görülmektedir. Tersine, kullanılabilir gelirdeki eşitsizliğin azaldığı ülkeler; 2011 yılında Kore, Finlandiya, Hollanda, Polonya ve Portekiz olmuştur. Bu süreçte en belirgin gerileme İzlanda’da görülmüştür (OECD: Le Point sur les Inegalites de Revenu, bt., akt. Pürsünlerli Çakar, 2015: 63)

Grafik 2. Bazı OECD Ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılları Gini Katsayısı Ortalamaları

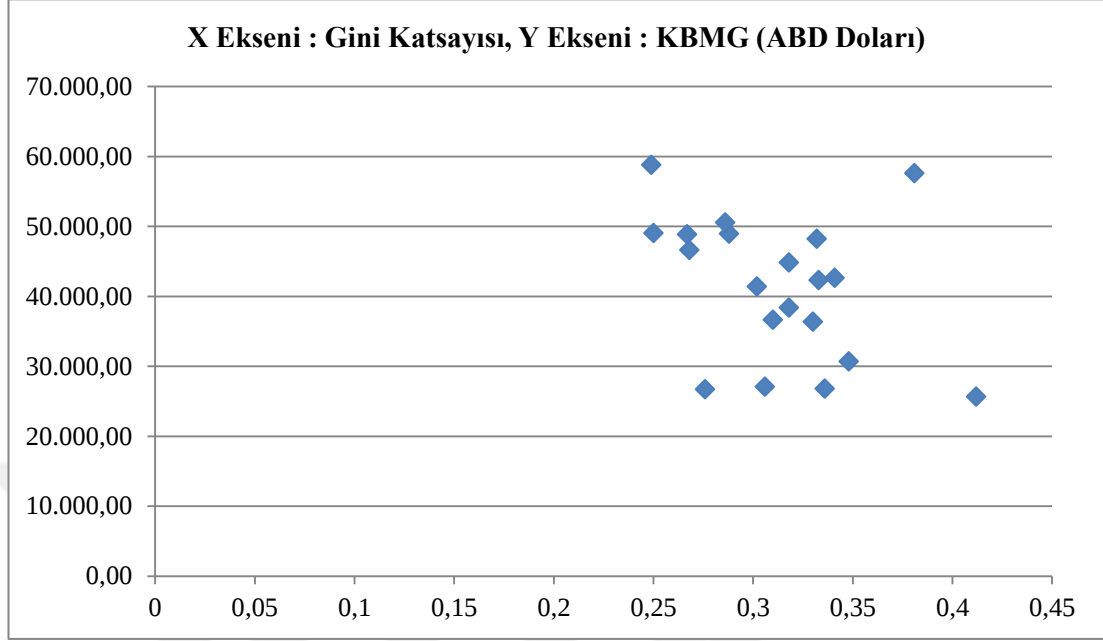
Grafik 2’de OECD Ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılları Gini Katsayısı Ortalamaları gösterilmiştir. Grafiğe göre dört senenin Gini katsayısı ortalamaları en yüksek beş ülke sırasıyla; Türkiye, ABD, Portekiz, İngiltere ve Yunanistan’dır. Aynı grafiğe göre Gini katsayısı ortalaması en düşük beş ülke ise Norveç, Danimarka, İsveç, Belçika ve Macaristan olduğu görülmektedir.

Grafik 3. Tablo 4’deki Tüm OECD Ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılı Gini Katsayısı Ortalaması, 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Arasındaki İlişkiyi Gösteren Serpme Diyagram

Grafik 3’teki diyagram, 2007, 2010, 2011 ve 2014 yılı tüm OECD ülkelerinin ortalama Gini katsayısı ve 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yatay eksen (x eksen) ortalama Gini katsayılarını gösterirken, dikey eksen (y eksen) ise ABD Doları bazında kişi başına düşen milli geliri göstermektedir. Grafik incelendiğinde, 0,5 Gini katsayısına yakın olan noktaların 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirin 20.000 ABD Dolarının biraz altı ve biraz üstü olduğu görülmektedir. Aynı şekilde kişi başına düşen milli gelirin 100.000 ABD Dolarının üstünde olan ülkenin Gini katsayısı ise 0,2 ve 0,3 arası olduğu görülmektedir. Grafiğe genel anlamda bakıldığında ise kişi başı milli gelirin 20.000 ABD Doları ve 60.000 ABD Doları olan ülkelerin Gini katsayısı aralığı ise 0,2 ve 0,4 olduğu görülmektedir.

Grafik 4. 2007, 2010, 2011 ve 2014 Yılı Grafik 2’deki OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı Ortalaması, Grafik 1’deki 2016 Yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Arasındaki İlişkiyi Gösteren Serpme Diyagram

Grafik 4’teki diyagram, 2007, 2010, 2011 ve 2014 yılı bazı OECD ülkelerinin ortalama Gini katsayısı ve 2016 yılı kişi başına düşen milli gelirleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yatay eksen (x eksen) ortalama Gini katsayılarını gösterirken, dikey eksen (y eksen) ise ABD Doları bazında kişi başına düşen milli geliri göstermektedir. Diyagram incelendiğinde Gini katsayılarının, kişi başına düşen milli gelirlerle ters bir bağlantı olmadığını göstermektedir. Yani kişi başı milli gelirin yüksek olduğu ülkelerde Gini katsayısı düşük ya da kişi başına milli gelirin düşük olduğu ülkelerde Gini katsayısı yüksek olduğunu söylemek doğru bir açıklama olmayacaktır. Grafik 4’te 0,35-0,4 Gini katsayısı aralığındaki nokta 60.000 ABD Dolarına yakın seyretmektedir. Yani kişi başı milli gelirin yüksek olması ülkenin gelişmiş, zengin olduğunu gösterse de o ülkedeki gelirin dengeli dağıldığını göstermemektedir. Yine aynı şekilde 0,25-0,3 Gini katsayısı aralığındaki nokta 20.000 ABD Dolarının biraz üzerinde yer almaktadır. Burada da Gini katsayısı düşük göstermektedir ancak Gini katsayısının düşük olması o ülkenin gelişmişliği, zenginliği açısından sağlıklı bir veri olmayacaktır.

Tablo 6. 2007 ve 2014 Yılı OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı, Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri ve Ortalamaları

Ülkeler	2007 Yılı		2014 Yılı		(2007 ve 2014) Ortalama	
	Gini	KBMG*	Gini	KBMG*	Gini	KBMG*
Avustralya	0,336	38.775,8	0,334	46.920,6	0,335	42.848,20
Belçika	0,277	36.865,2	0,262	44.743	0,269	40.804,10
Kanada	0,318	39.442	0,320	45.508,1	0,319	42.475,05
Danimarka	0,246	38.972	0,252	47.905,5	0,249	43.438,75
Fransa	0,293	34.184,4	0,303	40.117,1	0,298	37.150,75
Almanya	0,287	37.018	0,286	47.092,2	0,2865	42.055,10
Yunanistan	0,335	29.286,8	0,337	26.838,6	0,336	28.062,70
Macaristan	0,272	19.026,8	0,272	25.524,7	0,272	22.275,75
İtalya	0,313	33.788,8	0,319	36.070,8	0,316	34.929,80
Japonya	0,329	34.507,9	0,336	39.183,5	0,332	36.845,70
Kore	0,312	27.822,7	0,311	33.587,4	0,3115	30.705,05
Hollanda	0,295	43.481,4	0,288	48.612	0,291	46.046,70
Norveç	0,250	55.888,9	0,249	66.018,4	0,2495	60.953,65
Polonya	0,317	16.787,1	0,298	25.288,2	0,307	21.037,65
Portekiz	0,364	25.701,4	0,344	28.746,5	0,354	27.223,95
İspanya	0,306	32.584,8	0,338	33.728,4	0,322	33.156,60
İsveç	0,259	40.572,7	0,269	46.524,2	0,264	43.548,45
Türkiye	0,409	14.712,9	0,411	24.158,8	0,410	19.435,85
İngiltere	0,341	35.291,4	0,341	40.717,4	0,341	38.004,40
ABD	0,378	47.987,5	0,380	54.651,4	0,379	51.319,45
OECD	0,314	34.106,2	0,316	40.090,9	0,315	37.098,55

Kaynak: <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>, adresinden tarafımızca hazırlanmıştır. * ABD Doları

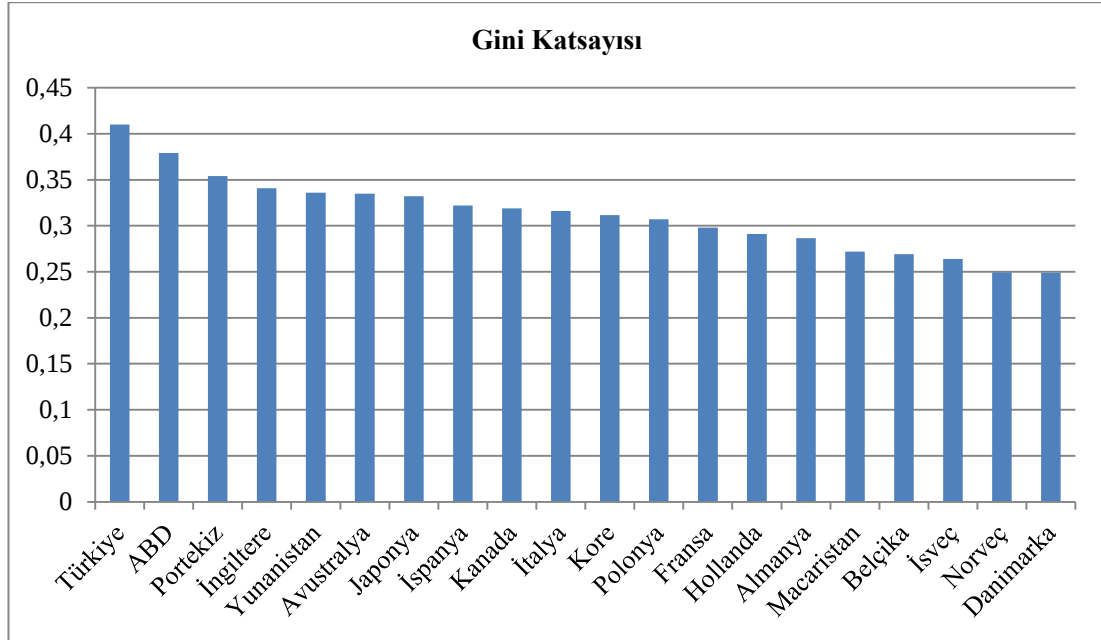
Tablo 6’da, 2007 yılı OECD ülkelerinin Gini katsayıları ve kişi başı düşen milli gelirleri incelendiğinde; kişi başı milli gelirin yüksek olduğu beş ülke sırasıyla Norveç, ABD, Hollanda, İsveç ve Kanada olduğu görülmektedir. Aynı yılın Gini katsayısı en düşük beş ülkesi sırasıyla, Danimarka, Norveç, İsveç, Macaristan ve Belçika’dır. 2007 yılı kişi başı milli gelirin en düşük olduğu beş ülke sırasıyla, Türkiye, Polonya, Macaristan, Portekiz ve Kore’dir. Yine aynı yılın Gini katsayısı en

yüksek beş ülkesi sırasıyla Türkiye, ABD, Portekiz, İngiltere ve Avustralya olduğu görülmektedir.

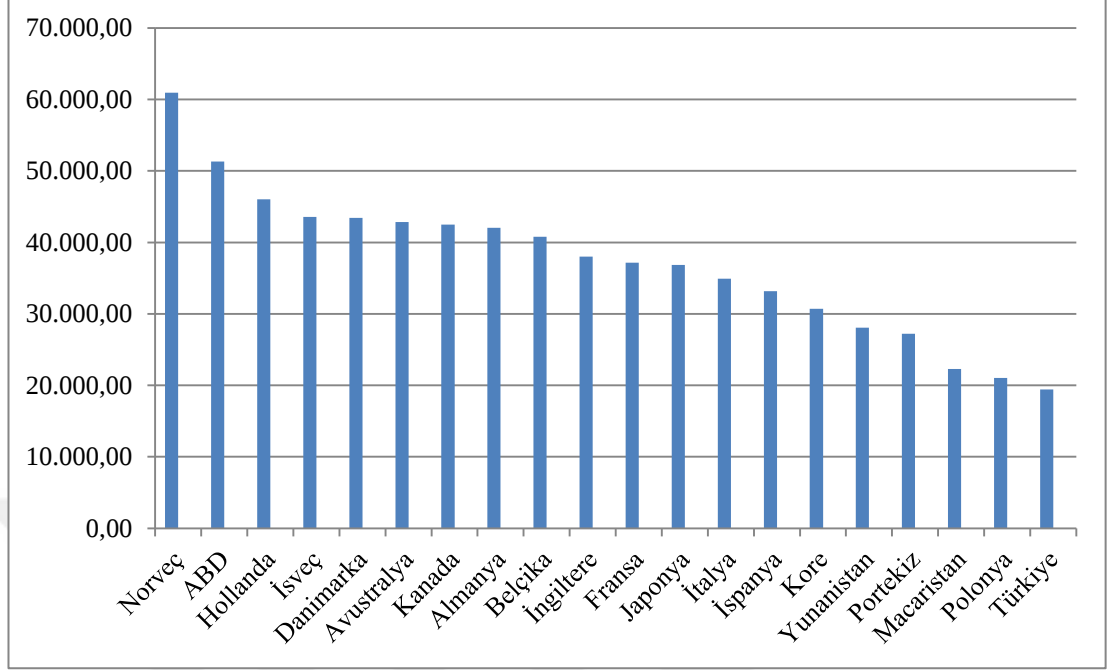
Tablo 6’da, 2014 yılı OECD ülkelerinin Gini katsayıları ve kişi başı düşen milli gelirleri incelendiğinde; kişi başı milli gelirin yüksek olduğu beş ülke sırasıyla Norveç, ABD, Hollanda, Danimarka ve Almanya’dır. Aynı yılın Gini katsayısı en düşük beş ülkesi sırasıyla Norveç, Danimarka, Belçika, İsveç ve Macaristan’dır. 2014 yılı kişi başı milli gelirin en düşük olduğu beş ülke sırasıyla Türkiye, Polonya, Macaristan, Yunanistan, Portekiz ve aynı yılın Gini katsayısı en yüksek beş ülkesi sırasıyla Türkiye, ABD, İngiltere, İspanya ve Yunanistan olduğu görülmektedir.

Tablo 6’da, OECD ülkelerinin 2007 ve 2014 yılları Gini katsayısı ve kişi başına düşen milli gelir ortalamaları incelendiğinde; Gini katsayısı en düşük olan beş ülkesi sırasıyla Danimarka, Norveç, İsveç, Belçika ve Macaristan’dır. Kişi başı milli gelirin yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Norveç, ABD, Hollanda, İsveç ve Danimarka olduğu görülmektedir. Aynı tablo’ da ortalama Gini katsayısı en yüksek olan ülkeler sırasıyla Türkiye, ABD, Portekiz, İngiltere ve Yunanistan olup ortalama kişi başına düşen milli gelirin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Türkiye, Polonya, Macaristan, Portekiz ve Yunanistan’dır.

Grafik 5. Bazı OECD Ülkelerinin 2007 ve 2014 Yılı Gini Katsayılarının Ortalamaları

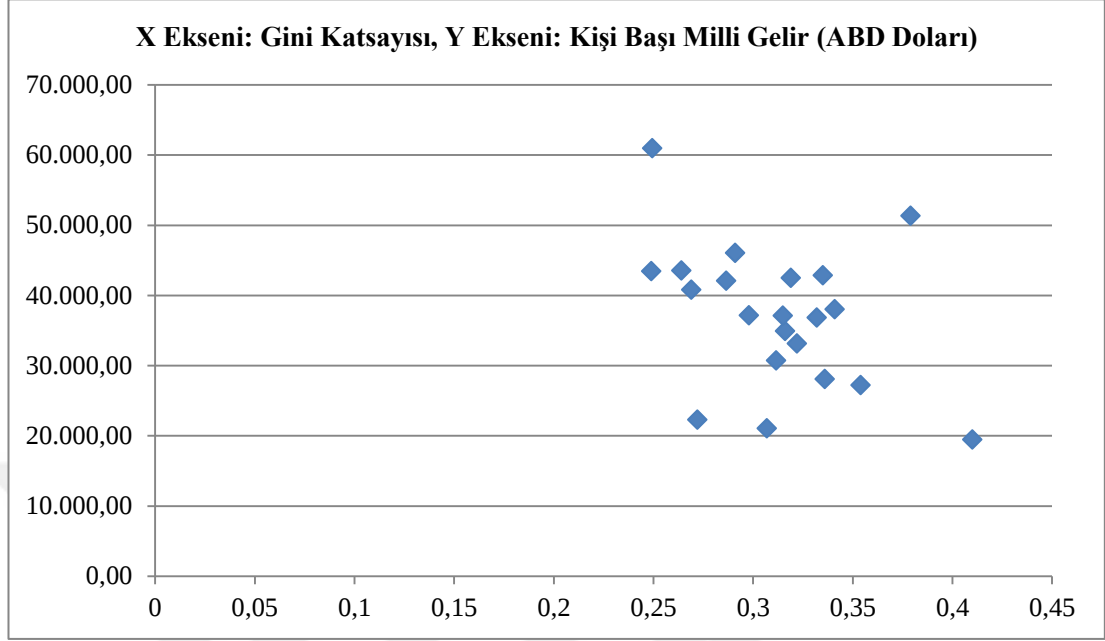

Grafik 6. Bazı OECD Ülkelerinin 2007 ve 2014 Yılı Kişi Başı Milli Gelir Ortalamaları (ABD Doları)

Grafik 6’da OECD ülkeleri arasında ABD en yüksek ikinci kişi başı milli gelire sahip iken Grafik 5’e göre Gini katsayısı en yüksek ikinci ülke konumundadır. Aynı şekilde grafik 6’da Macaristan kişi başına düşen milli geliri en az olan ülkeler arasında iken grafik 5’te Gini katsayısı en düşük olan ülkeler arasındadır.

Grafik 7. 2007 ve 2014 Yılı Grafik 5'teki OECD Ülkelerinin Ortalama Gini Katsayısı, Grafik 6'daki Kişi Başına Düşen Milli Gelirler Ortalamaları Arasındaki ilişkiyi Gösteren Serpme Diyagram

Grafik 7'deki diyagram, 2007 ve 2014 yılı OECD ülkelerinin ortalama Gini katsayısı, kişi başına düşen milli gelirler ortalamaları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yatay eksen (x eksen) ortalama Gini katsayılarını gösterirken, dikey eksen (y eksen) ise ABD Doları bazında kişi başına düşen milli geliri göstermektedir. Diyagram incelendiğinde Gini katsayılarının, kişi başına düşen milli gelirlerle ters bir bağlantı olmadığını göstermektedir. Grafik 4'teki benzer durum grafik 7'de de görülmektedir. Yani kişi başı milli gelirin yüksek olduğu ülkelerde Gini katsayısı düşük ya da kişi başına milli gelirin düşük olduğu ülkelerde Gini katsayısı yüksek olduğunu söylemek doğru bir açıklama olmayacaktır. Grafik 7'de 0,35-0,4 Gini katsayısı aralığındaki nokta 50.000 ABD Dolarının üzerinde seyretmektedir. Yani kişi başı milli gelirin yüksek olması ülkenin gelişmiş, zengin olduğunu gösterse de o ülkedeki gelirin dengeli dağıldığını göstermemektedir. Yine aynı şekilde 0,25-0,3 Gini katsayısı aralığındaki nokta 20.000 ABD Dolarının biraz üzerinde yer almaktadır. Burada da Gini katsayısı düşük göstermektedir ancak Gini katsayısının düşük olması o ülkenin gelişmişliği, zenginliği açısından sağlıklı bir veri olmayacaktır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, tüm dünya genelinde gelir dağılımı sorunu tarih boyunca önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir. Özellikle günümüzde az gelişmiş ülkelerde önemli sorunlardan biri olan gelir dağılımı, Türkiye ekonomisinin gündeminde yer almakta ve toplumsal huzuru tehdit etmektedir. 1980’li yıllarda Türkiye’de başlayan değişim süreciyle birlikte gelir dağılımı büyük ölçüde bozulmuş ve bu bozukluk fonksiyonel, sektörel, bölgesel ve kişisel olarak tüm gelir dağılımı türlerine de yansımıştır. Türkiye’de özellikle 1980’den sonra vergi politikalarındaki değişiklikler, sendikacılık sistemine getirilen daraltıcı politikalar, hızlı nüfus artışı, işsizlik, enflasyon ve ekonomik krizler gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye’de kalkınma planları çerçevesinde gelir dağılımını azaltıcı politikalar uygulansa da istenilen düzeye gelinememiştir (İslamoğlu, 2017: 127).

Toplumu oluşturan bireylerin toplam gelirden ne kadar pay aldığını gösteren bireysel gelir dağılımı ile ilgili Türkiye’de çeşitli kişi ve kurumlar tarafından çok sayıda araştırma yapılmış ve bu araştırmalarda farklı yöntemler kullanılmıştır. Fakat bireysel gelir dağılımı analizini ortaya çıkarmak için yapılan çalışmaların çoğunluğunda, anketler kullanılarak veri elde edilmekte ve gelir dağılımı eşitsizliği analiz ederken genellikle yüzde paylar analizi ve Gini katsayısı dikkate alınmaktadır (İslamoğlu, 2017: 128-129).

Türkiye’de gelir dağılımı araştırmaların ilki Çavuşoğlu ve Hamurdan tarafından yapılan 1963 yılı Devlet Planlama Teşkilatı Gelir Dağılımı Araştırması’dır. 1963 gelir dağılımı araştırması gelir vergisi mükelleflerinin beyan ettikleri gelirleri esas alarak yapılmıştır (Özmucur, 1995: 1). Hanehalkı anketlerine dayalı il gelir dağılımı araştırması 1968 yılında yapılmıştır. 1968 ve 1973 yılları için yapılan gelir dağılımı araştırmaları Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nce yürüttüğü çalışma ile Tuncer Bulutay ve arkadaşlarının yaptığı Ankara Üniversitesi SBF araştırması izlemiştir (Oktaylar, 2016: 119; DPT, 2001: 16).

1968 yılı araştırması Türkiye’de alandan toplanan veri ile gelir dağılımını bulan ilk çalışma olması ve 1973 araştırmasına öncülük etmiş olması nedeniyle önemlidir. 1973 yılı sonrasında uzun bir dönem Türkiye’de gelir dağılımını tanımlayan bir çalışma yapılmamıştır. Bu dönemde 1973 yılı araştırmasının

sonuçlarını referans alan Celasun, 1973, 1978 ve 1983 yılları gelir dağılımını tahmin ederek sonuçlarını açıklamıştır. Celasun'un tahmin sonuçlarının ardından 1886 yılında TÜSİAD'ın girişimiyle Esmer, Fişek ve Kalaycıoğlu tarafından, amacı doğrudan gelir dağılımı olmamakla birlikte Türkiye'de hanehalklarının sosyal ve ekonomik açıdan genel görünümünü ortaya koyan bir çalışma yapılmıştır. Türkiye'de gelir dağılımını benzer de olsa tanımlayan TÜSİAD'ın araştırmasını Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin 1987 yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi takip etmiştir. DİE gelir dağılımı konusunda istatistik üretmeye 1994 yılında Hanehalkı gelir dağılımı anketi ile devam etmiştir. 1994 yılı araştırması 1987 yılı araştırmasından bağımsız bir çalışma olmakla birlikte, Türkiye'de gelir eşitsizliğini hesaplama imkânı vermesi ve benzer yöntemle ve kapsamda yapılmış oldukları gerekçesiyle bu iki araştırmanın gelir dağılımının zaman içindeki değişimini izleme olanağı sağladığı kabul edilmektedir (TÜSİAD, 2000: 30-32, Oktaylar, 2016: 120).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2002 yılı ile birlikte Hanehalkı Bütçe Anketlerini uygulamaya başlamıştır. TÜİK'in 2002, 2003, 2004 ve 2005 yılları için düzenli olarak uyguladığı anketler ortak yöntem ve kapsamda olması nedeniyle Türkiye'de zaman içindeki değişimleri görmesi açısından önemlidir. 2006 yılı ile birlikte Türkiye'de gelir dağılımı TÜİK tarafından gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçları üzerinden değerlendirmeye başlamıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ülkenin gelir dağılımına, yoksulluğun seviyesi ve kompozisyonuna, yaşam koşullarına ve sosyal dışlanmaya yönelik veriler oluşturmaktadır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile Türkiye'de 2006 yılından itibaren hanehalkı kullanılabilir geliri yanında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirine göre tanımlanmış gelir dağılımı sonuçları da açıklanmaya başlamıştır (Oktaylar, 2016: 120).

DPT tarafından 1963 yılında yapılan gelir dağılımı çalışmasında en yoksul yüzde 20'nin gelirden aldığı pay % 4,5 iken, en zengin yüzde yirminin gelirden aldığı pay % 57,5'tir. 1963'te en zengin yüzde yirmi, en yoksul yüzde yirminin 12,7 katı pay almaktadır. 1963 yılından 1986'ya kadar en yoksul yüzde yirminin payı sürekli olarak azalış göstermiştir. 1983 yılında en yoksul ve en zengin dilimler

arasındaki fark üst seviyeye çıkmış; en zengin dilimin payı en yoksul dilimin payının yaklaşık 21 katına yükselmiştir. 1983-1987 yılları arasında en yoksul yüzde yirminin payı artış gösterirken, en zengin kesimin payı azalmıştır. 1987 yılından itibaren TÜİK gelir dağılımı verilerini elde etmek amacıyla gelir dağılımı anketleri uygulamaya başlamıştır. TÜİK'in ilk ürettiği verilere göre; nüfusun en yoksul %20'si 1987'de milli gelirden sadece %5,24 pay almakta iken, nüfusun en zengin %20'si milli gelirden %50 pay almaktadır. 1987 yılında en zengin %20'nin milli gelirden aldığı pay, en yoksul %20 milli gelirin yarısını alırken, kalan %80 diğer yarısını almaktadır (Çalışkan, 2010: 105-107).

2002 anket sonuçlarına göre, gelir dağılımında Türkiye genelinde iyileşme söz konusudur. İlk dört %20'lik grubun gelirden aldıkları pay Türkiye genelinde artarken, en üst gelir grubunun aldığı payda gerileme olmuştur. Gelir dağılımında bir iyileşmenin göstergesi olarak da, Gini katsayısı, 0,49'dan 0,44'e gerilemiştir (Yükseler, 2003: 3).

2002'den 2003'e gelindiğinde, en yoksul %20'lik dilimin gelirden aldığı pay %5,3'ten %6'ya yükselmiştir. En yoksul dilimin gelirden aldığı pay, 2004 ve 2005 yıllarında değişiklik göstermemiştir. En zengin dilimin payı 2002'de %50 iken, istikrarlı şekilde düşmüş; 2003'te %48,3'e, 2004'te %46,2'ye ve 2005'te ise %44,4'e gerilemiştir. 2000'li yılların başında yaşanan ekonomik krizin en zengin kesimin payını düşürmesi bu dönemde gelir dağılımında meydana gelen iyileşmenin kaynağı olmuştur. 2003-2005 döneminde en zengin %20'nin payındaki yaklaşık 6 puanlık düşüş, en zengin ve en yoksul arasında kalan orta dilimler arasında bölüşülmüştür. Mevcut veriler, Türkiye'de gelir eşitsizliğinin 2002-2005 yıllarında düşükte olsa azaldığını göstermektedir. 2005 yılında en yoksul %20 ile en zengin %20 arasındaki farkın 7,7 kattan 7,3 kata düşmesi de olumlu bir göstergedir (Çalışkan, 2010: 107-108).

2002 ile 2005 arasında yaşanan gelir dağılımı iyileşmesinin de krizin getirdiği tırpılemelerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Krizin etkisi ortadan kalkmaya başladığında ise gelir dağılımındaki eşitsizlikler yeniden görülmeye başlanmaktadır. Nitekim 2006'da en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki fark 9,5 kat olmuş, Gini katsayısı da 0,428 ile önemli bir artış göstermiştir. 2006'dan sonra

ise gelir gruplarının aldıkları paylar da önemli bir farklılık yaşanmamıştır. 2007’de Gini katsayısında bir düşme görülerek gelir eşitsizliğinde bir düşme olduğu anlaşılmıştır. 2008 küresel ekonomik krizi ile birlikte gelir uçurumunda ve Gini katsayısında bir artış görülse de 2009 ve sonrasında, daha önceki krizler kadar etkili olmasa da benzer iyileşmenin gerçekleştiği görülmektedir (İslamoğlu, 2017: 131).

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de son yıllarda gelir dağılımında azda olsa iyileşme olduğu anlaşılmaktadır. 2011 ve 2012’de gelir dağılımında bir değişiklik olmamış, en düşük yüzde 20’lik gelir grubu ile en yüksek yüzde 20’lik gelir grubu arasındaki gelir farkı 8 kat olarak gerçekleşmiştir. 2013’te ise gelir dağılımında bir düzelme görülmüş, en düşük ve en yüksek gelir grubu arasındaki fark 7,7 kat olarak gerçekleşmiştir. 2014’te de düzelme devam etmekte, en düşük ve en yüksek gelir grubu arasındaki fark 7,4 kat olmuştur. Fakat 2015’te gelir uçurumunda kısmen de olsa artış yaşanarak 7,6 kat olarak tespit edilmiştir. Gelir dağılımındaki son yıllarda görülen iyileşme Gini katsayısında da fark edilmektedir. 2013’te 0,400 olarak tahmin edilen Gini katsayısı, 2014’te azalarak 0,391 olarak tespit edilmiştir. Ancak 2015 Gini katsayısında az da olsa artış gerçekleşerek 0,397 olarak tahmin edilmiştir (İslamoğlu, 2017: 132).

Dünyada gelir dağılımı konusunu değerlendirecek olursak küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen gelişmeler karşısında daha da önem kazanmıştır. Dünya ekonomisi Doğu Avrupa ülkelerinin de kapitalist sisteme ayak uydurmasıyla birlikte büyümesini sürdürmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler gelişmiş Batı ülkelerinde gerçekleştirilirken klasik sanayi üretiminin gelişmekte olan ülkelere aktarılması süreci devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında özellikle Çin ve Hindistan yeni gelişmeye açık olması dikkat çekmektedir. Bu dinamiklerin yaşanmakta olduğu dünya da ülkeler arasında ve ülke içinde gelir dağılımı dengesizliklerinin arttığı vurgulanırken dünyanın ciddi bir gelir eşitsizliği sorunuyla karşı karşıya olduğu uyarıları yapılmaktadır (Oktaylar, 2016: 105).

Dünyada gelir dağılımının ölçümünde başlıca göstergelerden birisi olarak kişi başına düşen GSMH (gayri safi milli hâsıla) miktarları kullanılmaktadır. Kişi başına düşen GSMH miktarları gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları arasında üretim faaliyetlerinin katma değer farkını da göstermektedir.

Dünya ortalaması kişi başına 10,799 \$'dır. Dünya'nın en gelişmiş ülkeleri olan ABD ve İskandinav ülkelerinde kişi başı GSMH miktarları 50.000 \$ üzerindedir. Dünya' da kişi başına düşen GSMH oranı en yüksek ülke grubunu İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'nın yer aldığı İskandinav ülkeleri oluşturmaktadır. En yoksul ülkeler ise Sahra Altı Afrika Bölgesi olarak tanımlanan bölgede yer alan ülkelerdir. Bu bölgede kişi başı GSMH 1.638 \$'dır. Az gelişmiş ülkeler içinde yer alan ülkelerin ise kişi başı GSMH miktarı 843 \$ olarak hesaplanmıştır (Topkaya, 2017: 114).

Bazı ülkelerin kişi başı GSMH oranları grup ortalamalarının çok üzerinde gerçekleşmektedir. Örneğin; Lüksemburg'un 2014 kişi başı GSMH miktarı 76.224 \$, Norveç'in 103.620 \$ ve Katar'ın ise 92.200 \$ tutarındadır (dataworldbank.org, 2016, akt. Topkaya, 2017: 114).

Avro alanında kişi başı GSMH tutarının, Avrupa Birliği geneline göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Avro alanının 2014 itibariyle kişi başına düşen GSMH miktarı 39.212 \$'dır. Avrupa genelinde kişi başına düşen GSMH miktarı ise 35.742 \$'dır. Son yıllarda önemli büyüme rakamları yakalayan ülkemizde GSMH miktarı değerlendirildiğinde, dünya ortalamasının üzerinde bir rakamın ortaya çıktığı görülmektedir. Dünya Bankası göre 2014 yılı için gerçekleşen kişi başı GSMH tutarı 10.830 \$'dır (Topkaya, 2017: 114).

Piyasa gelirinin dağılımında Gini katsayısı dikkate alındığında, piyasa gelirlerinde ortaya çıkan eşitsizliğin OECD ülkelerinin birçoğunda yükseldiği görülmektedir. Bu ülkeler arasında İspanya, Estonya, Yunanistan, İrlanda ve İzlanda gibi krizden en çok etkilenen ülkeler yer almaktadır. Bununla birlikte, Fransa ve Slovenya'da da piyasa gelirlerindeki eşitsizlik yüksek çıkmaktadır. Almanya, Lüksemburg ve Portekiz' de bu eşitsizlik 2011 yılında 2010 yılına göre 1 puan artarken, Avustralya, Kanada, İrlanda, İsrail ve İsveç'te eşitsizlik düşmüştür. Türkiye'de Gini katsayısı 2007 yılında 0,409 iken, 2010 yılında 0,417 ve 2011 yılında 0,412 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise Gini katsayısı 0,411 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kriz sonrası dönemde Gini katsayısı OECD ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. Türkiye'yi, 2014 yılında Meksika 0,466 ve Şili 0,501 ile takip etmektedir. 2014 yılında da Türkiye'de gelir dağılımındaki

eşitsizliğin devam ettiğini görülmektedir. Kriz öncesi 2007 yılında, gelir dağılımı en adaletsiz ülke 0,511 katsayı ile Şili'dir. Şili'yi 0,475 ile Meksika takip etmektedir. Aynı yıl için gelir dağılımının en adaletli olduğu ülke ise, 0,241 ile Slovenya'dır. Slovenya'yı takip eden ülkeler ise 0,246 ile Danimarka ve 0,250 ile Norveç'tir. 2014 yılında OECD ülkeleri arasında gelir dağılımı en adaletsiz ülke olarak 0,501 katsayı ile Şili'dir. Sonrasında 0,466 ile Meksika, 0,411 ile de Türkiye takip etmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye OECD ülkeleri arasında 2014 yılında gelir dağılımının en adaletsiz 3. ülke konumundadır (Pürsünlerli Çakar, 2015: 61).

İkinci bölümde Türkiye'de ve dünyada gelir dağılımı hakkında yapılan araştırmalara ve incelemelere yer verilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye'de 1963-2015 yılları arası gelir dağılımı dengesizliğinde iyileşme olduğu ve Gini katsayısının azaldığı görülmektedir. %20 en zengin grubun toplam hasıladan aldığı pay 2015 yılına doğru giderek azaldığı ve diğer %20'lik grupların ise toplam hasıladan aldıkları payın giderek arttığı gözlemlenmiştir. Dünya'daki gelir dağılımı araştırmaları incelediğinde; 2007, 2010, 2011 ve 2014 yıllarında yapılan çalışmalarda OECD üyesi ülkelerde yıllar arası geçişlerde, kişi başı milli hasılanın arttığını ancak Gini katsayısında fazla bir değişme olmadığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTA GELİR GRUBU GELİR DAĞILIMI DENGESİZLİĞİNİN HESAPLANMASINDA TÜRKİYE GENELİ VE AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi, sınırlılıkları, ve değerlendirmeler ile sonuç ve öneriler yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Simon Kuznets'e göre her ne kadar ekonomik gelişmenin başlangıç sürelerinde gelir dağılımı dengesizliğinin olabileceğini ancak daha sonraki aşamada ekonomik büyümeyle birlikte bu sorunun giderileceğini ifade etmiş olsa da Sanayi Devriminden bu yana dünya ekonomisi bir bütün olarak büyümüş fakat gelir dağılımındaki eşitsizlikler ortadan kalkmamıştır (Doğan ve Tek, 2007: 93)

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 2011, 2012, 2013 ve 2014 yılları ile Afyonkarahisar il merkezinde 2018 yılına ait elde edilen verilerle, orta gelir grubundaki gelir dağılımının hesaplanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak, yüksek gelirli, orta gelirli ve düşük gelirli kesimlerin hem kendi aralarında hem de genel olarak gelir dağılımı düzeyinin ne derece olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Anket çalışması Afyonkarahisar il merkezinde faaliyet gösteren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokul ve ortaokullarda düzenlenmiştir. Okuldaki öğrencilerden anket formunun kendi aile reisleri tarafından cevaplandırılması istenmiştir. Bu süreçte en önemli kısıtlardan bir tanesi; Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğünden, anket çalışmasının ilgili okullarda yapılmasına dair yazılı izin alınmasına rağmen iki okul yöneticisinin anket çalışmasına izin vermemeleri ve bazı okul yöneticilerinin ise isteksiz davranmaları olmuştur. Diğer kısıtlardan bir tanesi de hanehalkı reislerinin anket formundaki sorulara doğru cevap verdikleri varsayılmaktadır. Son olarak ise anket formundaki gelirle ilgili sorunun isteğe bağlı olarak cevaplandırılması, anket çalışmasının diğer kısıtlarından sayılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE YÖNTEMİ

Araştırmacılar, araştırma konusuna ait cevapları kendi verileriyle almak eğilimindedirler. Çünkü farklı çalışmalarda daha önceden elde edilmiş verilerden ne şekilde yararlanılacağı konusu üzerinde fazla durulmaz. Bu tür daha önceden derlenmiş verilere “ikincil veriler” denmektedir. Eğer çalışmanın konusu, ikincil verilerden edinilecek verilerle çalışmaya uygun değil ya da yok ise, bu durumda araştırmacı bizzat edindiği veriler (yani birincil veriler) ile çalışmasını tamamlayabilir denmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010: 73-74). Birincil veri, araştırmacının, çalışması için ihtiyaç duyduğu özellikli verileri farklı araçlar kullanarak kendisinin elde etmesiyle oluşan verilere denilmektedir (Altunışık vd., 2010: 77).

İkincil veriler, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2011, 2012, 2013 ve 2014 yılları arasında ülke genelinde hanehalklarına yönelik düzenlediği anket çalışmasından elde edilmiştir. TÜİK’ten elde edilen verilerle Türkiye’deki orta gelir grubunun, gelir dağılımı dengesizliği hesaplanmıştır. Birincil veriler, 2018 yılı Afyonkarahisar il merkezinde yer alan ilkokul ve ortaokullara düzenlenen anket çalışması sonucu elde edilmiştir. Elde edilen anket verileriyle, Afyonkarahisar il merkezinde hanehalklarının gelir seviyeleri ve orta gelir grubundaki gelir dağılımı eşitsizliği hesaplanmıştır.

Afyonkarahisar il merkezine yönelik anket çalışması, İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün izni ile 08.01.2018 tarihinde başlanmış ve 11.01.2018 tarihinde sonlanmıştır. Anket Afyonkarahisar il merkezinde ilkokul ve ortaokul olmak üzere toplamda 22 okula düzenlenmiştir. Okullar, merkezde, merkeze yakın ve merkeze uzak şeklinde belirlenmiştir. Anket formları, ilgili okulların 4. ve 8. şubelerine olmak üzere toplamda 28 şubeye dağıtılmıştır. Her şubeye 40 adet anket formu verilmiştir. Anket formları, ilgili okulların öğretmenleri ve idarecileri aracılığıyla öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilerden anket sorularının kendi aile reisleri tarafından cevaplandırılmaları ve tekrar okula getirmeleri istenmiştir.

Anket formu 21 soruluk olup, toplamda 1120 adet anket formu il merkezindeki okullara dağıtılmıştır. Bunlardan 844 tanesi hanehalkları tarafından

cevaplanmıştır. Anket formunda yer alan aylık gelir ile ilgili soruya ise 80 adet hanehalkı tarafından cevap verilmemiştir.

Anket yöntemi ile toplanan veriler, SPSS programı, Excel programı ve internet veri tabanlı istatistik programı (www.wessa.net) ile analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, tablo, şekil, grafik yardımıyla ortaya konularak yorumlanmıştır.

Bu çalışmada, önce Türkiye geneli ve sonrasında ise Afyonkarahisar il merkezi örneğinden bahsedilecektir.

4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen verilerin analizi aşağıdaki gibidir:

Tablo 7. Türkiye’de Yüzde 20’lik Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Gini Katsayıları ve Hanehalkları Sayısı (2011-2014)

	2011	2012	2013	2014	Ortalama
1. % 20’lik Grup	0,23 (1978)*	0,23 (1995)*	0,21 (2007)*	0,22 (2022)*	0,22 (2000)*
2. % 20’lik Grup	0,06 (1977)*	0,06 (1994)*	0,06 (2008)*	0,06 (2022)*	0,06 (2000)*
3. % 20’lik Grup	0,06 (1978)*	0,05 (1994)*	0,05 (2008)*	0,05 (2021)*	0,05 (2000)*
4. % 20’lik Grup	0,06 (1978)*	0,06 (1994)*	0,06 (2008)*	0,06 (2022)*	0,06 (2000)*
5. % 20’lik Grup	0,17 (1978)*	0,16 (1996)	0,16 (2008)*	0,15 (2022)*	0,16 (2000)*
Gini Katsayısı (1.- 5. %20’lik Gruplar)	0,38 (9892)*	0,37 (9976)*	0,37 (10041)*	0,37 (10111)*	0,37 (10000)*

*Hanehalkı Sayısı

Tablo 7’de toplam hanehalkları %20’lik dilimlere ayrılarak her dilim için Gini katsayısı hesaplanmıştır. Her yıl için anket düzenlenen toplam hanehalkı ve her dilim için belirlenen hanehalkı sayısı gösterilmiştir. Buna göre %20’lik dilimlere denk gelen hanehalkı sayıları yıllar itibariyle sırasıyla, 1978, 1995, 2008, 2022’dir.

Her %20'lik gruplar 2011-2014 yılları arası incelendiğinde; her yıl için, 1. %20'lik grupta (en yüksek gelirli kesim) Gini katsayısının yüksek olduğu görülmüştür. 2011 ve 2012 yıllarında 1. %20'lik grup yani 1978 hanehalkı arasında yapılan çalışmada, Gini katsayıları 0,23 iken 2013 ve 2014 yıllarında bu katsayı 0,21'e gerilemiştir. Yani 2013 ve 2014 yıllarında 1. %20'lik grubun Gini katsayısında 0,02'lik bir düşüş ya da başka ifadeyle gelir dağılımında 0,02'lik bir iyileşme olmuştur. 2. %20'lik gruba baktığımızda; her yıl için Gini katsayısının aynı olduğu ve 0,06 değer aldığı görülmektedir. 3. %20'lik grup incelendiğinde 2011-2014 yılları arası Gini katsayısı 0,05 sayısal değere yerleştiği sadece 2011 yılı için 0,06 sayısal değer aldığı görülmektedir. 4. %20'lik grup içinde aynı tespitler söz konusudur. Her yıl için Gini katsayısı 0,06 gerçekleştiği ve dört yıl için çıkan ortalamanın da 0,06 olduğu anlaşılmaktadır. 5. %20'lik gruba baktığımızda ise her ne kadar 1. %20'lik gruba göre Gini katsayıları düşük çıksa da, diğer 2. grup, 3. grup ve 4. gruba göre yüksek çıkmıştır. 5. %20'lik grupta 2011 yılı Gini katsayısı 0,17, 2012 yılı için 0,16, 2013 yılı için 0,16 ve 2014 yılı için ise 0,15 çıkmıştır. Bakıldığında 2011'den 2014'e doğru Gini katsayısında düşüş olduğu görülmektedir. Bu da 5. %20'lik gruptaki gelir dağılımının 2011'den 2014'e doğru iyileştiğini göstermektedir.

2011-2014 yılları toplam hanehalklarının Gini katsayıları sırasıyla 0,38, 0,37, 0,37 ve 0,37'dir. Türkiye'de yıllar itibariyle gelir dağılımında fazla bir değişiklik olmadığını, Gini katsayısının 0,37 dolayında yerleştiğini görmekteyiz. 2011 yılına göre diğer yıllarda, katsayının düşme eğiliminde olduğu da görülmektedir.

Her %20'lik grupların 4 yılın (2011-2014) Gini katsayısı ortalamaları da tablo 6'da gösterilmektedir. 1. %20'lik grubun Gini katsayısı ortalaması 0,22, 2.%20'lik grubun Gini katsayısı ortalaması 0,06, 3. %20'lik grubun Gini katsayısı ortalaması 0,05, 4. %20'lik grubun Gini katsayısı ortalaması 0,06 ve 5. %20'lik grubun Gini katsayısı ortalaması ise 0,16'dır. Bütün grupların 4 yıllık Gini katsayısı ortalaması ise 0,37'dir.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2011 yılında toplamda 9892 hanehalkına, 2012 yılında 9976 hanehalkına, 2013 yılında 10041 hanehalkına ve 2014 yılında ise toplamda 10111 hanehalkına anket çalışması düzenlenmiştir.

Tablo 8'deki çalışmada Türkiye'deki orta gelir grubu arasında gelirin nasıl dağıldığı incelenecektir. Mevcut tezin konusunu kapsamı açısından tablodaki veriler önem arz etmektedir. Orta gelir grubu belirlenmesinde üç yöntem başvurulmuştur. Çalışmada, 1. yöntem 3. %20'lik kesim, 2. yöntem %33'lük kesim ve 3. Yöntem olarak da 2. %20, 3. %20, 4. %20'lik grupların toplamı şeklinde orta gelir grupları belirlenmiştir.

Tablo 8. 2011-2014 Yılları Arasında Türkiye'de Yüzde 20'lik ve Yüzde 33'lük Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Orta Gelir Grubu'nun Gini Katsayıları ve Hesaplanan Standart Sapmaları

	2011	2012	2013	2014	Ortalama
1. Yöntem	0,06 (2.043)*	0,05 (2.211)*	0,05 (2.416)*	0,05 (2.667)*	0,05 (2.334)*
2. Yöntem	0,09 (3.400)*	0,09 (3.704)*	0,09 (4.005)*	0,09 (4.562)*	0,09 (3.917)*
3. Yöntem	0,17 (6.495)*	0,16 (7.095)*	0,17 (7.748)*	0,17 (8.743)*	0,17 (7.520)*
Gini Katsayısı (Genel)	0,38 (23.271)*	0,37 (27.400)*	0,37 (26.060)*	0,37 (29.149)*	0,37 (26.470)*

*Standart Sapma

1. yöntemde, 2011-2014 yılları arası Gini katsayısı sırasıyla 0,06, 0,05, 0,05 ve 0,05 dir. Gini katsayısının aldığı değer 0 ile 1 arası düşünüldüğünde bu değerlerin 0'a yakın olduğu söylenebilir. 2011-2014 yılları arası Gini katsayısının değişiklik göstermediği ve 2012, 2013 ve 2014 yılları Gini katsayılarının neredeyse aynı olduğu söylenebilir.

2. yöntem için 2011-2014 yılları arası Gini katsayıları sırasıyla 0,09, 0,09, 0,09 ve 0,09'dur. 1. yöntemdeki açıklamalar aynı şekilde 2. yöntem içinde söylenebilir. 2011 ve 2014 yılı katsayılar aynı iken, Gini katsayısı olarak sıfıra yakın değerler almıştır.

3. yöntemde bakıldığında ise, 2011 ve 2014 yılları arası Gini katsayısı sırasıyla, 0,17, 0,16, 0,17 ve 0,17'dir. Burada yıllar arası geçişte Gini katsayısında 2012 yılında 0,01 puanlık düşüş olduğu diğer yılların ise aynı olduğu görülmektedir.

3. yöntemde belirlenen grubun diğer orta gelirli gruplara göre genel olarak Gini katsayısının yüksek olduğu görülmektedir. Tabi burada hesaplanan hanehalkı sayısının da sayı olarak fazla olduğunu belirtmek gerekmektedir. Mesela, 2014 yılında 1. yöntemdeki grubun gelir dağılımı hesaplaması yapılırken 2022 hanehalkı dikkate alınmış, 2. yöntem için hesaplamada 3336 hanehalkı dikkate alınmış ve son olarak 3. yöntemde belirlenen orta gelir grubun hesaplanmasın da ise 6067 hanehalkı dikkate alınmıştır.

Burada 2011-2014 yılları arası toplam hanehalkı üzerinden yapılan gelir dağılımı sonuçlarının, orta gelir grubunda ortaya çıkan gelir dağılımı sonuçlarına göre yüksek olduğu görülmektedir. Orta gelir grubunda ortaya çıkan gelir dağılımı sonuçlarının daha dengeli olduğu görülmektedir.

3. yöntem gelir grubunun, diğer orta gelir gruplarına göre, hanehalkı sayısının her yıl için fazla olması, Gini katsayısının yüksek çıkmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 3. yöntem orta gelir grubuna dâhil olan 2. %20'lik grup ile 4. %20'lik grubun aylık gelirleri arasında büyük farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple 3. yöntem orta gelir grubundaki gelir dağılımı daha dengesiz olduğu görülmektedir.

Son olarak Tablo 8'de 2011-2014 yılı, orta gelir grubu olarak değerlendirilen 1. yöntem, 2. yöntem ve 3. yöntem standart sapmaları incelenecektir. Kısaca standart sapma, merkezi yayılım ölçüsüdür. Diğer bir açıklamayla, aritmetik ortalamadan ne kadar uzaklaştığını göstermektedir. Standart sapmanın büyük olması, heterojen (farklılıklar) olmasını ve ortalamadan uzak olduğunu göstermektedir. Küçük olması ise, homojen (benzer) olmasını ve ortalamaya yakın olduğunu göstermektedir.

İlk olarak 2011 yılı 1. yönteme bakıldığında, 1978 hanehalkı arasında standart sapması ise 2.043 TL olduğu görülmektedir. 2011 yılından 2012 yılına geçildiğinde standart sapmanın 2.211 TL olduğu, 2012'den 2013'e geçildiğinde sapmanın 2.416 TL olduğu ve aynı şekilde 2013'ten 2014'e geçildiğinde ise sapmanın 2.667 TL olduğu görülmektedir. 1. yöntemde 2011-2014 yılları arası standart sapmada sürekli bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Standart sapmada en yüksek değer 2014 yılı iken, en düşük değer ise 2011 yılıdır. 2011'den 2014'e doğru gidildiğinde 1.

yöntemdeki sapmaların daha fazla olduğu yani aynı dilimdeki hanehalkları aylık gelirlerinin ortalamadan daha fazla uzaklaştığı anlaşılmaktadır.

Aynı tabloda 2. yöntem orta gelir grubuna bakıldığında, 2011-2014 yılları standart sapma değerlerinin sırasıyla, 3.400 TL, 3.704 TL, 4.005 TL ve 4.563,44 TL olduğu görülmektedir. Burada da yıllar itibariyle standart sapmada artış olduğu anlaşılmaktadır. 1. yöntem orta grubunda olduğu gibi 2. yöntem orta gelir grubunda da en düşük standart sapma değeri 2011 yılı, en yüksek standart sapma değeri ise 2014 yılına aittir. 2011-2014 yıllar arası iki orta gelir grubunun aldığı değerler kıyaslandığında, 2. yöntem orta gelir grubunun standart sapma değerleri, 1. yöntem orta gelir grubuna göre yüksek çıktığı görülmektedir. Yani 2. yöntem orta gelirli hanehalkları arasında gelir farklılıklarının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. 2. yöntem orta gelirli gruba dâhil olan hanehalkları sayısı da her yıl için 1. yöntem orta gelir kesime göre fazla olduğu görülmektedir.

Son olarak 3. yöntem orta gelir grubu incelendiğinde, 2011 yılında 5935 hanehalkının standart sapması 6.495 TL'dir. 2012 yılında 5986 hanehalkının standart sapması 7.095 TL'dir. 2013 yılında 6025 hanehalkının aylık gelir bazında standart sapması 7.748'dir. Bu sayının 2014 yılı için ise 8.743 TL olduğu görülmektedir. 3. yöntem orta gelir grubunun standart sapmalarına bakıldığında, 2011- 2014 yılları arası değerlerin giderek arttığı anlaşılmaktadır.

Her bir orta gelir grubu için yıllar itibariyle standart sapmalarında ne kadarlık bir artış gösterdiği incelendiğinde, 1. yöntem orta gelir grubunda 2011 ve 2014 yılları arası geçişlerde ortalama 200 puanlık bir artış olduğu söylenebilir. Aynı şekilde 2. yöntem orta gelir grubunda da ortalama 300 puanlık bir artış olduğu anlaşılmakta ve 2013 yılından 2014 yılına geçildiğinde bu artışın 500 puan değerinde olduğu görülmektedir. 3. yöntem orta gelir grubu standart sapmasında da meydana gelen artışların daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. 2011'den 2012'ye geçildiğinde 600 puan, 2012'den 2013'e geçildiğinde aynı şekilde 600 puan, 2013'ten 2014'e geçildiğinde ise ortalama 1000 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

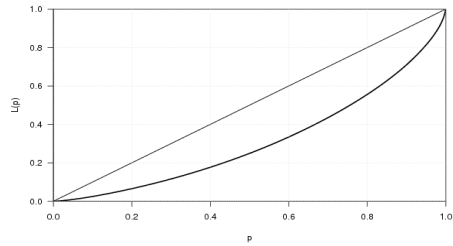
Tablo 8'de orta gelir gruplarının standart sapmalarına bakıldığında, 3. yöntem orta kesimin standart sapmalarının diğer 2. yöntem ve 1. Yöntem orta gelir

gruplarına göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Örneğin her bir orta gelir grubu için 2014 yılı standart sapmaları sırasıyla, 8.743 TL, 4.562 TL ve 2.667 TL'dir. Burada standart sapma değerlerinin farklı çıkması, her bir orta gelirdeki hanehalkları sayısının farklı olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yani 3. yöntemde 2014 yılında hesaplanan hanehalkı sayısı 6067 iken bu sayı 2. yöntemde 3336, 1. yöntemde ise 2021 hanehalkı olduğu görülmektedir. Hesaplanan hanehalkı sayısı artıkça, hanehalklarına ait aylık gelirlerdeki farkların ciddi olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Yani aritmetik ortalamadan uzaklaşıldığı görülmektedir. 2. yöntem standart sapma değerlerinin ise 1. yöntem orta gelir grubuna göre yüksek çıktığı görülmektedir. Yüksek çıkma sebepleri olarak yine ilgili hanehalkları sayısının fazla olması ve hanehalklarına ait aylık gelirdeki göreceli farkların yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

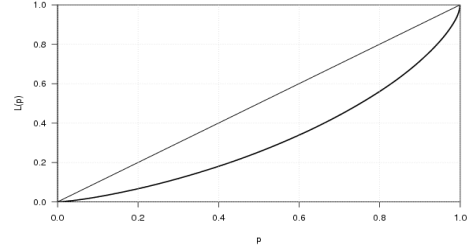
Lorenz eğrisi, gelir dağılımının adaleti hakkında kullanılan grafiklerden birisidir. Mutlak eşitlik doğrusu üzerinde yer alan her nokta bize, hanehalklarının toplam gelirden aldıkları payın eşit olduğunu göstermektedir. Lorenz eğrisi hakkında detaylı bilgi tezin 1. bölümünde yer almaktadır.

Bu bilgiler ışığında, 2011-2014 yılları TÜİK'ten alınan Türkiye geneli veriler sonucu ortaya çıkan Lorenz eğrileri incelenecektir:

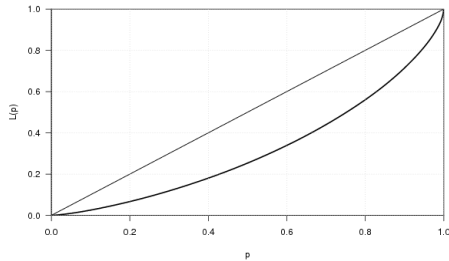
Şekil 2. 2011 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi

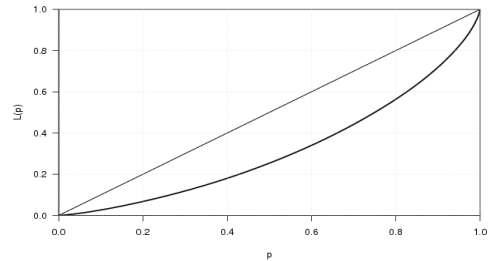
Şekil 3. 2012 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi

Şekil 4. 2013 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi

Şekil 5. 2014 Yılı Türkiye Geneli Lorenz Eğrisi

2011-2014 yılları Türkiye geneli Lorenz eğrileri incelendiğinde, şekil 2'deki eğrinin en çok aşağı kayan eğri olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum 2011 yılı Türkiye geneli hesaplanan Gini katsayısı 0,375 ile de desteklenmektedir. 2011 yılı Türkiye geneli Gini katsayısı daha büyük olduğu için şekil 2'de yer alan Lorenz eğrisinin 45 derecelik doğrudan uzaklaştığı görülmektedir. Lorenz eğrisi, ne kadar mutlak eşit doğrusundan aşağı doğru uzaklaşırsa o derece gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığını göstermektedir.

Şekil 3, şekil 4 ve şekil 5 incelendiğinde ise Lorenz eğrilerinin hemen hemen aynı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hesaplanan Gini katsayılarının aralarında bir fark olmadığı görülmektedir. 2012, 2013 ve 2014 yılları Türkiye geneli Gini katsayılarına (0,369; 0,365; 0,366) bakıldığında , 2011 yılı Gini katsayısından düşük olduğu için 3., 4. ve 5. şekildeki Lorenz eğrilerinin 45 derecelik doğruya (mutlak eşitlik doğrusu) azda olsa yakın olduğu görülmektedir.

Matematiksel olarak bakıldığında, 2011-2014 yılları Türkiye geneli Gini katsayılarının paydaları eşit olmasına karşın paylarının farklı olduğu söylenebilir. Hangi yıla ait Gini katsayısının payı büyükse, Lorenz eğrisi ile 45 derecelik mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alanda o derece büyüktür. Yani pay büyüdükçe adaletsizlikte o denli artacaktır.

4.2. AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİ ÖRNEĞİ

Araştırma problemine çözüm getirmek amacıyla kullanılması gereken veriler her zaman literatürden ve ikincil veri kaynaklarından sağlanmayabilir. Bu durumda araştırmacı çözüm getirecek verileri kendisi elde etmelidir. Verileri elde edeceği ana kitlenin tüm elemanlarına ulaşmak zaman, maliyet vb. kısıtlar sebebiyle zor olacağı için ana kitlenin hepsini gözlemlemek veya saymak yerine onu nitelik ve nicelik bakımından temsil edebilecek bir örneğin seçilmesi tercih edilmelidir (Özdemir, 2013: 88).

Bu bilgiler ışığında Afyonkarahisar il merkezinde orta gelir grubundaki gelir dağılımını tespit etmeye yönelik tarafımızca bir anket çalışması yapılmıştır. Anket örneği Ek 1'de gösterilmiştir.

4.2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırma Afyonkarahisar il merkezinde orta gelir grubunda gelir dağılımını belirlemeye yönelik bir çalışma olup, il merkezinde yaşayan hanehalklarını kapsamaktadır.

Anket çalışmasında evren, Afyonkarahisar il merkezinde yaşayanlardan oluşmaktadır. İl merkezinde 2018 yılı yaşayan hanehalkı sayısı 80.030'dur. Bu sayı ayrıca Afyonkarahisar Belediyesi'nin mesken abone sayısıdır.

Kasıtlı örnekleme, araştırmacının belirli bireyleri kasıtlı olarak örneğe dâhil edilmesidir (Kurtuluş, 1989: 109). Bu çalışma kasıtlı örneklem yöntemiyle, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan merkezde, merkeze yakın ve merkeze uzak şeklinde belirlenmiş ilkokul ve ortaokulları kapsamaktadır.

Örneklem büyüklüğünün saptanması aşamasında ise örneklem büyüklükleri tablosundan faydalanılmıştır.

Tablo 9. Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	$\pm 0,03$ Örneklem Hatası (d)			$\pm 0,05$ Örneklem Hatası (d)			$\pm 0,10$ Örneklem Hatası (d)		
	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004 akt. http://www.baskent.edu.tr/~matemel/courses/orneklem_notlari

Tablo 9'a bakıldığında örnekleme hatasını azaltmak için örneklem sayısını artırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı tabloda, 100.000 evren büyüklüğünde

$\pm 0,05$ örnekleme hatası seviyesinde 383 hanehalkına ulaşmak yeterli görülmektedir. Anketimizde ise 844 hanehalkına ulaşılmış ve evren büyüklüğü ise 80.030'dur.

Ayrıca örneklem sayısının tespitinde, literatürde 10.000'i geçen evren büyüklüklerinde sıkça kullanılan $\varepsilon = Z \sqrt{\frac{p*q}{n}} * \sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$ formülü uygulanmıştır. Buna göre 844 görüşmeyi kapsayan bu araştırma %95 güven aralığında $\pm 0,05$ hata payı içermektedir.

Aynı anket çalışmasında sorulara yönelik güvenilir testte yapılmıştır. Güvenilir testi Cronbach Alfa yöntemiyle ve SPSS aracılığıyla yapılmıştır. 21 soruluk anket çalışmasının Cronbach Alfa yöntemiyle yapılan güvenilir testi sonucu 0,29 çıkmıştır. Sonucun düşük çıkması anket sorularının likert-tipi anket soruları şeklinde olmamasından kaynaklanmaktadır. Anket sorularının cevapları çoğunluklu olarak evet ve hayır şeklinde düzenlenmiştir.

Afyonkarahisar il merkezine yönelik anket çalışması, il Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni ile 08.01.2018 tarihinde başlanmış ve 11.01.2018 tarihinde sonlanmıştır.

Anket için Afyonkarahisar il merkezindeki ilkokul ve ortaokul olmak üzere toplamda 24 okul belirlenmiştir. İki okula anket yapılamaması sebebiyle, 22 okula anket düzenlenmiştir. Anket formları, belirlenen okulların 4. ve 8. sınıflar olmak üzere toplamda 28 sınıfa dağıtılmıştır. Her şubeye 40 adet anket formu verilmiştir.

Anket formu 21 soruluktur. Toplamda 1120 adet anket formu il merkezindeki okullara dağıtılmıştır. Bunlardan 844 tanesi hanehalkları tarafından cevaplanmıştır. Anket formunda yer alan aylık gelir ile ilgili soruya ise 80 hanehalkı tarafından cevap verilmediği fark edilmiştir.

Anket yöntemi ile toplanan veriler, SPSS programı ve Excel programı internet veri tabanlı istatistik programı (www.wessa.net) ile analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, tablo, şekil, grafik yardımıyla ortaya konularak yorumlanmıştır.

4.2.2. Araştırmanın Sonucu ve Değerlendirilmesi

Anket yöntemi uygulanarak hanehalkına sorulan sorular, çeşitli şekillerde gruplandırılarak, SPSS programı ve internet veri tabanlı istatistik programı olan wessa.net yardımı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 10. Hanehalkı Aylık Gelir Durumu (2018 Yılı)

Aylık Gelir	Hanehalkı (%)
9501 TL ve Üzeri	1,5
8501-9500 TL	1,8
7551-8500 TL	1,5
5551-7550 TL	4,0
4551-5550 TL	5,1
2461-4550 TL	20,7
1791-2460 TL	17,3
1231-1790 TL	25,2
671-1230 TL	10,5
670 TL den az	2,7
Kayıp	9,5

Tablo 10’da Afyonkarahisar il merkezi toplam 844 hanehalkının yüzdelik olarak gelir aralıkları gösterilmeye çalışılmıştır. Tabloda aylık geliri 670 TL den az olan hanehalkı yüzdesi 2,7; 671 TL ve 1230 TL arası %10,5; 1231 TL ve 1790 TL arası %25,2; 1791 TL ve 2460 TL arası %17,3; 2461 TL ve 4550 TL arası %20,7; 4551 TL ve 5550 TL arası %5,1; 5551 TL ve 7550 TL arası %4; 7551 TL ve 8500 TL arası %1,5; 8501 TL ve 9500 TL arası %1,8; 9501 TL ve üzeri %1,5 ve son olarak ankete sorusuna cevap vermeyenlerin yüzdesi ise 9,5’tir.

Tabloya bakıldığında en yüksek payı %25,2 oranla 1231 TL ve 1780 TL arası aylık gelir grubu aldığı görülmektedir. En düşük payları ise 7551 TL ve 8500 TL arası ve 9501 TL ve üzeri aylık gelir grubu oluşturmaktadır.

Tablo 11. Gelir Gruplarının Yüzde Pay Durumları (2018 Yılı)

Gelir Grupları	Hanehalkı (%)
Birinci % 20	3,3
İkinci % 20	5,5
Üçüncü % 20	25,8
Dördüncü %20	42,5
Beşinci % 20	13,2

Tablo 11’de 8501 TL ve üzeri birinci %20; 5551 TL ve 8500 TL arası ikinci %20; 2461 TL ve 5550 TL arası üçüncü %20; 1231 TL ve 2460 TL arası dördüncü %20 ve 1230 TL ve aşağısı ise beşinci %20’lik dilim olarak gösterilmiştir.

Aynı tablo da yüzde 20’lik dilimlere göre bakıldığında, orta gelir grubu ikinci %20, üçüncü %20 ve dördüncü %20 olarak gösterilebilir. Araştırmada orta gelir grubu, ikinci, üçüncü ve dördüncü % 20’lik gelir grupları ile üçüncü %20’lik gelir grubu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 11’de, 1. %20’lik grupta yer alan hanehalkı yüzdesi 3,3; 2. %20’lik grupta yer alan hanehalkı yüzdesi %5,5; 3. %20 grupta yer alan hanehalkı yüzdesi %25,8; 4. %20’lik gruptaki hanehalkı yüzdesi %42,5 ve son olarak 5. %20’lik gelir grubunda yer alan hanehalkı yüzdesi %13,2 olarak görülmektedir.

Birinci %20 gelir grubuna en yüksek gelir grubu, beşinci %20 gelir grubuna ise en düşük gelir grubu olarak belirlenmiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü dilimde yer alan gelir gruplarına ise orta gelir grubu olarak belirlenmiştir. Tablo 10’da orta gelir grubunun %73,8’lik payla en yüksek orana sahip olduğu söylenebilir. Bu %73,8’lik orana sahip hanehalkların içerisinde de aylık geliri düşük olan yani dördüncü dilimde yer alan kesimin çoğunlukta olduğu da görülmektedir. En yüksek gelire sahip birinci %20 gelir grubunun oranı %3,3 iken en düşük gelir grubu olan beşinci %20’lik grubun oranı ise %13,2’dir.

Tablo 12. Toplam Gelirden %20'lik Dilimlere Düşen Gelir Payları

Gelir Grupları	2018 Yılı (%)
Birinci %20	10,50
İkinci %20	14,50
Üçüncü %20	40,85
Dördüncü %20	29
Beşinci %20	4,93

Tablo 12’de Afyonkarahisar il merkezinde 1. en yüksek gelire sahip %20’lik grup toplam gelirin %10,50’sini alırken, en düşük gelire sahip 5. %20’lik grup ise %4,93’ünü almaktadır. Araştırmada orta gelir olarak belirlenen 3. %20’lik grup ta toplam gelirin % 40,85’ini almaktadır. Aynı tabloda, toplam gelirden alınan en büyük payın üçüncü dilime ait olduğu, en düşük payın ise beşinci dilime ait olduğu görülmektedir.

Tablo 13. 2018 Yılı Afyonkarahisar’da Yüzde 20’lik Dilimlere Göre Hanehalklardan Belirlenen Orta Gelir Grubu’nun Gini Katsayıları

Gruplar	2018 Yılı
(3. Grup)	0,03 (218)*
(2., 3., 4. Grup)	0,27 (624)*
Toplam Hanehalkı	0,34 (764)*

*Hanehalkı Sayısı

Tablo 13’te Afyonkarahisar il merkezine ait orta gelir gruplarının Gini katsayıları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, üçüncü %20’lik gelir grubundaki hanehalkı sayısının 218 ve toplam hanehalkı sayısının ise 764 olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde ikinci %20, üçüncü %20 ve dördüncü %20 gelir grubundaki hanehalkı sayısının toplamda 624 olduğu gösterilmiştir.

Aynı tablo incelendiğinde, üçüncü %20’lik grupta yer alan orta gelir grubunun Gini katsayısı 0,03, ikinci, üçüncü ve dördüncü %20’lik orta gelir grubunun Gini katsayısı ise 0,27 olarak hesaplanılmıştır. Araştırma kapsamında 764 hanehalkının hesaplanan Gini katsayısı ise 0,34 olarak gösterilmiştir. Üçüncü %20 orta gelir grubunun Gini katsayısının oldukça düşük ve sifıra yakın olduğu

görülmektedir. Yani 3. dilim orta gelir grubunda gelir dağılımının daha dengeli olduğu söylenebilir. İkinci, üçüncü ve dördüncü %20 orta gelir grubunun Gini katsayısında artış gözlemlenmiş olup üçüncü dilim orta gelir grubuna göre gelir dağılımının daha dengesiz ve 0,24 puanlık fark olduğu söylenebilir. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise tüm hanehalkının Gini katsayısı 0,34 olup gelir dağılımındaki dengesizliğin arttığı görülmektedir. Her hesaplamaya dâhil edilen hanehalkı sayısı arttıkça aylık gelirlerde de farklılıklar oluştuğunu ve bu durumun Gini katsayısını arttırdığını ifade edebiliriz.

Tablo 14. 2018 Yılı Afyonkarahisar İl Merkezi ve 2014 Yılı Türkiye Geneli Orta Gelir Grupları Gini Katsayıları

	2018 Yılı (Afyonkarahisar İl Merkezi)	2014 Yılı (Türkiye)**
1. Yöntem	0,03 (218)*	0,05 (2022)*
2. Yöntem	0,27 (624)*	0,17 (6067)*

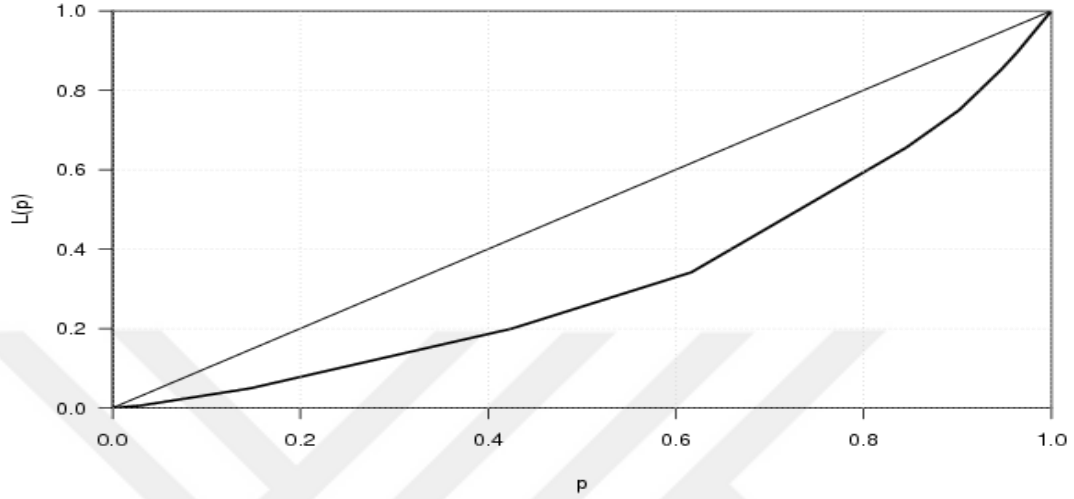
*Hanehalkı Sayısı,**TÜİK Verilerine Göre Tarafımızca Hesaplanmıştır

Tablo 14'teki çalışmada Afyonkarahisar il merkezi ve Türkiye'deki orta gelir grubu arasında gelir dağılımı karşılaştırması yapılacaktır. Çalışmada, 1. yöntem 3. %20'lik grup, 2. yöntem de 2. %20, 3. %20, 4. %20'lik orta gelir grubu olarak belirlenmiştir. 2018 yılı Afyonkarahisar il merkezinde %20'lik dilimlere göre belirlenen orta gelirli grupların Gini katsayıları ve 2014 yılı Türkiye genelinde %20'lik dilimlere göre belirlenen orta gelirli grupların Gini katsayıları gösterilmektedir. 1. yöntem orta gelir grubunun Afyonkarahisar il merkezindeki Gini katsayısı 0,03 iken 2014 yılı Türkiye genelinde bu oran 0,05 olarak görülmektedir. Birbirlerine yakın değerler olmasına karşın katsayılar arasında farkın 0,02 puan olduğu anlaşılmaktadır. 1. yöntemde anketlere katılan hanehalkları sayısı Afyonkarahisar il merkezinde 218, Türkiye genelinde ise 2022'dir.

Aynı tabloda 2. yöntemde belirlenen orta gelir grubunun 2018 yılı Afyonkarahisar il merkezi ve 2014 yılı Türkiye geneli Gini katsayıları sırasıyla 0,27 ve 0,17'dir. 2. yöntemde anketlere katılan hanehalkları sayısı Afyonkarahisar il merkezinde 624, Türkiye genelinde ise 6067'dir. Bu durumda 2018 yılı

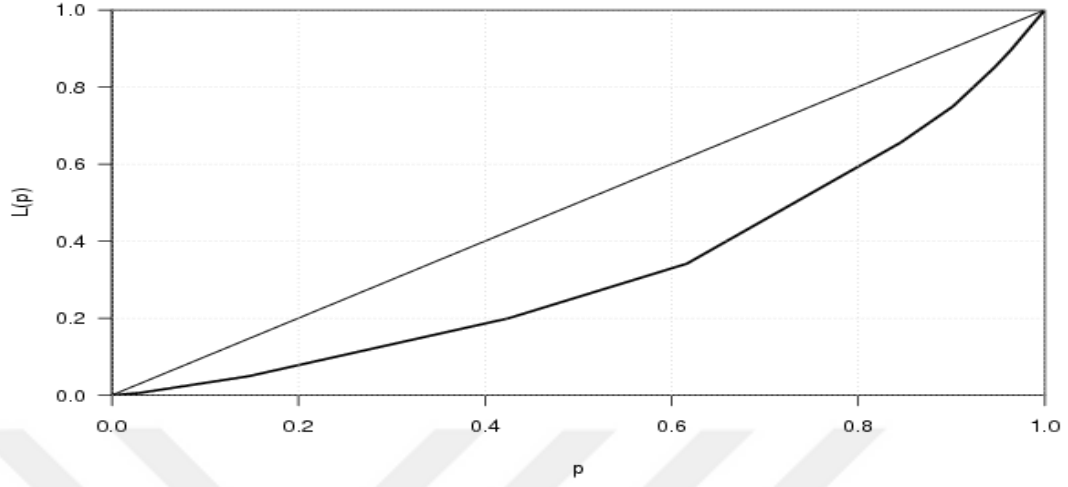
Afyonkarahisar il merkezinde 2. yöntem orta gelir grubunun Gini katsayısı Türkiye geneline göre 0,10 puan fazla çıkmakta ve gelir dağılımındaki dengesizliğin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6. 2018 Yılı Afyonkarahisar İl Merkezi Lorenz Eğrisi

Şekil 6, anketten elde edilen verilerin, internet tabanlı istatistik programı yardımı ile elde edilmiştir. Şekil incelendiğinde Lorenz eğrisinin 45 derecelik doğru olan mutlak eşitlik eğrisine uzak olmadığı görülmektedir. Afyonkarahisar il merkezi hesaplanan Gini katsayısının da (0,34) bu durumu desteklediği anlaşılmaktadır. Zaten genel olarak bakıldığında Lorenz Eğrisinin ne kadar aşağı kaydığı, Gini katsayısı ile ölçülmektedir.

Şekil 7. Afyonkarahisar İl Merkezi İkinci, Üçüncü ve Dördüncü %20’lik Orta Gelir Grubu Lorenz Eğrisi

Şekil 7’de, Afyonkarahisar il merkezi, 2. %20, 3. %20 ve 4. %20’lik gelir diliminde yer alan orta gelir grubunun Lorenz Eğrisi incelenecektir. Grafikte Lorenz Eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna yakın olduğu görülmektedir. Hesaplanan Gini katsayısının 0,27 değerle, bunu desteklediği anlaşılmaktadır. Şekil 7’deki Lorenz Eğrisinin, şekil 6’ya göre 45 derecelik doğruya daha yakın olduğu söylenebilir. Buda bize il merkezindeki orta gelir grubu, gelir dağılımının daha dengeli olduğunu ve daha adaletli olduğunu göstermektedir.

Tablo 15. Anket Yapılan Okulların, Merkeze Uzaklık Durumuna Göre Gini Katsayısı

	Merkezde	Merkeze Yakın	Merkezden Uzak
Gini Katsayısı	0,343	0,329	0,341
Okul Sayısı	6	8	8

Tablo 15’te, araştırma da merkezdeki, merkeze yakın ve merkezden uzak okulların Gini katsayıları hesaplanmıştır. Ankete katılan okulların tümü Afyonkarahisar il merkezinde olup, il merkezine uzaklık derecesine göre belirlenmiştir. Hesaplamaya göre, merkezde olan 6 okulun Gini katsayısı 0,343, merkeze yakın olan 8 okulun Gini katsayısı 0,329 ve merkezden uzak olan 8 okulun Gini katsayısı ise 0,341’dir. Tabloda uzaklık derecesine göre belirlenen okulların Gini katsayısının birbirleriyle yakın değerler aldıkları görülmektedir. Aynı zamanda

tablo 14'te yer alan Gini katsayısı değerlerinin, tablo 13'de yer alan il geneli Gini katsayısına 0,342'ye yakın değer aldıkları da anlaşılmaktadır

Tablo 16. Hanehalklarının Merkeze Uzaklık Durumuna Göre Gini Katsayısı

	Merkezde	Merkeze Yakın	Merkezden Uzak
Gini Katsayısı	0,343	0,329	0,341
Hane Sayısı	169	243	352

Anketteki sorulardan bir tanesi hanehalkının yaşadığı yer durumu ile alakalıdır. Tablo 16'da hanehalklarının yer durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre merkezde oturan 169 hanehalkının Gini katsayısı 0,343, merkeze yakın yerde oturan 243 hanehalkının Gini katsayısı 0,329 ve merkezden uzak oturan 352 hanehalkının Gini katsayısı ise 0,341'dir. Tablo 16'da Gini katsayıları incelendiğinde sayısal değerlerin birbirlerine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

Merkezde oturan hanehalkların Gini katsayısı değer anlamında en yüksek olmasına karşın, merkezden uzak oturanların Gini katsayısından 0,002 puan ve merkeze yakın oturanların Gini katsayısından ise 0,014 puan fazla olduğu görülmektedir. Merkezden uzak hanehalkların hesaplanan Gini katsayısının merkeze yakın olan hanehalkların Gini katsayısından 0,012 puan fark olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 17. Ebeveyn Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu (%)	Annenin Eğitim Durumu (%)
Okuma Yazma Bilmemektedir	0,6	2,1
Okur-yazar	1,5	1,9
İlkokul Mezunu	23,9	41,6
Ortaokul Mezunu	22,2	18,4
Lise Mezunu	26,8	19,5
Üniversite Mezunu	20,7	13,9
Yüksek Lisans ve/veya Doktora Mezunu	3,6	1,2
Kayıp	0,7	1,4
Toplam	100	100

Tablo 17’de ankete katılan toplam 844 hanehalkının eğitim durumu yüzde ifade olarak gösterilmiştir. Babanın eğitim durumunda, en yüksek oran lise mezunu iken en düşük oranı ise 0,6 ile okuma yazma bilmemesi şeklinde olmuştur. Baba da ikinci en yüksek oranı 23,9 ile ilkokul mezunu oluştururken, bunu 22,2’lik oranla ortaokul mezunu takip etmiştir. Aynı tabloda annenin eğitim durumu incelendiğinde, en düşük oranın 1,9 ile okur- yazar oluşturduğu, en yüksek oranın ise 41,6 ile ilkokul mezunu oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 18. Hanehalkı Bilgisayar ve İnternet Durumu

	Evinizde Bilgisayar Var mı? (%)	Evinizde İnternet Var mı? (%)
Evet	62,2	61,5
Hayır	36,4	37,7
Kayıp	1,4	0,8
Toplam	100	100

Tablo 18’de, araştırmaya dâhil olan hanehalkların bilgisayar ve internete sahip olma oranları gösterilmiştir. Toplam hanehalkın %62,2’sinde bilgisayar var iken, %36,4’ünde bilgisayar yoktur. Aynı tabloda internet kullanımı %61,5 iken, internet kullanmayanların oranı ise %37,7 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 19. Hanehalkı Kalorifer Durumu

	Evinizde Kalorifer Var mı? (%)
Evet	72
Hayır	26,9
Kayıp	1,1
Toplam	100

Tablo 19’da, toplam hanehalkın %72’sinin evinde kalorifer var iken, %26,9’unun evinde kalorifer bulunmamaktadır. %1,1’i ise anketteki ilgili soruyu boş bırakmıştır.

Tablo 20. Kaloriferli Evlerin Isıtma Şekli Durumu

	Kalorifer Varsa Isıtma Şekli Hangisi (%)
Afjet	7,5
Doğalgaz	59
Kömür	19,2
Kayıp	14,3
Toplam	100

Tablo 20’de, evlerinde kalorifer olan hanehalkların ısınma şekillerinin yüzdesi gösterilmektedir. Tablo 19’da kalorifer kullanımının %72 olduğu belirtilmiştir. Buna göre %72 kalorifer kullanan hanehalkının, %7,5’i Afjet ile, %59’u doğalgaz ile, %19,2’si ise kömür ile ısınmaktadır.

Tablo 21. Hanehalkı Mülkiyet Durumu

	Mülkiyet Durumu (%)
Kendimizin	67,1
Kira	31,5
Kayıp	1,4
Toplam	100

Tablo 21’de, hanehalkının oturdukları evlerin mülkiyet durumu yüzdeleri gösterilmektedir. Tabloya göre 844 hanehalkın %67,2’i kendilerine ait evlerde, %31,5’i ise kirada oturmaktadır.

Tablo 22. Hanehalkı Oda Sayısı Durumu

Oda Sayısı	Oda Sayısı (%)
1	0
2	5,6
2+1	18,1
3+1	54,3
4+1	17,9
6 Oda ve Üzeri	3,3
Kayıp	0,8
Toplam	100

Tablo 22’de hanehalkının oturdukları evlerinin oda sayısı yüzdeleri verilmiştir. Tabloda en yüksek oranı %54,3 ile 3+1 oda sayısı almıştır. Sonrasında %18,1 ile 2+1 ve %17,9 ile 4+1 oda sayısı takip etmiştir. En düşük oranı ise %3,3 ile 6 oda ve üzeri oda sayısı almıştır.

Tablo 23. Hanehalkı Kişi Sayısı Durumu

Hanehalkı Kişi Sayısı	Hanehalkı Kişi Sayısı (%)
1	0,1
2	0,5
3	6,9
4	39
5	34,4
6	11,5
7 ve Üzeri	7,6
Kayıp	0,1
Toplam	100

Tablo 23’te hanede yaşayan kişi sayısı yüzdeler durumu incelenmiştir. Tabloda evde yaşayan kişi sayısı, %39 en yüksek oran ile 4 kişi oluşturmaktadır. Bunu %34,4 ikinci en yüksek oranla 5 kişi takip etmektedir. Üçüncü en yüksek oranı ise 6 kişilik hanehalkına ait olduğu görülmektedir.

Tablo 24. Hanede Eğitim Gören Çocuk Sayısı Durumu

Eğitim Gören Çocuk Sayısı	Eğitim Gören Çocuk Sayısı (%)
1	19,2
2	52
3	22,5
4 ve Üzeri	4,5
Kayıp	1,8
Toplam	100

Tablo 24’te hanede eğitim gören çocuk sayısının oranları verilmiştir. En yüksek yüzdeyi %52 ile 2 çocuk almıştır. Hane de okuyan 3 çocuğun oranı %22,5 iken tek okuyan çocuk sayısı oranı ise 19,2’dir. 4 ve üzeri okuyan çocuk sayısı yüzdesi ise %4,5’tir.

Tablo 25. Çapraz Tablo Analizi

	Düşük Gelir (%)	Orta Gelir (%)	Yüksek Gelir (%)
Araba Var	5,5	57,7	3,3
Araba Yok	8,6	23,4	0,4
Bilgisayar Var	5,5	52,9	3,5
Bilgisayar Yok	8,9	27,6	0,1
İnternet Var	5,6	52,1	3,7
İnternet Yok	9	28,7	0
Kalorifer Var	5,6	63	3,4
Kalorifer Yok	8,8	18,1	0,3
Son 3 Yılda Tatile Gidildi	3,8	44,5	3,4
Son 3 Yılda Tatile Gidilmedi	10,9	37	0,3
Ev Kendimizin	8,6	56	2,7
Ev Kira	5,8	24,6	0,9
Ev Merkezde	6,7	52,5	3,1
Ev Merkeze Yakın	6,3	24,1	0,5
Ev Merkeze Uzak	1,6	3,7	0
Son 3 Ay Sinemaya Gidildi	2,6	43,5	2,9
Son 3 Ay Sinemaya Gidilmedi	11,9	37,7	0,8

Son 3 Ay AVM’de Alışveriş Yapıldı	5,4	64,1	3,5
Son 3 Ay AVM’de Alışveriş Yapılmadı	9,3	17,5	0,1

Tablo 25’te, 764 hanehalkının anket sorularına göre çapraz tablosu yapılmıştır. En düşük 5. %20’lik grup düşük gelirli, 4. , 3. ve 2. %20’lik grup orta gelirli, en yüksek 1. %20’lik grup ise yüksek gelirli olarak belirlenmiştir. 112 hanehalkı düşük geliri, 624 hanehalkı orta geliri ve 28 hanehalkı ise yüksek geliri temsil etmektedir.

Hane halkının araba durumu konusunda çapraz tablo analizi incelendiğinde, arabası olanların %57,7’si orta gelirli, %5,5’i düşük gelirli ve %3,3’ü ise yüksek gelirli olduğu görülmektedir. Hane de arabası olmayanların ise %23,4’ü orta gelirli, %8,6 düşük gelirli ve %0,42’ü ise yüksek gelirlidir.

Hanehalkının bilgisayar durumu çapraz tablo analizi incelendiğinde, bilgisayarı olanların %52,9’u orta gelirli, 5,5’i düşük gelirli ve 3,5’i yüksek gelirlidir. Bilgisayarı olmayanların ise %27,62’si orta gelirli, %8,9’u düşük gelirli ve %0,1’i ise yüksek gelirlidir.

Hanehalkı internet durumu çapraz tablo analizi incelendiğinde, hane de interneti olanların %5,6’sı düşük gelirli, %52,1’i orta gelirli ve %3,72’si ise yüksek gelirli olduğu görülmektedir. İnterneti olmayanların ise %28,7’si orta gelirli, %9’u düşük gelirdir.

Hanehalkı kalorifer durumu çapraz tablo analizi yapıldığında, kaloriferi olanların %63’ü orta gelirli, %5,62’si düşük gelirli ve %3,4’ü ise yüksek gelirli olduğu ifade edilmektedir. Kalorifer olmayanların ise %8,8’i düşük gelirli, %18,1’i orta gelirli ve %0,3’ü ise yüksek gelirlidir.

Hanehalkının son 3 yılda tatile gitme durumu çapraz tablo analizi yapıldığında, %44,5’i orta gelirli, %3,8’i düşük gelirli ve %3,42’ü yüksek gelirli kesimin tatile gittiği görülmektedir. Son 3 yılda tatile gitmeyenlerden %37’sini orta gelirli, %10,92’ünü düşük gelirli ve %0,3’ünü yüksek gelirli kesim oluşturmaktadır.

Hanehalkı ev durumu çapraz tablo analizinde, evi kendisine ait olanların %56'sı orta gelirli, %8,6'sı düşük gelirli ve %2,7'si yüksek gelirlidir. Evi kirada olanların ise %24,6'sı orta gelirli, %5,8'i düşük gelirli ve %0,9'u ise yüksek gelirlidir.

Hanehalkının ev mesafesi durumu çapraz tablo analizi incelendiğinde, evi merkezde olanların %52,5'i orta gelirli, %6,7'si düşük gelirli ve %3,1'i yüksek gelirlidir. Merkeze yakın olanların %24,1'i orta gelirli, %6,3'ü düşük gelirli ve %0,5'i ise yüksek gelirlidir. Merkezden uzak oturanların %3,7'si orta gelirli, %1,6'sı ise düşük gelirlidir.

Hanehalkının son 3 ay da sinemaya gitme durumu çapraz tablo analizi yapıldığında, son 3 ayda sinemaya gidenlerin %43,5'i orta gelirli, %2,6'sı düşük gelirli, %2,9'u ise yüksek gelirlidir. Son 3 ayda sinemaya gitmeyenlerin ise %37,72'si orta gelirli, %11,92'ü düşük gelirli ve %0,8'i yüksek gelirlidir.

Son olarak hanehalkının son 3 ay içerisinde kapalı bir alışveriş merkezinde alışveriş yapma durumu çapraz tablo analizi incelendiğinde, son 3 ay içerisinde AVM'de alışveriş yapanların %64,1'i orta gelirli, %5,42'ü düşük gelirli ve %3,5'i yüksek gelirlidir. Son 3 ay da AVM'de alışveriş yapmayanların %17,5'i orta gelirli, %9,3'ü düşük gelirli ve %0,1'i yüksek gelirlidir.

Üçüncü bölümde Türkiye geneli gelir dağılımı ve Afyonkarahisar il merkezinin hem genel anlamda hem de orta gelir grubuna ait gelir dağılımı araştırması yapılmıştır. Türkiye geneli gelir dağılımı araştırmasında TÜİK'in 2011, 2012, 2013 ve 2014 yılları hanehalkı verileri, Afyonkarahisar il merkezi araştırmasında ise 2018 yılı anket verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Afyonkarahisar il merkezinde yaşayan 2., 3., ve 4. %20'lik orta gelir grubunun Gini katsayısı 0,27 olarak hesaplanmış ve Türkiye geneli 2014 yılı 2., 3., ve 4. %20'lik orta gelir grubunun Gini katsayısından 0,11 puan fazla çıkmıştır. Aynı çalışmada Afyonkarahisar il merkezi üçüncü %20'lik orta gelir grubunun Gini katsayısı 0,03 olarak hesaplanmış, Türkiye geneli 2014 yılı 2., 3., ve 4. %20'lik orta gelir grubunun Gini katsayısı ise 0,05 olarak hesaplanmıştır.

SONUÇ

Gelirin insanlar, sosyal gruplar arasında paylaşma durumunu gösteren sosyal ilişkilere bölüşüm denilmektedir. Bir ülkede belirli bir dönemde oluşturulan toplam gelirin o ülkedeki insanlar ya da üretim faktörleri arasında paylaşılmasına gelir dağılımı denir. Çok sayıda bilim insanı gelir dağılımı üzerine çalışmalar yapmıştır. Gelir dağılımıyla ilk ilgilenenler Fizyokratlar olmuştur. Klasik iktisatçılardan David Ricardo gelir dağılımı sorununa en fazla değinen iktisatçı olmuştur. Ricardo yeryüzünde elde edilen her şeyin toplumdaki üç sınıf arasında dağılacığını ve bu sınıfların toprak sahipleri, sermaye sahipleri ve emekçiler olduğunu vurgulamaktadır. Ricardo, elde edilen toplam hasılanın bu üç sınıf arasında ücret, kâr ve rant olarak paylaşılacağını savunarak bu paylaşımı düzenleyen yasaların belirlenmesinin ekonominin temel sorunu olduğunu ifade etmiştir. Gelir dağılımı analizi sosyal ve iktisadi bakımından önemlidir. Gelir dağılımı ile tasarruflar ve yatırımlar arasında ilinti bulunmaktadır. Toplumsal huzurun sağlanması açısından gelir dağılımı önem arz etmektedir.

Birincil gelir dağılımı, piyasa koşullarında oluşan ilk gelirin dağılımını ve son olarak ikincil gelir dağılımı ise devletin gelir dağılımına müdahalesi ile tekrardan gelir dağılımının dağılması durumunu ifade etmektedir. Gelir dağılımı, kişisel, fonksiyonel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı olarak sınıflandırılabilir. Kişisel gelir dağılımı, bir ülkede bir dönemde elde edilen toplam hasılanın hanehalkları arasındaki bölüşümü ifade eder. Fonksiyonel gelir dağılımı, aynı şekilde bir ülkede elde edilen toplam hasılanın üretim faktörleri arasında paylaşımını ifade eder. Sektörel gelir dağılımı, bir ülkede meydana gelen milli gelirin iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımını ifade etmektedir. Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkede elde edilen toplam hasılanın o ülkenin bölgeleri arasında dağılımını gösterir.

Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Gelir farklılıklarının en büyük sebeplerinden biri emek niteliğinin farklı olmasıdır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan kişilerin nitelikli ve eğitilmiş olması gelir dengesizliğini artırmıştır. Servet dağılımındaki farklılıklar, kişilerin sahip olduğu servetlerinde meydana gelen artış, gelir dağılımını servet sahibi lehine bozacaktır. Eğitim düzeyindeki farklılıklar, bireyler arasındaki gelir farklılıklarına neden olabilir. Çocuk ve yaşlı hizmetlerinin

yasal açıdan fazla desteklenememesi sebebiyle bu hizmetlerin kadınlar tarafından yürütülmesi ve bunun sonucunda kadın-erkek nüfusu arasında gelir dağılımı dengesizliği oluşturmaktadır. Üretim süreçlerinin otomasyonu, vasıflı iş gücü ile vasıfsız iş gücünün istihdam koşulları ve ücretleri arasında ciddi farklılıklar oluşturmuştur. Faiz politikası ve enflasyon, yüksek reel faiz ve enflasyon, üretim faktörleri gelirlerinin bölüşüm paylarını yükseltirken, dolaylı yoldan emek gelirini düşürmekte ve gelir dağılımından emeğin elde ettiği gelir azalmaktadır.

Vergi politikaları ve verginin yapısı, verginin türüne bağlı olarak gelir dağılımını etkileyebilir. Dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri farklıdır. Dolaysız vergiler, dolaylı vergilere kıyasla gelir dağılımında adaleti sağlamada daha etkin rol oynamaktadır. Sosyal güvenlik politikaları, işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde, sosyal sigortalar tarafından kapsanan nüfus lehine avantajlı durum sağlamaktadır.

Teknolojik gelişmeler, teknolojik değişiklikler (robot teknolojisi vb.) kalifiye olmayan işgücünü olumsuz yönde etkilemekte ve kalifiyeli olan işgücü karşısında gelir anlamında düşük kalmaktadır. Küreselleşmenin, gelir dağılımı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Gelir dağılımı politikasının, eşitlik, asgari yaşama seviyesinde asgari gelir hakkını sağlama, ihtiyaç ilkesi ve herkese eşit muamele gibi amaçları bulunmaktadır.

Gelir dağılımı dengesizliğini azaltmada kullanılan yöntemler sırasıyla, ücret politikası, fiyat politikası, gelirler politikası, servet politikası, maliye politikası ve eğitim politikası gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Türkiye’de gelir dağılımı araştırmaları 1960’lı yıllarda başlamıştır. 1963-2015 döneminde %20’lik gruplar arasında milli gelirden aldıkları pay incelendiğinde en zengin %20’lik grubun toplam hasıladan aldığı pay giderek azaldığı, diğer %20’lik gruplarda ise toplam hasıladan aldıkları payın arttığı görülmektedir. En zengin %20’lik grubun milli hasıladan aldıkları en fazla pay 1968 yılı araştırmasında %60 iken 2015 yılında bu oran %46,5 olarak hesaplanmıştır. Yine en yoksul %20’lik grubun toplam hasıladan en az aldığı pay 1983 yılı araştırmasında %2,7 iken bu oran 2014 yılında %6,2 ve 2015 yılında ise %6,1 olarak hesaplanmıştır. Orta gelir grubu

olarak adlandırılan üçüncü %20'lik grubun ise milli gelirden aldıkları payda 1963'ten 2015 yılına gidildikçe artış olduğu gözlemlenmektedir. Orta gelir grubun toplam hasıladan aldıkları en düşük pay 1968 yılı araştırmasında %10 iken, en yüksek aldıkları pay ise 2005 yılında yapılan araştırmada %15,8 olarak hesaplanmıştır. Son üç yılın araştırmasında orta gelir grubunun milli hasıladan aldıkları pay sırasıyla %15,2, %15,3 ve %15,2'dir.

Türkiye'de 1963 ve 2015 yılları arası gelir dağılımına ilişkin yapılan araştırmaları Gini katsayısı açısından değerlendirecek olursak; 1963'ten 1983'e kadar Gini katsayısı 0,5 düzeyinde iken 1986'dan 2004'e kadar bu oranın 0,40'a düştüğü görülmektedir. Yani gelir dağılımındaki dengesizliğin giderek azaldığı söylenebilir. Türkiye genelinde 2005 yılında Gini katsayısı 0,38 iken 2006 yılından 2013'e kadar bu oranın 0,40'a çıktığı görülmektedir.

Küreselleşme süreciyle dünyadaki gelir dağılımı konusu daha önem kazanmıştır. Doğu Avrupa ülkelerinin piyasa ekonomisine geçmesiyle dünya ekonomisinde büyüme devam etmekte ve teknolojik ilerlemeler gelişmiş ülkelerde gerçekleşirken gelişmekte olan ülkelere ise klasik sanayi üretimi süreci devam etmektedir.

Dünyada gelir dağılımı ölçümünde gösterge olarak kişi başına milli gelir de kullanılmaktadır. Dünya genelinde en yüksek kişi başına milli gelirde en yüksek tutarların 2014 yılı için ABD ve İskandinav ülkelerine ait olduğu görülmektedir. En düşük tutarlar ise dünya genelinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine aittir.

OECD ülkelerinin 2007, 2010, 2011 ve 2014 yılları gelir dağılımında Gini katsayıları ortalamaları incelendiğinde; en düşük ortalama 0,245 ile Slovenya, 0,249 ile Norveç ve 0,25 ile Danimarka yer almaktadır. Ortalaması en yüksek üç ülke ise 0,506 ile Şili, 0,472 ile Meksika ve 0,412 ile Türkiye'dir.

Araştırmalara bakıldığında kişi başına düşen GSYH yüksek olan ülkelerin Gini katsayısı yüksek olduğu ve GSYH'nin düşük olduğu ülkelerin ise Gini katsayısının düşük olduğu görülmektedir. Örneğin ABD'nin 2016 yılı kişi başına düşen GSYH 57.000 ABD Doları iken 2007, 2010, 2011 ve 2014 yılları ortalama

Gini katsayısı 0,38 olarak hesaplanmıştır. Bu da ABD'nin gelir dağılımı dengesizliği açısından OECD ülkeleri arasında üst sıralarda olduğunu göstermektedir.

Bu tezde gelir dağılımı farklı bir amaçla ele alınmıştır. Orta gelir grubunun kendi içinde gelir dağılımının incelenmesi için iki veri setinden yararlanılmıştır: TÜİK hanehalkı bütçe verileri ve tarafımızca Afyonkarahisar il merkezinde gerçekleştirilen anket verileri.

Türkiye çalışmasında 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ait hanehalkı aylık gelir verileri Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen verilerin ışığında Türkiye analizi incelendiğinde; 2011, 2012, 2013 ve 2014 yılları Türkiye'de yüzde 20'lik dilimlere göre hanehalklardan belirlenen Gini katsayıları genel olarak 2011 yılında 0,37 iken diğer yıllar 0,36 olarak hesaplanmıştır.

2011 ve 2014 yılları arasında Türkiye'deki orta gelir grubu belirlenmesinde üç yöntem başvurulmuştur. Çalışmada, 1. yöntem 3. %20'lik kesim, 2. yöntem %33'lük kesim ve 3. Yöntem olarak da 2. %20, 3. %20, 4. %20'lik grupların toplamı şeklinde orta gelir grupları belirlenmiştir. 1. yöntemde, 2011-2014 yılları arası Gini katsayılarının ortalaması 0,05'dir. 2. yöntem için 2011-2014 yılları arası Gini katsayıları ortalaması 0,09'dur. 3. yöntemde bakıldığında ise, 2011 ve 2014 yılları arası Gini katsayısı ortalaması 0,17'dir.

Afyonkarahisar il merkezine yönelik yapılan analizde kullanılan 2018 yılı verileri ise tarafımızca yapılan anket çalışmasında elde edilmiştir. Anket çalışması İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni ile Afyonkarahisar il merkezine yönelik yapılmıştır. Anket, il merkezinde ilkokul ortaokul olmak üzere toplamda 22 okula düzenlenmiştir. Anket formları, ilgili okulların 4. ve 8. şubeleri olmak üzere toplamda 28 şubeye dağıtılmıştır. Bu anket formları toplamda 1120 hanehalkına dağıtılmış olup 844 hanehalkı tarafından doldurulup tarafımıza verilmiştir. TÜİK'ten ve anket yöntemi ile toplanan veriler, SPSS programı, Excel programı ve internet veri tabanlı istatistik programı (www.wessa.net) ile analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, tablo, şekil, grafik yardımıyla ortaya konularak yorumlanmıştır.

Afyonkarahisar il merkezinde yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler ışığında Afyonkarahisar il merkezi incelendiğinde; Afyonkarahisar il merkezi gelir grupları yüzdelik olarak pay durumları incelendiğinde, üçüncü %20'lik grubun %25,8 olduğu, dördüncü %20'lik grubun %42,5 olduğu ve beşinci %20'lik grubun ise %13,2 olduğu görülmektedir.

Veriler ışığında Afyonkarahisar il merkezinde 1. en yüksek gelire sahip %20'lik grup toplam gelirin %10,50'sini alırken, en düşük gelire sahip 5. %20'lik grup ise %4,93'ünü almaktadır. Araştırmada orta gelir olarak belirlenen 3. %20'lik grup ta toplam gelirin % 40,85'ini almaktadır.

2018 Yılı Afyonkarahisar'da yüzde 20'lik dilimlere göre hanehalklardan belirlenen orta gelir grubunun Gini katsayıları incelendiğinde, 3. %20'lik grubun Gini katsayısı 0,03 olarak hesaplanırken, 2., 3., ve 4. %20'lik grubun Gini katsayısı 0,27 olarak hesaplanmıştır.

Türkiye ve Afyonkarahisar verilerinin analizi sonucunda elde edilen temel bulguya göre orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımı dengesizliği toplam gelir dağılımı dengesizliğinden önemli bir şekilde daha azdır. Orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımı dengesizliği daha azdır. orta gelir grubunda yeralan nüfusun toplam nüfusa oranının fazla olduğu dikkate alınırsa, orta gelir grubunda gelir dağılımının toplam gelir dağılımına nispi olarak dengeli olması olumlu bir göstergedir.

Kamu politikaları ile sadece toplam refahı ve toplam üretimi artırmak değil, ortaya çıkan toplam hasılanın da bireyler arasında adil dağılımı sağlanmalıdır. Orta gelir grubunun kendi içindeki gelir dağılımını daha iyileştirmeye yönelik kamu politikaları hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı, *HALK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8, s. 43-59.
- Akdoğan, A. (2005). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksoy, Ş. (1991). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksu, A. Ö. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*, İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi
- Aktaş, M. (1984). Ekonomik İstikrar Aracı Olarak Gelirler Politikası ve Yöntemleri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). *Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, s. 1-21.
- Alabaş, M. M. (2015). *Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi*, 4. Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiriler Kitabı 2, 254-271.
- Alkin, E. (1992). *Gelir ve Büyüme Teorisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi, akt. Uyanık, Y. (2017). "Gelir Dağılımı Teorileri". M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altınışik, İ. ve Peker, S. H. (2008). Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:10, Sayı:15, 101-118
- Altınışik, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.

- Aydın, K. (2012). Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt: 1, 147-166.
- Aykaç, M., Dağdemir, Ö. ve Gündoğan, N. (2013). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, akt. İslamoğlu, E. (2017). ”Türkiye’de Gelir Dağılımı”. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (127-141). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aykaç, M. (2013). “Gelir Dağılımının Teorik Analizi”. N. Gündoğan ve V. Canbey Özgüler, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (1. Baskı) içinde (16-33). Ankara: Saray Matbaacılık.
- Bailey, K.D. (1990). Social Entropy Theory State University of New York Press, USA, akt. Özdemir, M.Ç. (2017). ”Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (77-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bakkal, M. (2016). *Gelir Dağılımı: Türkiye’de Gelir Dağılımı Sorunu*. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Becker, G.S. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis, The Journal of Political Economy, Cilt: 70, No: 5, 9-49, akt. Şengür, M. ve Taban, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 1, 49-72.
- Bilen, M. ve Es, M. (1998). Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar. Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu, Adapazarı., akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boratav, K. (1980). *100 Soruda Gelir Dağılımı*. 4. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, K. (2004). Yoksulluk Kavramı Üzerine Notlar, Toplum ve Hekim, Cilt: 19, Sayı: 1, akt. Özdemir, M.Ç. (2017). ”Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri”. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (77-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Canbey Özgüler, V. (2017). “Gelirin Yeniden Dağılımı”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (61-75). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ceowell, F.A. & Jenkins, S.P. (1995). How Much in A Quality Can We Explain? A Methodology and An Application to the USA, *Economic Journal*, 105, 421-430, akt. Alabaş, M. M. (2015). *Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi*, 4. Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiriler Kitabı 2, 254-271.
- Copkur M. (1996). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi., akt. Ersezer, D. (2006). Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 255-268.
- Çalışkan, Ş. (2010). *Türkiye’ de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*, Sosyal Siyaset Konferansları Sayı:2, 2010/2, s. 89-132.
- Çiftlikçi, M. (1995). Sosyal Barış Açısından Dünya’da Türkiye’de Gelir Dağılımı, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını, Bakü., akt. Canbey Özgüler, V. (2017). “Gelirin Yeniden Dağılımı”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (61-75). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Danışoğlu, A.Ç. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerine Etkileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 160., akt. Acar, İ. (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı, *HALK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8, 43-59.
- Derviş, K. (2007). Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı. *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, s. 1-9.
- Desai, R.M., Olofsgard, A. &Youssef, M.T. (2003). Democracy, Inequality and Inflation, *American Political Science Review*, 97(03), 391-406., akt. Şengür, M. ve Taban, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de

Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 1, 49-72.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1987). *Gelir Dağılımı ve Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları 1959-1986*, Yayın No: DPT: 2076-SPB: 401.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1994). *Gelir Dağılımı ve Politikaları. Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No: DPT: 2370-ÖİK: 436, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele. Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No: DPT: 2599, Ankara.

Dilik, S. (1976). Servetin Geniş Kitlelere Yayılması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 391, akt. Çalışkan, Ş. (2010). *Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*, Sosyal Siyaset Konferansları Sayı:2, 2010/2, s. 89-132.

Dinler, Z. (2001). *İktisada Giriş*. 7. Baskı. Bursa: Etkin Kitabevi.

Doğan, C. ve Tek, M, (2007). Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Yıl: 3, Sayı: 2, 93-119.

Ensari, S. (1997). Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973-1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları, Ekonomik Forum, 16-22, akt. Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, *Sosyal Siyaset Konferansları Sayı:2*, 2010/2, s. 89-132.

Erdoğan, S. (2004). 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:8, 47-57.

Ersezer, D. (2006). Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 255-268

Gazgor, G. ve Ranjan, P. (2015). Globalization, Inequality and Redistribution. Theoriy and Evidence, Cesifo Working Paper No. 5522, Category 8: Trade Policy.

- Gençler, A. (2017). “Gelir Dağılımının Kavramsal Çerçevesi”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (19-37). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güçlü, S. ve Bilen, M. (1995). 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler. *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 6 Eylül- Ekim 1995, s. 160-171
- Hatipoğlu, Z. (1976). Ulusal Gelir Bölüşüm ve Çalışma Ekonomisi, İstanbul: Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları, No: 4, akt, Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 248-292.
- İnce, M. (1980). Maliye Politikası Ders Notları. Ankara: Olgaç Matbaası, akt. Akdoğan, A. (2005). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- İslamoğlu, E. (2017). ”Türkiye’de Gelir Dağılımı”. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (127-141). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karabulut, T.(2006). Türkiye’de Kişisel gelir Dağılımı Araştırmalarının Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1-2, 21-36.
- Karluk, R. (2009). Uluslararası Ekonomi, İstanbul: Beta Yayınevi, akt. Özdemir, M.Ç. (2017). ”Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri”. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (77-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kazgan, G. (1984). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, İstanbul: Remzi Kitabevi, akt. Akın, F. (2015). Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımına Müdahale Gereği, *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt 1/1, Ankara, Şeker İş Sendikası, s. 9-23.
- Kazgan, G. (1990). Türkiye’de Gelir Bölüşümü- Dün ve Bugün, İstanbul, akt. Karabulut, T. (2006). Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının

Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1-2, 21-36.

Kazgan, G. (1990). Türkiye’de Gelir Bölüşümü- Dün ve Bugün, İstanbul, akt.

Uyanık, Y., Çakar, E. P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kazgan, G. (2006). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, İstanbul: Remzi

Kitabevi, akt. Uyanık, Y. (2017). ”Gelir Dağılımı Teorileri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kirmanoğlu, H. (2012). *Kamu Ekonomisi Analizi*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Kubar, Y. (2011). Bir İktisat Politikası Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 227-246.

Kurtuluş, K. (1989). *İşletmelerde Araştırma Yöntembilimi*, İşletme Fakültesi, Yayın No: 210, İşletme İktisadi Enstitüsü, Yayın No: 106, İstanbul.

Kuştepelı, Y. ve Halaç, U. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı:4, s. 143-160.

Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality, *American Economic Review*, akt. Özmucur, S. (1995). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yüğü ve Makroekonomik Göstergeler*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Lydall, H. (1979). *The Theory of Income Distribution*, Claredon Press, Oxford, akt.

Uyanık, Y. (2017). ”Gelir Dağılımı Teorileri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Maslove, A. M. (1973). The Pattern of Taxation in Canada, Economic Council of Canada, Ottawa, akt. Akdoğan, A. (2005). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Miynat, M. (2004). Liberalizasyon Sürecinde İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi, Ankara: Odak Yayınevi, akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Murray, C. (1998). Income Inequality and IQ, The AEI Press, Publisherfort he American Enterprise Instute, Washington, akt. Alabaş, M. M. (2015). *Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin İncelenmesi*, 4. Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Bildiriler Kitabı 2, 254-271.
- OECD: Le Point sur les Inegalites de Revenu, bt., akt. Pürsünlerli Çakar, E. (2015). Kriz Sonrası Dönemde OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Dağılımındaki Gelişmelerin İncelenmesi içinde (59-81) Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F., *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Oktaylar, H.C. (2016). “Gelir Dağılım Teorik Analizi”. M. Çiftçi, N. İncekara ve İ. Göl, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* içinde (17-32). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Özdemir, A. (2013). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*, İstanbul: Beta Yayım Basım A.Ş.
- Özdemir, M.Ç. (2017). ”Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (77-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgüven, A. (2005). İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler, 3. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi, akt. Uyanık, Y. (2017). ”Gelir Dağılımı Teorileri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Özmucur, S. (1995). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öztürk, N. ve Göktolga, Z. G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 34, akt. Özdemir, M.Ç. (2017). ”Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (77-110). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Parasız, İ., Başoğlu, U., ve Ölmezoğulları, N. (1999). *Gelir Bölüşümü Teori ve Politika*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Pürsünlerli Çakar, E. (2015). Kriz Sonrası Dönemde OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Dağılımındaki Gelişmelerin İncelenmesi içinde (59-81) Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F., *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ricardo, D. (1997). Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri, Çev. Tayfun Ertan, İstanbul: Belge Yayıncılık, akt. Uyanık, Y. (2017). ”Gelir Dağılımı Teorileri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Rodriguez, F. ve Rodrik, D. (2000). Trade Policy And Economic Growth: A Skeptic’s Guide to The Cross-National Evidence, akt. Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı: 3, s. 55-74.
- Rodrik, D. (1997). Küreselleşme Sınırı Aştı mı?, Çev.: İzzet AKYOL-Fatma ÜNSAL. İstanbul: Kızılelma Yayınları, akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, F. (1974). *Gelir Dağılımı Ders Notları*, İzmir: Çoğaltma Yayınları.

- Sato, Y., Tabata, K. & Yamamoto, K. (2008). Teknological Progress, Income Inequality and Fertility, *Journal of Population Economics*, 21(1), 135-157., akt. Şengür, M. ve Taban, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 1, 49-72.
- Sağbaş, İ. (2013). *Vergi Teorisi*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Sundrum R.M. (1990). *Income Distribution in Less Developed Countries*, Routledge, London and New York., akt. Ersezer, D. (2006). Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 255-268.
- Şen, H.ve Sağbaş, İ. (2015). *Vergi Teorisi ve Politikası*, Ankara: Kalkan Ofset.
- Şener, O. (1998). Türkiye’de Optimal Kaynak Ayrımında Sapmalar (Sosyal Hizmetler Örneği), Türkiye’de Kamu Ekonomisi ve Mali Kriz. 12. Türkiye Maliye Sempozyumu (15-17 Mayıs 1997-Antalya), İstanbul: Maliye Araştırma Merkezi Yayını, akt. Yüce, M. (2002). Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, 1-36.
- Tokol, A. ve Alper, Y. (2012). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayıncılık, akt. Acar, İ. (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı, *HALK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 8, 43-59.
- Topkaya, Ö. (2017). Küresel Gelir Dağılımı., M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (111-125). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tuncer, S. (1969). *Gelirin Yeniden Dağılımı*, İstanbul: İktisadi Araştırma Vakfı Yayınları, No:23, akt. Uyanık, Y. (2017). "Gelir Dağılımı Teorileri". M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Tuncer, S. (1970). Gelirin Yeniden Dağılımı, İstanbul İktisadi Araştırmalar Vakfı, akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türk, İ. (2011). *Maliye Politikası*. 24. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkiye Genç İşadamları Derneği. (1997). *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Gelir Dağılımı*. İstanbul: Simge Ofis Matbaacılık.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, (2000). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*, Yayın No: 295, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım.
- Uyanık, Y. (2017). “Gelir Dağılımı Teorileri”. M. Ç. Özdemir, ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (39-59). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 248-292.
- Ünal, L.I. (1992). Eğitimin Ekonomik Rolü ve Türkiye ile İlgili Bulgular, 3. İzmir İktisat Kongresi Tebliği, 4-7 Haziran, s.226., akt. Uyanık, Y., Çakar, E, P., Atan, M. Ve Saraçoğlu, F. (2015). *Gelir Dağılımında Gelişmeler ve Vergi Politikası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ünsal, E. (2007). *Mikro İktisat*. 7. Baskı. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004 akt. http://www.baskent.edu.tr/~matemel/courses/ornekleme_notlari, (E.T. : 01.06.2018).

Yüce, M. (2002). Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, 1-36.

Yükseler, Z. (2003). 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi: Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamalarına İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi, *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*.

<https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>, (E.T. : 01.05.2018).

<http://data.worldbank.org/topic/economy-and-growth?display=map>, (E. T. : 11.06.2016), akt. Topkaya, Ö. (2017). Küresel Gelir Dağılımı., M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu, (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* (2. Baskı) içinde (111-125). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK

EK-1: ANKET FORMU

Sayın Veli,

Size çocuğunuzca ulaştırılan bu anket, Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Komisyonu tarafından desteklenen bir proje kapsamında bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Sizden adres ve isim bilgileri istenmemektedir. Vereceğiniz bilgiler gizli tutulacak ve başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Ankette doğru veya yanlış cevap yoktur, size en uygun bilgiyi işaretleyiniz.

Yapacağımız bilimsel çalışmanın sonuçlanabilmesi için ankete katılımınız önem arz etmektedir.

Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

1. Babanın eğitim seviyesi nedir?
☐ okuma yazma bilmemektedir
☐ okuryazar
☐ ilkokul mezunu
☐ ortaokul mezunu
☐ lise mezunu
☐ üniversite mezunu
☐ yüksek lisans ve/veya doktora mezunu
2. Annenin eğitim seviyesi nedir?
☐ okuma yazma bilmemektedir
☐ okuryazar
☐ ilkokul mezunu
☐ ortaokul mezunu
☐ lise mezunu
☐ üniversite mezunu
☐ yüksek lisans ve/veya doktora
3. Baba çalışıyor mu?
☐ evet ☐ hayır
4. Anne çalışıyor mu?
☐ evet ☐ hayır
5. Babanın mesleki deneyimi kaç yıldır?
☐ 1-5 Yıl ☐ 6-10 Yıl ☐ 11-20 Yıl
☐ 21 Yıl üzeri
6. Annenin mesleki deneyimi kaç yıl?
☐ 1-5 Yıl ☐ 6-10 Yıl ☐ 11-20 Yıl
☐ 21 Yıl üzeri
7. Ailenizin arabası var mı?
☐ evet ☐ hayır
8. Evinizde bilgisayar var mı?
☐ evet ☐ hayır
9. Evinizde internet var mı?
☐ evet ☐ hayır
10. Eviniz kaç odalı?
☐ 1 odalı ☐ 2 odalı ☐ 2 + 1 odalı ☐ 3 + 1 odalı ☐ 4 + 1 odalı ☐ 6 oda ve üzeri
11. Evinizde kalorifer var mı?
☐ evet ☐ hayır
12. Kalorifer varsa ısıtma şekli hangisidir?
☐ Afjet ☐ doğalgaz ☐ kömür
13. Son 3 yılda tatile gittiniz mi?
☐ evet ☐ hayır
14. Şu anda okumakta olan (ilkokuldan üniversiteye dâhil) kaç çocuğunuz var?
☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ve üzeri
15. Eviniz
☐ kendimizin ☐ kiradayız
16. Eviniz şehrin
☐ merkezinde ☐ merkeze yakın ☐ merkeze uzak
17. Ailenizin tahmini aylık geliri ne kadar? (İsteğe bağlı olarak cevaplayabilirsiniz)
☐ Aylık gelirimiz 670 TL'den az
☐ Aylık gelirimiz 671 TL - 1230 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 1231 TL - 1790 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 1791 TL - 2460 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 2461 TL - 4550 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 4551 TL - 5550 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 5551 TL - 7550 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 7551 TL - 8500 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 8501 TL - 9500 TL arası
☐ Aylık gelirimiz 9501 TL ve üzeri
18. Evinizde toplam kaç kişi yaşıyor?
☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ve üzeri
19. Evinizde kaç adet cep telefonu kullanıcısı bulunmaktadır?
☐ Yok ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ve üzeri
20. Son 3 ay içerisinde ailenizden sinemaya giden oldu mu?
☐ evet ☐ hayır
21. Son 3 ay içerisinde kapalı bir alışveriş merkezinden alışveriş yaptınız mı?
☐ evet ☐ hayır

Katılımınız için teşekkür ederiz.